

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีดังนี้

1. การบริหารจัดการทรัพยากรท่องเที่ยว
2. การจัดการแหล่งเรียนรู้ของสถานศึกษา
3. การจัดการเรียนรู้ของสถานศึกษา
4. การสอนการเขียน คิววิเคราะห และสื่อความ

การบริหารจัดการทรัพยากรท่องเที่ยว

ความหมายของทรัพยากรการท่องเที่ยว (Tourism Resource)

คำว่า “ทรัพยากรการท่องเที่ยว” (Tourism Resource) เป็นการรวมคำ 2 คำเข้ามาไว้ด้วยกัน คือ คำว่า ทรัพยากร (Resource) ซึ่งตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2545 ได้ให้ความหมายว่า หมายถึง สิ่งทั้งปวงอันเป็นทรัพย์ และทรัพย์ หมายถึง สิ่งที่มีค่า อาจมีรูปร่างหรือไม่มีรูปร่างก็ได้ เพราะฉะนั้น ทรัพยากร จึงหมายถึง สิ่งที่มีค่า อาจมีรูปร่างหรือไม่มีรูปร่างก็ได้ และคำว่า การท่องเที่ยว (Tourism) ซึ่งโดยทั่วไปหมายถึง การเดินทางเพื่อความบันเทิงรื่นเริงใจ เยี่ยมญาติหรือการไปร่วมประชุม แต่มีใช้เพื่อประกอบอาชีพเป็นหลักฐาน หรือไปพำนักอยู่เป็นการถาวร (นิคมจารุณี. 2544)

ได้มีผู้ให้ความหมายของคำว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยว ไว้หลากหลายแตกต่างกันไป ได้แก่ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2545) ได้ให้คำจำกัดความของคำว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยวไว้ดังนี้ ทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึง สถานที่ท่องเที่ยวซึ่งรวมถึงสถานที่ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น เพื่อใช้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว กิจกรรม และวัฒนธรรมที่สะท้อนให้เห็นถึงอารยธรรมท้องถิ่นที่มีลักษณะเด่น และสามารถดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2544) ได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึง สถานที่ท่องเที่ยว กิจกรรม และวัฒนธรรมประเพณีที่สะท้อนให้เห็นถึงอารยธรรมท้องถิ่นที่มีลักษณะเด่น สามารถดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้

ทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึง พื้นที่ สิ่งของ กิจกรรม และ/หรือมิติอื่นใดที่สามารถให้คุณค่าเชิงการท่องเที่ยว ได้แก่ ความสวยงามตามธรรมชาติ คุณค่าเชิงประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม

และการเรียนรู้ประสบการณ์ใหม่ แก่นักท่องเที่ยว ทั้งนี้ ทรัพยากรการท่องเที่ยวสามารถปรากฏได้ทั้งในลักษณะของรูปธรรมที่สามารถสัมผัสได้ด้วยการจับต้อง ได้แก่ สิ่งก่อสร้าง ของที่ระลึก ถ้ำ และน้ำตก และในลักษณะของนามธรรมที่ไม่สามารถสัมผัสได้ด้วยการจับต้อง แต่สามารถสัมผัสได้ด้วยวิธีทางอื่น ได้แก่ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภาษา ความเป็นชนเผ่า และการเล่นการแสดงพื้นบ้าน (มหาวิทยาลัยสุโขทัย-ธรรมมาธิราช. 2545)

บอนิเฟส และคูเปอร์ (Boniface; & Cooper. 2005) ได้กล่าวไว้ว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยวแบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ ระดับโลก (World Scale) ระดับชาติ (National Scale) และระดับท้องถิ่น (Local Scale) ซึ่งโดยภาพรวมแล้ว ทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึง ลักษณะทางกายภาพ (Physical Features) ที่เกิดโดยธรรมชาติ (Natural) ได้แก่ ภูเขา และลักษณะทางวัฒนธรรม (Cultural Features) ที่

1. มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์อื่น (Not originally designed to attract tourist) ได้แก่ วัดอุโมงค์ การละเล่นพื้นบ้าน
2. มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว (Purpose-built to attract tourist) ได้แก่ สวนสนุก แหล่งซื้อสินค้า
3. เป็นเหตุการณ์พิเศษ (Special Events) ได้แก่ ฟุตบอลโลก การประชุมนานาชาติ ทรัพยากรเหล่านี้มีลักษณะสวยงาม แปลกตาแตกต่างจากถิ่นที่อยู่อาศัยตามปกติ หรือเกิดขึ้นไม่บ่อยครั้ง จนน่าดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางไปสัมผัส

ความหมายที่แตกต่างกันดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึง สิ่งใดๆ ก็ตามที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งมีลักษณะสวยงาม เด่น แปลก แตกต่างจากถิ่นที่อยู่อาศัยตามปกติ หายาก หรือเกิดขึ้นไม่บ่อยครั้ง และมีคุณค่าหรือสามารถใช้เป็นสิ่งดึงดูดใจให้มีการเดินทางท่องเที่ยวได้ ทั้งนี้ ทรัพยากรการท่องเที่ยวอาจปรากฏในลักษณะที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ ภูเขา ป่าไม้ ทะเล หรือเขื่อน และอาจปรากฏการณ์ในลักษณะที่เป็นนามธรรมซึ่งไม่สามารถจับต้องได้ แต่สัมผัสได้ด้วยความรู้สึก เช่น ภาษา การละเล่น วัฒนธรรม หรือประเพณี เป็นต้น นอกจากนี้ ทรัพยากรการท่องเที่ยวอาจอยู่ในลักษณะของ พื้นที่ (Area) ที่เรียกว่า แหล่งท่องเที่ยว เช่น สวนสัตว์ดุสิต หรือเมืองจำลอง หรืออาจไม่อยู่ในลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวก็ได้ ได้แก่ อาหารประจำชาติ การละเล่นพื้นบ้าน หรือวิถีชีวิตชุมชน

ประเภทของทรัพยากรท่องเที่ยว

ทรัพยากรการท่องเที่ยวแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ตามลักษณะการเกิดของทรัพยากร ได้แก่ 1) ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ 2) ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น (มหาวิทยาลัยสุโขทัย-ธรรมมาธิราช. 2545)

1. ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติซึ่งมีความงดงาม และ/หรือแปลกแตกต่างไปจากที่อื่นๆ จนสามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวไปเยือน ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทนี้แบ่งย่อยออกได้เป็น 4 ประเภท ได้แก่

1.1 ทิวทัศน์หรือภูมิประเทศทางธรรมชาติ (Nature Scenery or Landform) ทิวทัศน์ต่างๆ ทางธรรมชาติซึ่งเป็นภูมิประเทศที่สวยงาม และ/หรือแปลกตา จัดเป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้เข้าไปเยี่ยมชม ได้แก่ ลานหินแตก ในอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า จังหวัดพิษณุโลก หาดทรายแก้วบนเกาะเสม็ด จังหวัดระยอง แนวปะการังใต้น้ำที่หมู่เกาะสิมิลัน จังหวัดพังงา ออบหลวง ในอุทยานแห่งชาติออบหลวง จังหวัดเชียงใหม่ น้ำตกแม่สุรินทร์ในอุทยานแห่งชาติน้ำตกแม่สุรินทร์ จังหวัดแม่ฮ่องสอน น้ำพุร้อนที่โป่งเดือดป่าแป๋ในอุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง จังหวัดเชียงใหม่ หินงอก หินย้อยในถ้ำเขาบิน จังหวัดราชบุรี หรือสภาพที่เปลี่ยนแปลงไปตามฤดูกาล ได้แก่ ป่าเปลี่ยนสีช่วงปลายฤดูหนาวที่อุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ จังหวัดเชียงใหม่ ใบเมเปิ้ลเปลี่ยนสีในฤดูหนาวที่ภูหลวง จังหวัดเลย

1.2 สัตว์ป่า (Fauna) และพันธุ์ไม้ (Flora) ถือเป็นส่วนหนึ่งของความงามตามธรรมชาติที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวที่เป็นกลุ่มสนใจเฉพาะ ทั้งนี้เพราะสีสันของสัตว์ป่าบางชนิด ความหายาก และชีวิตความเป็นอยู่ของสัตว์ป่าเป็นสิ่งที่น่าชม และน่าศึกษาหาความรู้ ได้แก่ นกชนหิน (Helmeted Hornbill) ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าฮาลา-บาลา จังหวัดนราธิวาส กะท่างหรือจิ้งจกน้ำ (Salamander) ในอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย จังหวัดเชียงใหม่ กระต๊อ (Gaur) ที่เขาแผงม้า จังหวัดนครราชสีมา ปูไก่ในอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสิมิลัน จังหวัดพังงา หรือผีเสื้อไกเซอร์ดำ (Black Kaiser) ในอุทยานแห่งชาติแก่ง-กระเจาน จังหวัดเพชรบุรี ในส่วนหนึ่งของความงามธรรมชาติที่ต้องกล่าวถึง ได้แก่ พันธุ์ไม้หลายชนิดก็มีความสวยงามน่าชม หาดูได้ยาก และน่าศึกษาหาความรู้เป็นอย่างยิ่ง ได้แก่ พุ่มดอกดุสิตาในอุทยานแห่งชาติผาแต้ม จังหวัดอุบลราชธานี พุ่มดอกบัวตอง (Mexican Sunflower) บนดอยแม่อุคอ จังหวัดแม่ฮ่องสอน ต้นนางพญาเสือโคร่ง (Prunus cerasoides) บนดอยแม่สลอง จังหวัดเชียงราย ต้นชมพูภูคา (Bretschneidera sinensis) ซึ่งพบได้แห่งเดียวในอุทยานแห่งชาติดอยภูคา จังหวัดน่าน หรือแม้แต่เห็ดป่าบางชนิดก็สามารถนำมาใช้เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวได้ ได้แก่ เห็ดไข่เหือง/ระโงกเหลือง (Amanita hemibapha Berk.)

1.3 สภาพภูมิอากาศ (Climate) สภาพภูมิอากาศ หมายถึง สภาพอากาศที่เกิดขึ้นเป็นประจำในระยะเวลาอันยาวนาน ถ้าเป็นลักษณะอากาศที่เกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาสั้นๆ เรียกว่า ลมฟ้าอากาศ (Weather) ได้แก่ หากมองในระดับโลก ประเทศไทยอยู่ในเขตภูมิอากาศร้อนชื้น นักท่องเที่ยวในเขตหนาวและเขตอบอุ่นจึงนิยมเดินทางมาท่องเที่ยว หรือหากมองในระดับประเทศ ภาคเหนือของไทยในช่วงฤดูหนาวมีภูมิอากาศหนาวเย็นกว่าภาคกลางหรือภาคใต้ นักท่องเที่ยวจาก

ภาคกลางหรือภาคใต้ที่อยู่ในเขตที่มีอากาศร้อนกว่าจึงนิยมเดินทางไปท่องเที่ยว จะเห็นได้ว่า ลักษณะภูมิอากาศที่แตกต่างกันจากถิ่นที่อยู่อาศัยตามปกติของนักท่องเที่ยวจะเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยวขึ้นได้

1.4 ปราณุกาการณ์ทางธรรมชาติ (Natural Phenomenon) เป็นลักษณะของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ได้แก่ พระอาทิตย์เที่ยงคืน สุริยุปราคา และฝนดาวตก ปรากฏการณ์เหล่านี้เกิดขึ้นไม่บ่อยนักทำให้หาชมได้ยาก ดังนั้น เมื่อเกิดขึ้นที่ใดก็มักจะเป็นสิ่งดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางไปเที่ยวชมเสมอ

2. ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น

ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น หมายถึง สิ่งที่มนุษย์ได้สร้างขึ้นซึ่งอาจเป็นการสร้างเพื่อวัตถุประสงค์แตกต่างกันไป มีความงดงาม น่าชื่นชม น่านับถือ มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่น่าสนใจ และ/หรือมีความแปลกแตกต่างไปจากที่อื่นๆ จนสามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวไปเยือน ได้แก่ แหล่งประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ หมู่บ้านชาวเขา ศาสนสถาน สวนเกษตร อนุสาวรีย์ เขื่อนแม่สรวย สวนสัตว์ สวนพฤกษศาสตร์ พิพิธภัณฑ์ หอชมวิวกิจกรรมการเล่น วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตความเป็นอยู่ หรือสถาบันบันเทิง ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทนี้อาจแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ๆ ได้แก่ ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี และศาสนา หมายถึง สิ่งใดๆ ก็ตามที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี และศาสนา ซึ่งมีคุณค่าทางการท่องเที่ยวหรือดึงดูดใจให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยว ได้แก่

2.1 แหล่งประวัติศาสตร์ หมายถึง พื้นที่หรือบริเวณที่เคยมีเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ในอดีต ควรรักษาไว้ให้คนรุ่นหลังเห็นความสำคัญ หลายแห่งมักมีการสร้างสิ่งก่อสร้างขึ้นมาใหม่ในลักษณะของอนุสาวรีย์ หรืออนุสรณ์สถาน ได้แก่ อนุสรณ์สถานอิน-จัน จังหวัดสมุทรสงคราม สุสานทหารสัมพันธมิตร จังหวัดกาญจนบุรี หรือพื้นที่ค่ายบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี บางแห่งอาจเป็นพื้นที่ที่มีของโบราณ เช่น โบราณสถานหรือโบราณวัตถุประกอบอยู่ ได้แก่ เจดีย์ยุทธหัตถี ในบริเวณสถานที่กระทำการยุทธหัตถีของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช จังหวัดสุพรรณบุรี หลักประหารพันท้ายนรสิงห์ ในบริเวณศาลพันท้ายนรสิงห์ จังหวัดสมุทรสาคร หรือสะพานข้ามแม่น้ำแคว จังหวัดกาญจนบุรี หรือบางแห่งอาจเป็นส่วนหนึ่งของศาสนสถานก็เป็นได้ ได้แก่ วัดพิทักษ์แผ่นดินไทย หรือวัดชลธาราสิงเห อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส หรือวัดบุปผาราม จังหวัดตราด

2.2 โบราณสถาน ตามพระราชบัญญัติโบราณสถานฯ พ.ศ. 2504 แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติโบราณสถานฯ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ได้ให้ความหมายไว้ในมาตรา 4 ว่าหมายถึง อสังหาริมทรัพย์ ซึ่งโดยอายุ หรือโดยลักษณะแห่งการก่อสร้าง หรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับประวัติของอสังหาริมทรัพย์นั้น เป็นประโยชน์ในทางศิลปะ ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดี ทั้งนี้ ให้รวมถึงสถานที่ที่

เป็นแหล่งโบราณคดี แหล่งประวัติศาสตร์ และอุทยานประวัติศาสตร์ด้วย ได้แก่ อุทยานประวัติศาสตร์ กำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร ปราสาทเมืองต่ำ จังหวัดบุรีรัมย์ พระปรางค์สามยอด จังหวัดลพบุรี หรือภาพเขียนสีโบราณที่ผาแต้ม จังหวัดอุบลราชธานี ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่าโบราณสถานบางแห่งก็อยู่ใน แหล่งประวัติศาสตร์ด้วย ได้แก่ ป้อมพระจุลจอมเกล้าฯ ในอุทยานประวัติศาสตร์ทหารเรือป้อม พระจุลจอมเกล้าฯ จังหวัดสมุทรปราการ หรือเป็นศาสนสถานด้วย ได้แก่ โบสถ์มหาอุด ในวัดนางสาว จังหวัดสมุทรสาคร

2.3 โบราณวัตถุ ตามพระราชบัญญัติโบราณสถานฯ พ.ศ. 2504 ได้ให้ความหมาย ไว้ในมาตรา 4 ว่าหมายถึง สิ่งหามทรัพย์ที่เป็นของโบราณไม่ว่าจะเป็นสิ่งประดิษฐ์ หรือเป็นสิ่งที่เกิดขึ้น ตามธรรมชาติ หรือที่เป็นส่วนหนึ่งส่วนใดของโบราณสถาน ซากมนุษย์หรือซากสัตว์ ซึ่งโดยอายุหรือโดย ลักษณะแห่งการประดิษฐ์ หรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ หรือสิ่งหามทรัพย์นั้น เป็นประโยชน์ ในทางศิลปะ ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดี ได้แก่ ทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ จังหวัดบุรีรัมย์ พระพุทธรูปชินราช จังหวัดพิษณุโลก เครื่องทอง กรวดราชบูรณะ ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเจ้าสามพระยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หรือศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร กรุงเทพฯ ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่าโบราณวัตถุบางอย่างก็อยู่ในแหล่งประวัติศาสตร์ด้วย ได้แก่ ปืนใหญ่โบราณที่ป้อมวิเชียรโชฎก จังหวัดสมุทรสาคร

2.4 ศาสนสถานหรือปูชนียสถาน หมายถึง สถานที่แสดงความถึงลัทธิความเชื่อ ความศรัทธาที่มีต่อศาสนา หรือสถานที่อันควรแก่การนับถือหรือควรค่าแก่การเคารพบูชา สำหรับในทาง การท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวมักมีจุดประสงค์เพื่อไปศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับศาสนา ประกอบพิธีกรรมทาง ศาสนา เยี่ยมชม หรือสักการะ โดยทั่วไปศาสนสถานหรือปูชนียสถานที่สามารถดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยว เดินทางไปเที่ยวชมได้ ส่วนใหญ่เป็นศาสนสถาน หรือปูชนียสถานที่

2.4.1 มีพระภิกษุซึ่งเป็นที่เคารพนับถือ ทั้งนี้พระภิกษุรูปดังกล่าวอาจยังมี ชีวิต หรือไม่มีชีวิตแล้วก็ได้ ได้แก่ พระพยอมกัลยาโณ ณ วัดสวนแก้ว จังหวัดนนทบุรี หลวงพ่อคุณ ณ วัดบ้านไร่ จังหวัดนครราชสีมา หลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน ณ วัดป่าบ้านตาด จังหวัดอุดรธานี หลวงพ่อฤๅษีลิงดำ ณ วัดท่าซุง จังหวัดอุทัยธานี หลวงพ่อปัญญานันท์ภิกษุ ณ วัดสวนโมกข์ จังหวัด สุราษฎร์ธานี ครูบาศรีวิชัย ณ วัดจอมลือทรายมูลบุญเรืองหรือวัดบ้านปาง จังหวัดลำพูน หลวงพ่อทวด ณ วัดช้างให้ จังหวัดปัตตานี หรือหลวงปู่เทสก์ เทสรังสี ณ วัดหินหมากเป้ง จังหวัดหนองคาย

2.4.2 วัตถุที่ควรแก่การบูชา และเคารพนับถือ และ/หรือสวยงาม หรือ แปลกตา ได้แก่ พระแก้วมรกตในวัดพระศรีรัตนศาสดารามฯ กรุงเทพฯ พระพุทธรูปไสยาสน์ในวัดพระ เชตุพนวิมลมังคลาราม กรุงเทพฯ ทำวมหาวพรหมที่โรงแรมเอราวัณ กรุงเทพฯ พระนอนหงายในวัดพระ นอน จังหวัดสุพรรณบุรี พระมุดในวัดพระทอง จังหวัดภูเก็ต พระพุทธรูปบาทจำลองในวัดพระพุทธรูปบาท

ตากผ้า จังหวัดลำพูน พระอิศวรในเทวสถานโบสถ์พราหมณ์ เขตพระนคร กรุงเทพฯ เจ้าแม่ทับทิมทอง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เจ้าแม่โต๊ะโม๊ะ จังหวัดนราธิวาส หลวงพ่อวัดไร่ขิง ณ วัดไร่ขิง จังหวัดนครปฐม พระพุทธรูปมี 11 นิ้วในวัดใหญ่สุวรรณาราม จังหวัดเพชรบุรี หรือแม่พระธรณีบีบมวยผม บริเวณเชิงสะพานผ่านพิภพลีลา กรุงเทพฯ

2.4.3 มีสถาปัตยกรรมของพระอุโบสถ วิหาร เจดีย์ หรือสิ่งก่อสร้างอื่นๆ ภายในวัดที่สวยงาม เด่น แปลกตา หรือเก่าแก่ ได้แก่ โฉมปราสาทในวัดราชนันทารามวรวิหาร กรุงเทพฯ พระอุโบสถหินอ่อนทั้งหลังของวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม ราชวรวิหาร กรุงเทพฯ พระอุโบสถศิลปะขอมในวัดราชาธิวาส วรวิหาร กรุงเทพฯ โบสถ์ศิลปะไทยใหญ่ในวัดจองค์่า-จองค์กลาง จังหวัดแม่ฮ่องสอน วิหารศิลปะประยุกต์ในวัดร่องขุ่น จังหวัดเชียงราย โบสถ์มหาอุดในวัดปราสาท จังหวัดนนทบุรี พระมหาธาตุองค์ใหญ่ในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช พระอุโบสถศิลปะผสมไทย-ฝรั่งในวัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม กรุงเทพฯ วิหารศิลปะผสมไทย-มลายูในวัดชลธาราสিংเห จังหวัดนราธิวาส เจดีย์องค์ใหญ่ในวัดพระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม โบสถ์คาทอลิกศิลปะโกธิกในวัดพระแม่ปฏิสนธินิรมล จังหวัดจันทบุรี วิหารไม้สักทั้งหลังในวัดนันทาราม จังหวัดพะเยา กู่กุดในวัดพระธาตุจามเทวี จังหวัดลำพูน ศาลาการเปรียญไม้สักทั้งหลังในวัดแก้วไพฑูรย์ กรุงเทพฯ หรือเจดีย์ศิลปะมอญขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศไทยในวัดท้ายเกาะใหญ่ จังหวัดปทุมธานี

2.4.4 มีจิตรกรรมที่สวยงาม เด่น แปลกตา หรือเก่าแก่ ได้แก่ จิตรกรรมฝาผนังปูนดำในวัดบางกะพ้อม จังหวัดสมุทรสงคราม จิตรกรรมฝาผนังในวัดภูมินทร์ จังหวัดน่าน บานประตูพระอุโบสถในวัดนางนองวรวิหาร กรุงเทพฯ จิตรกรรมฝาผนังในวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร กรุงเทพฯ จิตรกรรมฝาผนังในวัดทองธรรมชาติวรวิหาร กรุงเทพฯ จิตรกรรมฝาผนังในวัดชินวรารามวรวิหาร กรุงเทพฯ จิตรกรรมฝาผนังเรื่องสามก๊กในวัดประเสริฐสุทธาวาส กรุงเทพฯ หรือจิตรกรรมฝาผนังที่ยาวที่สุดในโลกในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม กรุงเทพฯ

2.4.5 มีประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจ ได้แก่ วัดเทพธิดาราม กรุงเทพฯ มีกุฏิสุนทรภู่อยู่ในวัด วัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพฯ มีพระตำหนักเพชรซึ่งเป็นที่ตั้งโรงพิมพ์แห่งแรกของประเทศไทย หรือวัดยานนาวา กรุงเทพฯ มีเรือสำเภาจำลองที่ถือเป็นอนุสาวรีย์แห่งการค้าขายและทางเศรษฐกิจพาณิชย์นาวีแห่งแรกของไทย

ประเภททรัพยากรท่องเที่ยวแบ่งตามความสำคัญ

ประเภททรัพยากรท่องเที่ยวแบ่งตามความสำคัญ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. 2545) ได้แก่

1. ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางศิลปะ วัฒนธรรม และประเพณี หมายถึง สิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับศิลปะ วัฒนธรรม และงานประเพณี ทั้งที่มีพื้นฐานเกี่ยวกับศาสนา และความเชื่อ ตลอดจน

รูปแบบการดำเนินชีวิตของคนในท้องถิ่น ได้แก่ ประเพณีบุญบั้งไฟ จังหวัดร้อยเอ็ด วิถีชีวิตชาวเขาเผ่าม้งที่บ้านร่องกล้า จังหวัดเพชรบูรณ์ วิถีชีวิตกะเหรี่ยงคอยาวที่บ้านห้วยเสือเฒ่า จังหวัดแม่ฮ่องสอน โฮมสเตย์ (Homestay) ในหมู่บ้านคีรีวง จังหวัดนครศรีธรรมราช การแสดงหนังตะลุง จังหวัดพัทลุง ประเพณีผีตาโขน จังหวัดเลย ตลาดน้ำดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ประเพณีกินเจ จังหวัดตรัง ประเพณีไหลเรือไฟ จังหวัดหนองคาย ประเพณีบวชลูกแก้ว จังหวัดสุโขทัย ประเพณีตักบาตรเทโว จังหวัดอุทัยธานี การทำร่มที่บ้านบ่อสร้าง จังหวัดเชียงใหม่ หรือการฟ้อนสาวไหมของชาวล้านนา

อนึ่ง ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทนี้ ต้องเป็นสิ่งที่อยู่ในพื้นที่ตามปกติ มิใช่ถูกจัดขึ้นในพื้นที่เฉพาะ เช่น พิพิธภัณฑสถาน หรือในงานแสดงทางศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี หรือมีการประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวทราบข้อมูลและข่าวสารมากเกินไป

2. ทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อจุดประสงค์เฉพาะ หมายถึง สิ่งที่ถูกสร้างขึ้น หรือถูกจัดดำเนินการโดยบุคคลหรือองค์กร เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว โดยการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง หรือสร้างแนวคิด และกิจกรรมใหม่ขึ้นมา เพื่อให้สถานที่นั้นมีความหลากหลายในการเที่ยวชมหรือทำกิจกรรม ซึ่งสามารถดึงดูดผู้ที่สนใจให้เดินทางมาท่องเที่ยวและเกิดความประทับใจมากที่สุด

ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทนี้หลายแห่งถูกสร้างขึ้นจากพื้นฐานเดิมซึ่งถูกจัดสร้างขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์อื่น ได้แก่ ฟาร์มโชคชัย เป็นฟาร์มทำการเกษตรขนาดใหญ่ และถูกปรับปรุงเปลี่ยนแปลงด้วยแนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงเกษตร จึงนำบางส่วนของฟาร์มมาใช้เพื่อประโยชน์ทางการท่องเที่ยว โดยให้ความรู้กับนักท่องเที่ยวด้านการทำฟาร์มขนาดใหญ่ และเสริมสร้างการบริการต่างๆ เข้าไปเพื่อสร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยว ได้แก่ การจัดให้มีบรรยายสรุปก่อนเข้าชมฟาร์ม มีมัคคุเทศก์นำชม หรือมีการแสดงของควาบอย

ทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อจุดประสงค์เฉพาะสามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่

1. ทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อจุดประสงค์ทางการศึกษาสิ่งแวดล้อม หมายถึง สถานที่ดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวให้เข้าไปเพื่อเรียนรู้สิ่งต่างๆ รอบตัวเราเป็นสำคัญ ซึ่งสามารถจำแนกได้ 3 ประเภท ได้แก่

1.1 ทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อจุดประสงค์ทางการศึกษาสัตววิทยา หมายถึง สถานที่ที่ถูกจัดสร้างขึ้นเพื่อการศึกษาธรรมชาติของสัตว์ต่างๆ ได้แก่ สวนสัตว์เปิดเขาเขียว จังหวัดชลบุรี สวนสัตว์ดุสิต กรุงเทพฯ โอเอซิส ซีเวิลด์ จังหวัดจันทบุรี สวนนก จังหวัดชัยนาท ศูนย์ฝึกยิงจังหวัดสุราษฎร์ธานี สถาบันคชบาลแห่งชาติ จังหวัดลำปาง ฟาร์มจระเข้ จังหวัดสมุทรปราการ สวนผีเสื้อจังหวัดเชียงใหม่ ซาฟารีเวิลด์ กรุงเทพฯ หรือสวนเสือศรีราชา จังหวัดชลบุรี

1.2 ทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อจุดประสงค์ทางการศึกษา

พฤษศาสตร์ หมายถึง สถานที่ที่ถูกจัดสร้างขึ้นเพื่อการศึกษาธรรมชาติของพืชพรรณต่างๆ ได้แก่ แอร์ออร์คิดส์ จังหวัดนครปฐม ไร่ปี่เอน จังหวัดเพชรบูรณ์ สวนกล้วยไม้อุดรธานี จังหวัดอุดรธานี สวนดอกเบญจมาศ จังหวัดนครราชสีมา สวนส้มโชกุนนิลเขียว จังหวัดชุมพร สถานีทดลองเกษตรที่สูงภูเรือ จังหวัดเลย สวนป่าแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ สถานีวิจัยโครงการหลวง ดอยอินทนนท์ จังหวัดเชียงใหม่ ศูนย์วิจัยพืชสวนเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี สวนพฤษศาสตร์วรรณคดีภาคใต้ จังหวัดสงขลา สวนพฤษศาสตร์ภาคใต้เขาช่อง จังหวัดตรัง สวนป่าโครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ จังหวัดเชียงใหม่ สวนพฤษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ จังหวัดเชียงใหม่ สวนพฤษศาสตร์พุแค จังหวัดสระบุรี หรือสวนหลวง ร.9 กรุงเทพฯ

1.3 ทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อจุดประสงค์ทางการศึกษาความรู้ทั่วไป หมายถึง สถานที่ที่ให้ความรู้ในด้านต่างๆ ทั้งเรื่องในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต ทั้งนี้เพื่อพัฒนาทัศนคติ ความสามารถ และพฤติกรรมอย่างกว้างๆ ซึ่งส่วนใหญ่มักได้แก่

พิพิธภัณฑ์ที่อยู่ในความสนใจของนักท่องเที่ยวมีอยู่ด้วยกัน 6 ประเภท ได้แก่

1.3.1 พิพิธภัณฑ์ทางด้านศิลปะ เป็นสถานที่รวบรวมงานศิลปะต่างๆ ที่มีคุณค่า ได้แก่ หอศิลป์ พีระศรี

1.3.2 พิพิธภัณฑ์ทางธรรมชาติวิทยา เป็นสถานที่เก็บรวบรวมตัวอย่างพืช สัตว์ และสิ่งมีชีวิตต่างๆ ในโลก ได้แก่ พิพิธภัณฑ์เปลือกหอย จังหวัดภูเก็ต พิพิธภัณฑ์ปลาน้ำจืด จังหวัดนครสวรรค์

1.3.3 พิพิธภัณฑ์ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เป็นสถานที่เก็บรวบรวมสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี ได้แก่ พิพิธภัณฑ์เทคโนโลยีทางภาพ กรุงเทพฯ หรือ พิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์แห่งชาติ จังหวัดปทุมธานี

1.3.4 พิพิธภัณฑ์ทางประวัติศาสตร์ เป็นสถานที่เก็บรวบรวมหลักฐานทางประวัติศาสตร์ต่างๆ ได้แก่ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเจ้าสามพระยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

1.3.5 พิพิธภัณฑ์ทางชาติพันธุ์วิทยา เป็นสถานที่จัดแสดงเรื่องราวชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ และการจำแนกชาติพันธุ์ต่างๆ ได้แก่ พิพิธภัณฑ์มนุษยวิทยาสิรินธร กรุงเทพฯ พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านบ้านจันทวี จังหวัดพิษณุโลก หรือพิพิธภัณฑ์คติชนวิทยา ในสถาบันทักษิณคดีศึกษา จังหวัดสงขลา

1.3.6 พิพิธภัณฑ์แบบทั่วไป เป็นสถานที่รวบรวมสิ่งต่างๆ หลากหลายประเภทเพื่อให้ง่ายแก่การดูแลรักษา ได้แก่ พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดสำโรง จังหวัดนครปฐม พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจันทวี จังหวัดพิษณุโลก หรือจิปาณะสถาน จังหวัดราชบุรี

2. ทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อจุดประสงค์เฉพาะด้านความสนุกสนานเพลิดเพลิน หมายถึง สิ่งที่ถูกสร้างขึ้นใหม่โดยแนวคิดจินตนาการ เพื่อเน้นความสำราญให้กับผู้ที่เข้าไปเที่ยว หรือเป็นสถานที่ที่ถูกดัดแปลงโดยการนำเอาสภาพภูมิศาสตร์ที่มีคุณค่าอยู่ในตัวมาเพิ่มจุดเด่นให้เป็นสถานที่ที่น่าสนใจมากยิ่งขึ้นในการไปชมหรือประกอบกิจกรรม ทั้งนี้สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท ได้แก่

2.1 ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทสวนสนุกและจุดชมทิวทัศน์ สวนสนุก (Theme Park) คือ สถานที่ที่มีสิ่งดึงดูดใจ ซึ่งสร้างความบันเทิงเพลิดเพลินใจ ด้วยกิจกรรม หรือ การละเล่นต่างๆ ได้แก่ ดรีมเวิลด์ จังหวัดปทุมธานี หรือสวนสยาม กรุงเทพฯ

ส่วนจุดชมวิว คือ สถานที่ที่อยู่สูง และสามารถใช้ในการชมทิวทัศน์ได้ ได้แก่ ดิโกโบหยกสกาย กรุงเทพฯ หรือบางแห่งถูกจัดสร้างขึ้นมาเป็นจุดชมวิวโดยเฉพาะ ได้แก่ หอคอยบรรหาร-แจ่มใส จังหวัดสุพรรณบุรี

2.2 ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทสถานบันเทิงและสถานที่จำหน่ายซื้อสินค้า สถานบันเทิงในที่นี้มักเป็นสถานบันเทิงในยามค่ำคืนซึ่งมีอยู่มากในเมืองใหญ่ๆ ได้แก่ กรุงเทพฯ เชียงใหม่ ภูเก็ต สถานบันเทิงในลักษณะของการชมการแสดงมักเป็นที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี ได้แก่ อัลคาซาร์ หรือทิฟฟานี จังหวัดชลบุรี

ส่วนสถานที่จำหน่ายซื้อสินค้า คือ สถานที่ที่นักท่องเที่ยวนิยมไปซื้อสินค้า โดยมีองค์ประกอบของสถานที่ 3 ประการ คือ

2.2.1 ราคา กล่าวคือ มีสินค้าราคาถูก และมีคุณภาพสมราคา

2.2.2 เอกลักษณ์ของสินค้า กล่าวคือ มีสินค้าที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน หรือท้องถิ่นทั้งในด้านรูปแบบ วัตถุดิบ การผลิต คุณภาพ และชื่อเสียง ได้แก่ ร่มสีนํ้าแกง จังหวัดเชียงใหม่ แคมพูนุในภาคเหนือ เครื่องปั้นดินเผาที่ด่านเกวียน จังหวัดนครราชสีมา ข้าวหลามหนองมน จังหวัดชลบุรี ผ้าขาวม้าเกาะยอ จังหวัดสงขลา หรือไข่เค็มไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

2.2.3 ความหลากหลายของสินค้า กล่าวคือ มีสินค้าให้เลือกซื้อหลากหลาย ประเภท ขนาด และราคาสถานที่จำหน่ายซื้อสินค้านี้อยู่ 5 ประเภทที่สำคัญ คือ

2.2.3.1 ตลาด (Market) หรือย่านขายสินค้า (Shopping Mall) ได้แก่ ตลาดนัดจตุจักร กรุงเทพฯ เชียงใหม่ไนท์บาซาร์ จังหวัดเชียงใหม่ หรือตลาดริมเมย จังหวัดตาก

2.2.3.2 ห้างสรรพสินค้า (Department Store) ได้แก่ เซ็นทรัลเวิลด์ กรุงเทพฯ กาดสวนแก้ว จังหวัดเชียงใหม่

2.2.3.3 ร้านขายสินค้าจากแหล่งผลิต (Factory Outlet) เป็นแหล่งขายสินค้าที่รับมาจากโรงงานโดยตรง หรือเป็นจุดขายสินค้าของโรงงานนั้นๆ มักจะมีปริมาณสินค้าให้

เลือกมากกว่าห้างสรรพสินค้าทั่วไป แต่จะมีความหลากหลายของสินค้าน้อยกว่า และมักขายในราคาต่ำเป็นพิเศษ ได้แก่ Fly Now Outlet จังหวัดเพชรบุรี

2.2.3.4 ร้านขายสินค้าปลอดภาษี (Duty Free Shop) เป็นร้านขายสินค้าที่ได้รับการลดหย่อนภาษีศุลกากรจากอัตราปกติ เฉพาะนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติหรือผู้ที่เดินทางเข้า-ออกนอกประเทศเท่านั้นที่สามารถซื้อสินค้าในร้านนี้ได้ ดังนั้น ร้านจึงมักตั้งอยู่ในสนามบิน เรือสำราญ ห้างสรรพสินค้าใหญ่ๆ หรือชายบนเครื่องบินระหว่างประเทศ

2.2.3.5 ร้านขายของที่ระลึก (Souvenir Shop) เป็นร้านขายของตามแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ หรือร้านขายของข้างทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว โดยมากสินค้ามักเป็นของที่ระลึกของท้องถิ่น

2.2.4 ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทสถานที่เล่นกีฬาและเสียงไซค กีฬาเป็นกิจกรรมอีกประเภทหนึ่งซึ่งสามารถดึงดูดให้มีการเดินทางท่องเที่ยวได้ ทั้งนี้เพื่อไปเล่นกีฬา ได้แก่ เล่นกอล์ฟ ชมกีฬา ได้แก่ ชมการแข่งขันเรือยาวประเพณีที่ จังหวัดพิจิตร หรือชมสถานที่จัดการแข่งขันกีฬา (ทั้งสถานที่ที่เคยจัด หรือสถานที่ที่จัดการแข่งขันในปัจจุบัน) ได้แก่ สนามกีฬา 700 ปี เชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

ส่วนสถานที่เสียงไซค หรือการพนัน เป็นสถานบันเทิงชนิดหนึ่ง แต่อาจเป็นเรื่องผิดกฎหมายในบางประเทศ ทำให้เกิดการควบคุมทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทนี้เป็นพิเศษ ดังนั้น นักท่องเที่ยวที่สนใจไปเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้ก็มักเข้าไปเพื่อ 1) เสียงไซคโดยตั้งใจ และ 2) ทดลองหรือหาประสบการณ์แปลกใหม่ สำหรับในประเทศไทยการท่องเที่ยวเพื่อจุดประสงค์ในการเสียงไซคมีน้อยมากเนื่องจากถูกจำกัดด้วยกฎหมาย แต่นักท่องเที่ยวมักนิยมเดินทางไปท่องเที่ยวเสียงไซคในประเทศเพื่อนบ้าน ได้แก่ กัมพูชา และพม่า หรืออาจไปเสียงไซคในบ่อนคาสิโนบนเรือสำราญเดินสมุทร ซึ่งอาศัยข้อได้เปรียบในด้านสถานที่ตั้งที่สามารถเคลื่อนย้ายสู่น่านน้ำสากลซึ่งไม่มีกฎหมายการพนันมาควบคุม จึงสามารถเล่นการพนันเสียงไซคได้โดยอิสระ

2.3 ทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อจุดประสงค์ทางสังคมวัฒนธรรม หมายถึง สถานที่ ที่จัดการแสดงทางวัฒนธรรม หรือจำลองสถานการณ์ หรือสถานที่เพื่อแสดงลักษณะทางสังคม รวมถึงการจัดให้ประชาชนในท้องถิ่นได้มีโอกาสแสดงฝีมือภูมิปัญญาที่มีอยู่ให้นักท่องเที่ยวได้ชมโดยมีการจัดการของบุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และมีการประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวทราบข้อมูลและข่าวสาร ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภท นี้แบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่

2.3.1 ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทงานเทศกาล หมายถึง งานที่ถูกจัดขึ้นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยการนำแนวความคิดของกิจกรรมในสังคมหรือท้องถิ่นมาดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว งานเทศกาลที่จัดนั้นอาจเกี่ยวข้องกับขนบธรรมเนียมประเพณีของไทยในอดีตที่

กำลังจะสูญหายและลี้มเลือนไปจากสังคมไทยในปัจจุบันให้กลับมาฟื้นฟูขึ้นอีกครั้ง โดยยึดหลักในการจัดการที่เสริมสร้างความสนใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางไปยังท้องถิ่นเพื่อการสร้างรายได้จากการท่องเที่ยว ได้แก่ งานวันกลางสาด จังหวัดอุดรธานี งานเผาเทียนเล่นไฟ จังหวัดสุโขทัย งานสงกรานต์จังหวัดเชียงใหม่ งานเทศกาลร่มบ่อสร้าง จังหวัดเชียงใหม่ งานช้าง จังหวัดสุรินทร์ งานแห่เทียนพรรษา จังหวัดอุบลราชธานี งานดอกฝ้ายบานเมืองเลย จังหวัดเลย งานมรดกโลกอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา งานสัปดาห์สะพานข้ามแม่น้ำแคว จังหวัดกาญจนบุรี งานว่าวนานาชาติ กรุงเทพฯ งานเทศกาลเดือนสิบ จังหวัดนครศรีธรรมราช งานแข่งเรือกอกและ จังหวัดปัตตานี งานแข่งขันนกเขาชวาเสียงอาเซียน จังหวัดยะลา หรืองานเทศกาลอาหารทะเล จังหวัดภูเก็ต

2.3.2 ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทศูนย์วัฒนธรรม และศูนย์หัตถกรรม ศูนย์วัฒนธรรมสำหรับในประเทศไทยอยู่ภายใต้การดูแลของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติทำหน้าที่สำคัญในด้านการอนุรักษ์ ส่งเสริม พัฒนา และเผยแพร่วัฒนธรรม รวมทั้งจัดนิทรรศการด้านวัฒนธรรม และ/หรือจัดดำเนินการหอวัฒนธรรม ซึ่งสิ่งเหล่านี้สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ ได้แก่ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย กรุงเทพฯ ศูนย์วัฒนธรรม จังหวัดเชียงใหม่ หรือโรงละครแห่งชาติ กรุงเทพฯ นอกจากหน่วยงานภาครัฐแล้ว หน่วยงานภาคเอกชนก็มีการดำเนินงานในลักษณะของศูนย์วัฒนธรรมด้วย ได้แก่ สวนสามพราน จังหวัดนครปฐม หรือภูเก็ต แฟนตาซี จังหวัดภูเก็ต ส่วนศูนย์หัตถกรรม หมายถึง สถานที่ที่จัดแสดงสิ่งประดิษฐ์ที่ทำด้วยมือ มีความสวยงาม ประณีต และแฝงไว้ด้วยความคิดเฉพาะตัว หรือสาธิตการทำผลิตภัณฑ์หัตถกรรม ได้แก่ ผ้าพื้นเมืองไทย เครื่องเงิน เครื่องถม เครื่องลงยา เครื่องมุก เครื่องแกะสลัก เครื่องจักสาน และเครื่องปั้น/เครื่องเคลือบดินเผา ตัวอย่างของศูนย์หัตถกรรม ได้แก่ ศูนย์ศิลปาชีพอ่างทอง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมและศูนย์หัตถกรรมภาคอีสาน จังหวัดขอนแก่น หรือศูนย์ผลิตผ้าไหมพัทธ์ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

2.3.3 ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทวิถีชีวิต หมายถึง สถานที่ที่มีการจัดแสดงหรือจำลองวิถีชีวิตของคน ไม่ว่าจะเป็นการกิน การพูด การพักผ่อน ความเป็นอยู่ หรือการประกอบอาชีพ ได้แก่ บ้านควายไทย จังหวัดเชียงใหม่ ศูนย์ศิลปาชีพอ่างทอง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อุทยานหุ่นขี้ผึ้งสยาม จังหวัดราชบุรี หรือหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย จังหวัดสุพรรณบุรี

ความสำคัญของทรัพยากรการท่องเที่ยว

ทรัพยากรการท่องเที่ยวถือได้ว่าเป็นผลิตภัณฑ์หรือสินค้าทางการท่องเที่ยวที่ผู้ซื้อ ซึ่งก็คือนักท่องเที่ยวจำเป็นต้องเดินทางมาซื้อ ณ แหล่งที่ตั้งหรือแหล่งผลิต และผู้ซื้อก็ไม่สามารถนำสินค้านี้กลับไปได้ ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่จะมีคนมาซื้อได้ต้องมีคุณภาพดี นั่นก็คือ มีความดึงดูดใจ เข้าถึงได้สะดวก สร้างความประทับใจ และมีการบริการเสริมหรืออำนวยความสะดวกให้กับผู้ซื้อได้

ทรัพยากรการท่องเที่ยวมีความสำคัญอยู่ 5 ประการ (ธนภุต สังข์ไชย. 2550) ได้แก่

1. ความสำคัญทางด้านจิตใจ กล่าวคือ ทรัพยากรการท่องเที่ยวเป็นสิ่งดึงดูดใจให้มีการเดินทางท่องเที่ยว และเป็นสิ่งช่วยให้เกิดความสุขหรือลดความตึงเครียด
2. ความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจ กล่าวคือ ทรัพยากรการท่องเที่ยวเป็นแหล่งที่มาของรายได้ของท้องถิ่น เป็นแหล่งที่มาของรายได้ของธุรกิจที่เกี่ยวข้อง และเป็นแหล่งที่มาของรายได้ของรัฐ
3. ความสำคัญทางด้านสังคม กล่าวคือ ทรัพยากรการท่องเที่ยวช่วยเพิ่มคุณภาพชีวิตให้กับประชาชน ช่วยเปิดโลกทัศน์ให้กับประชาชน และช่วยสร้างความภาคภูมิใจให้กับประชาชนที่อยู่บริเวณแหล่งท่องเที่ยว
4. ความสำคัญทางด้านวัฒนธรรม กล่าวคือ ทรัพยากรการท่องเที่ยวเป็นสิ่งที่ช่วยแสดงความเป็นเอกลักษณ์ของชาติ และยังช่วยสะท้อนให้เห็นคุณค่าของภูมิปัญญาของบรรพชน
5. ความสำคัญทางด้านสิ่งแวดล้อม กล่าวคือ ทรัพยากรการท่องเที่ยวช่วยส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากยิ่งขึ้นเพื่อที่จะได้ขายความสวยงามของสิ่งแวดล้อมได้

การศึกษาเอกสารประเภททรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อศึกษาประเภท และทรัพยากรที่เหมาะสมแก่การนำมาใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ และสนับสนุนการเรียนรู้สำหรับสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

การจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวของหน่วยงาน

การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวของหน่วยงาน

หน่วยงานราชการ ของจังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้จัดอบรม เพื่อทำคู่มือการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว และเพื่อให้หลักสูตรการอบรมสามารถนำไปใช้ปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมในการฟื้นฟูและรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ของจังหวัดสุราษฎร์ธานี จึงได้จัดให้มีการประชุม อบรมตามหลักสูตรที่ 1 “การอบรมการบริหารจัดการปัจจัยพื้นฐานด้านการท่องเที่ยวเพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน” ที่อำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อให้ผู้เข้าร่วมอบรม ซึ่งประกอบด้วยหน่วยงานและผู้เกี่ยวข้องโดยตรงกับการจัดการท่องเที่ยวในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้ร่วมกันจัดการความรู้ตามเนื้อหาในหลักสูตรเพื่อให้ได้แนวทางการดำเนินงาน และพัฒนาเป็น “คู่มือการบริหารจัดการปัจจัยพื้นฐานด้านการท่องเที่ยว”

ผลการประชุมอบรมดังกล่าว ได้นำแก่นความรู้ หรือองค์ประกอบ หรือปัจจัยที่นำไปสู่การบริหารจัดการปัจจัยพื้นฐานด้านการท่องเที่ยว เพื่อการจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ซึ่งมีอยู่ด้วยกัน 5 แก่นความรู้ แบ่งกลุ่มจัดการความรู้ทั้ง 5 แก่นความรู้ สักเคราะห์เป็นตารางอิสรภาพเพื่อเป็นแนวทางในการประเมินตนเองและใช้ในการวางแผนการดำเนินงานเพื่อพัฒนาปัจจัยพื้นฐานด้านการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยว ตามรายละเอียดดังนี้

1. การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว เพื่อให้การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว มีความเหมาะสมในแต่ละบริบทของแหล่งท่องเที่ยว และด้วยกระบวนการจัดการความรู้ของผู้เกี่ยวข้อง โดยตรงกับแหล่งท่องเที่ยว ได้กำหนดให้มีแนวทางการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว ออกเป็น 5 ระดับ ตามพฤติกรรมในการปฏิบัติจริงที่ประสบความสำเร็จมาแล้ว ดังนี้

1.1 การให้ความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการท่องเที่ยว โดยการจัดประชุมคณะทำงานในชุมชน จัดอบรมให้ความรู้ จัดให้มีวิทยากรแนะนำสถานที่ท่องเที่ยว พัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้แก่นักท่องเที่ยว จัดทำหลักสูตรให้ความรู้แก่นักเรียน นักศึกษา

1.2 กำหนดรูปแบบการจัดการกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว จัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิตชุมชน จัดศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์จากทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน จัดรูปแบบโฮมสเตย์ที่อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในชุมชนให้มีมาตรฐาน

1.3 จัดระบบการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการท่องเที่ยว ปลูกป่าฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการท่องเที่ยว จัดเส้นทางการศึกษาทรัพยากรตามธรรมชาติเพื่อการท่องเที่ยว จัดแบ่งเขต ภูมิทัศน์ให้เหมาะสม และปลูกจิตสำนึกเยาวชนในการอนุรักษ์ธรรมชาติเพื่อการท่องเที่ยว

1.4 จัดกิจกรรมด้านการรักษาความสะอาด จัดให้มีเจ้าหน้าที่เฝ้าระวังดูแลอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในชุมชน จัดให้มีการคัดแยกขยะอย่างมีระบบนำทรัพยากรธรรมชาติเหลือใช้มาทำปุ๋ยน้ำชีวภาพเพื่อการบำบัดน้ำ

1.5 การประชาสัมพันธ์ จัดให้มีป้ายประชาสัมพันธ์ จัดทำแผ่นพับ วารสาร เชิญสื่อมวลชนร่วมทำข่าวประชาสัมพันธ์ ประชาสัมพันธ์ผ่านเว็บไซต์

2. การจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว กำหนดให้มีแนวทางการดำเนินงานการจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว ออกเป็น 5 ระดับ ดังนี้

2.1 มีป้ายบอกสถานที่ท่องเที่ยว ทั้งถนนหลัก ถนนสายรองเป็นระยะ รวมทั้งทำป้ายบอกชื่อสถานที่ ชื่อพื้นที่ไม้ และจัดให้มีที่พักริมทาง

2.2 จัดที่พักให้มีความสะอาดเป็นสัดส่วน มีอุปกรณ์อำนวยความสะดวกที่ใช้งานได้เหมาะสม

2.3 สถานที่ประกอบอาหารเป็นสัดส่วน สะอาด ถูกสุขลักษณะ เช่น มีการแยกขยะ มีป้อน้ำทิ้ง มีการควบคุมแมลงรบกวนและแมลงนำโรคที่ถูกต้อง

2.4 วางแผนจัดการท่องเที่ยวในชุมชนและจัดทำ ทะเบียนสมาชิกที่มีความพร้อมในการให้บริการ โดยมีการอบรม ศึกษาดูงาน เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในชุมชน

2.5 จัดให้มีศูนย์บริการข้อมูลการท่องเที่ยวชุมชน เพื่อบริการนักท่องเที่ยว ด้านการให้คำแนะนำสถานที่ทั่วไปของแหล่งท่องเที่ยว และข้อปฏิบัติในการท่องเที่ยวชุมชน

3. การสร้างจิตสำนึกการมีส่วนร่วมเพื่ออนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้มีแนวทางดำเนินงานด้านการสร้างจิตสำนึกการมีส่วนร่วมเพื่ออนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว สามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม จึงกำหนดระดับของการทำงาน ออกเป็น 5 ระดับ ดังนี้

3.1 จัดให้มีการประชุม อบรมปัญหาผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติที่เกิดขึ้นในชุมชน มีการประชาสัมพันธ์ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม โดยการเชิญวิทยากรมาให้ความรู้ จัดอบรมมัคคุเทศก์เยาวชนในชุมชนเพื่อให้เรียนรู้คุณค่าของสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ภายในชุมชน

3.2 จัดให้มีกลุ่มชุมชนตัวอย่างตามแนวคิดอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การจัดให้มีหลักสูตรชุมชน ได้แก่ การสานกระจุยในโรงเรียน จัดกิจกรรมหรือหลักสูตรให้สมาชิกในชุมชนได้ทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น จัดระบบให้ชุมชนใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนอย่างเหมาะสม

3.3 สร้างเครือข่ายในชุมชน ชักชวนสมาชิกในชุมชนร่วมกันเป็นสมาชิกการจัดการการท่องเที่ยว มีการศึกษาดูงานแหล่งท่องเที่ยวที่มีรูปแบบคล้ายกันเพื่อนำมาปรับใช้ในชุมชนของตนเอง

3.4 สร้างแนวร่วมต่างชุมชนโดยการสร้างภาคีเครือข่ายให้ชัดเจน แลกเปลี่ยนแนวคิดและแนวทางปฏิบัติของแต่ละชุมชน

3.5 นำภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน สิ่งที่ได้รับความคิดเห็นในชุมชน เป็นแบบอย่างและสร้างความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน

4. การจัดระเบียบ กฎ ข้อบังคับ เพื่อบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้การจัดระเบียบ กฎ ข้อบังคับต่างๆ ในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนได้อย่างเหมาะสม จึงกำหนดแนวทางการดำเนินงานออกเป็น 5 ระดับ ดังนี้

4.1 จัดตั้งคณะกรรมการดำเนินการวางแผน ออกกฎ ออกกฎระเบียบในชุมชน และสร้างมาตรฐานการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน มีการกำหนดปริมาณนักท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับสภาพ

4.2 แนะนำ ชี้แจง ประกาศ กฎ ระเบียบ ข้อบังคับของแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน จัดทำป้ายประกาศประชาสัมพันธ์ เอกสารคู่มือ คำแนะนำต่างๆ ตลอดจนให้คำชี้แจงโดยสมาชิกในชุมชน

4.3 การดูแล รักษาความสะอาดของแหล่งท่องเที่ยว และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ การห้ามล่าสัตว์ ห้ามตัดต้นไม้ ห้ามจับสัตว์ในฤดูวางไข่ ห้ามใช้สารเคมีในพื้นที่ การจัดประเภทสินค้าจำหน่ายในพื้นที่ จัดเก็บขยะมูลฝอยไม่ให้มีการตกค้างในพื้นที่

4.4 กำหนดมาตรการการรักษาความปลอดภัยให้กับนักท่องเที่ยว เช่น ห้ามดื่มสุราและของมีเมา หรือจัดให้มีบริเวณ เฉพาะสำหรับดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ห้ามพกพาอาวุธ จัดให้มีจุดตรวจค้น โดย อปพร. อส. ตชด.

4.5 จัดให้มีการประเมินมาตรฐานของแหล่งท่องเที่ยว ด้วยแบบสอบถาม หรือการสัมภาษณ์ สังเกต

5. การพัฒนาบุคลากรเพื่อบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว การพัฒนาบุคลากรเพื่อบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว จึงได้กำหนดให้มีแนวทางการดำเนินงานออกเป็น 5 ระดับ ดังนี้

5.1 การพัฒนาศักยภาพตนเอง โดยการเรียนรู้จากนักท่องเที่ยว และการฝึกปฏิบัติจริง ด้วยการศึกษาค้นคว้าและเรียนรู้ด้วยตนเอง เข้ารับการอบรมและศึกษาดูงานที่เกี่ยวข้อง

5.2 การพัฒนาทีมงาน มีการจัดตั้งกลุ่ม ชมรมหรือคณะทำงานเพื่อการจัดการด้านการท่องเที่ยวมีการอบรมให้ความรู้แก่ทีมงาน เช่น ไปศึกษาดูงานในสถานที่ต่างๆ มีการเชิญหน่วยงานภายนอกเข้ามาถ่ายทอดและให้ความรู้กับบุคลากรในพื้นที่

5.3 การถ่ายทอดความรู้จากผู้มีประสบการณ์ในชุมชนปราชญ์ชาวบ้าน หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น ไปสู่เยาวชนรุ่นหลัง มีการถ่ายทอดจากผู้มีประสบการณ์และความรู้เฉพาะด้านไปสู่บุคลากรในชุมชน มีการสนับสนุนบุคลากรทดแทน มีการจัดประชามเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่มชุมชนที่จัดกิจกรรมการท่องเที่ยว

5.4 การจัดทำฐานข้อมูลองค์ความรู้ในชุมชน โดยการถ่ายทอด การศึกษาค้นคว้า การศึกษาดูงานและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ต่างพื้นที่ นำมาจัดทำเป็นฐานข้อมูลแห่งการเรียนรู้ชุมชน และจัดทำศูนย์ข้อมูลเรียนรู้ระดับท้องถิ่น

5.5 การวิจัยและประเมินผล โดยการจัดทำแบบสอบถามเพื่อประเมินผลการให้บริการอันนำไปสู่การพัฒนาบุคลากรเพื่อการให้บริการที่ดีขึ้น มีการศึกษาวิจัยเฉพาะด้าน เพื่อการจัดการท่องเที่ยวที่ดีขึ้นสำหรับแหล่งท่องเที่ยวที่ได้นำผลจากการจัดการความรู้ครั้งนี้ไปจัดทำแผนปฏิบัติการ (AAR) เพื่อพัฒนาการบริหารจัดการปัจจัยพื้นฐานด้านการท่องเที่ยว มีจำนวน 5 แหล่งท่องเที่ยวด้วยกัน คือ

5.5.1 กลุ่มท่องเที่ยวตำบลท่าสะทอน

5.5.2 กลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านถ้ำผึ้ง

5.5.3 ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวคลองร้อยสาย (ในบาง)

5.5.4 กลุ่มชุมชนลีเล็ดนำเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์

5.5.5 อุทยานแห่งชาติได้ร่มเย็น (ถ้ำขมิ้น)

การจัดทรัพยากรท่องเที่ยวของหน่วยงานมีลักษณะมุ่งเน้นการพัฒนาบุคลากร สร้างจิตสำนึก และให้ความรู้ เพื่อนำองค์ความรู้ไปพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้คงอยู่ด้วยดี และมีการปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวให้สอดคล้อง และเหมาะสมกับความสะดวก ความบันเทิง การให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวต่อไป

การจัดระเบียบ กฎข้อบังคับ เพื่อบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว

การป้องกันไม่ให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งวิถีชีวิตชุมชน เป็นเรื่องที่ต้องทำอย่างเป็นระบบ และเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่อง โดยอาจใช้มาตรการต่อไปนี้เป็นกรอบการพิจารณาในการจัดระเบียบ กฎ ข้อบังคับ เพื่อบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวชุมชน

1. การใช้มาตรการทางด้านธรรมชาติ โดยทั่วไปธรรมชาติจะมีความสมดุลของตัวเอง ทรัพยากรและสภาพแวดล้อมที่ถูกใช้ไปอย่างถูกต้องและเหมาะสม สามารถฟื้นตัวเองได้ในระยะเวลาอันสมควร หากไม่มีการรบกวนในบางช่วงเวลาและการรักษาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติให้มีความสมบูรณ์ เกิดความสมดุลทางธรรมชาติจะเอื้ออำนวยประโยชน์ต่อกันและกันเอง
2. การใช้มาตรฐานทางด้านเศรษฐกิจ เป็นมาตรการที่จะทำให้มีรายได้เพื่อนำมาเป็นเงินทุนในการดำเนินการเพื่อป้องกันต่างๆ ได้แก่ การจัดเก็บภาษี ค่าธรรมเนียม ค่าบริการต่างๆ ซึ่งจะนำไปใช้เพื่อการดูแลรักษาและพัฒนาทรัพยากรและสภาพแวดล้อมทางการท่องเที่ยว ทั้งในแง่การอนุรักษ์ การป้องกัน และการพัฒนาให้เกิดความเหมาะสม
3. การใช้มาตรการทางด้านสังคม การนำพิธีกรรมทางศาสนาและประเพณีวัฒนธรรมเข้ามาช่วยในกิจกรรมต่างๆ เช่น พิธีการบวชต้นไม้ มีส่วนช่วยให้สมาชิกในชุมชนไม่เข้าไปตัดไม้ทำลายป่า การมีสิ่งที่ได้รับจากการนับถือยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชนจะทำให้สถานที่ท่องเที่ยวได้รับความเคารพและระมัดระวังในการปฏิบัติของนักท่องเที่ยวมากขึ้น
4. การใช้มาตรการด้านการจัดการ เป็นการจัดระบบบริหารการใช้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมด้านการท่องเที่ยว เพื่อให้สามารถควบคุมอยู่ในสภาพที่เหมาะสม ไม่สูญเสียความสมดุล เช่น การแบ่งเขตการใช้ประโยชน์ที่ดิน การจัดทำคู่มือแนะนำการเดินทาง การจัดทำป้ายบอกทาง เป็นต้น
5. การใช้มาตรการด้านการเมือง โดยการใช้หน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง เช่น เทศบาล องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ให้ความสำคัญการป้องกันผลกระทบอันเกิดขึ้นต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ด้วยการกำหนดนโยบายที่ชัดเจนในการป้องกันและการแก้ไข

ปัญหาออกกฎหมายและระเบียบข้อบังคับที่เอื้อต่อการปกป้องรักษาและการป้องกัน มีการวางแผนเพื่อกำหนดทิศทางการพัฒนาให้เหมาะสม

เพื่อในการจัดระเบียบ กฎ ข้อบังคับต่างๆ ในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนได้อย่างเหมาะสม จึงกำหนดแนวทางการดำเนินงานออกเป็น 5 ระดับ ดังนี้

1. จัดตั้งคณะกรรมการดำเนินการวางแผน ออกกฎระเบียบในชุมชน และสร้างมาตรฐานการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน มีการกำหนดปริมาณนักท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับสภาพชุมชน โดยการทำประชาคมของสมาชิกในชุมชน

2. แนะนำ ชี้แจง ประกาศ กฎ ระเบียบ ข้อบังคับของแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน จัดทำป้ายประกาศประชาสัมพันธ์ เอกสารคู่มือ คำแนะนำต่างๆ ตลอดจนให้คำชี้แจงโดยสมาชิกในชุมชน

3. จัดระบบการดูแล รักษาความสะอาดของแหล่งท่องเที่ยวและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเหมาะสม เช่นการห้ามล่าสัตว์ ห้ามตัดต้นไม้ ห้ามจับสัตว์ในฤดูวางไข่ ห้ามใช้สารเคมีในพื้นที่ การจัดประเภทสินค้าจำหน่ายในพื้นที่จัดเก็บขยะมูลฝอยไม่ให้มีการตกค้างในพื้นที่

4. กำหนดมาตรฐานการรักษาความปลอดภัยให้กับนักท่องเที่ยว ห้ามดื่มสุราและของมีเมา หรือจัดให้มีบริเวณเฉพาะสำหรับดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ห้ามพกพาอาวุธ จัดให้มีจุดตรวจค้น โดย อปพร. อส. ตชด. เป็นต้น

5. จัดให้มีการประเมินมาตรฐานของแหล่งท่องเที่ยว ด้วยแบบสอบถามหรือการสัมภาษณ์ การสังเกต

การจัดระเบียบ กฎข้อบังคับ เพื่อการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว เป็นการป้องกันไม่ให้เกิดกิจกรรมท่องเที่ยวมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และเพื่อการสร้างมาตรฐาน ให้ง่ายต่อการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว โดยมีการกำหนดแนวทางที่สามารถปฏิบัติได้ทั้งแหล่งท่องเที่ยว และนักท่องเที่ยว เชื้อประโยชน์ด้วยกันทุกฝ่าย

การบริหารจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวเพื่อเป็นแหล่งการเรียนรู้

การท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ (Education tourism) หมายถึง การเดินทางที่มีการเรียนรู้เกิดขึ้น ซึ่งมีความหมายเฉพาะเจาะจงว่าเป็นการเรียนรู้ โดยมีการจัดการ (Organized learning) ได้แก่ มีการวางแผนล่วงหน้า มีขั้นตอนที่ชัดเจน มีครูผู้สอนที่ชำนาญ และมีวิธีการฝึกหัดตามแบบแผน นอกจากนี้ การเรียนรู้มักได้จากประสบการณ์จริงไม่ใช่การเรียนรู้จากตำรา การท่องเที่ยวในรูปแบบนี้มักจะประกอบไปด้วยขั้นตอนต่างๆ ที่ครอบคลุมถึงการวางแผนการเดินทาง การวางแผนการศึกษาในรูปแบบของหลักสูตร การเรียนรู้ในสถานที่ท่องเที่ยวและการประเมินผล ลักษณะดังกล่าวทำให้การท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา มีลักษณะเฉพาะแตกต่างจากการท่องเที่ยวเพื่อความสนใจพิเศษอื่นๆ ซึ่งมี

ลักษณะของการได้เรียนรู้จากกิจกรรมการท่องเที่ยวเช่นเดียวกัน ลักษณะแตกต่างอีกอย่างหนึ่งก็คือ การท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาต้องมีการเรียนรู้ที่เป็นกิจจะลักษณะจากครูผู้สอน โดยส่วนใหญ่ครูผู้สอนในการท่องเที่ยวเพื่อศึกษานี้ มักเป็นครูหรืออาจารย์อยู่แล้ว ได้แก่ ครู อาจารย์มหาวิทยาลัย อาจารย์สอนภาษา หรือสอนศิลปหัตถกรรม ซึ่งครูผู้สอนจะทำหน้าที่แตกต่างจากมัคคุเทศก์ และมีการแบ่งหน้าที่กันอย่างชัดเจน กล่าวคือ มัคคุเทศก์จะทำหน้าที่ในการนำทาง คຸ້ມກັນອັນຕรាយ ให้ความบันเทิง และจัดการกิจกรรมของนักท่องเที่ยว ส่วนครูผู้สอนจะทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาหรือที่ปรึกษาของนักท่องเที่ยว (องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. 2551: ออนไลน์) แหล่งท่องเที่ยวที่สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ได้ดี ได้แก่ อุทยานธรรมชาติ พิพิธภัณฑสถาน โบราณสถาน อุทยานประวัติศาสตร์ สวนสัตว์ ขอบยกตัวอย่างสถานที่ท่องเที่ยวประเภทสวนสัตว์มีความเหมาะสมเป็นแหล่งเรียนรู้ได้ดี คือ สวนสัตว์เปิดเขาเขียว เมื่อก่อนเคยเป็นที่ระบายนสัตว์ที่ล้นมาจากสวนสัตว์ดุสิต ด้วยการเป็นมืออาชีพ และมีการพัฒนาแบบบูรณาการ โดยยึดผู้ใช้บริการเป็นสำคัญ สวนสัตว์ที่สวยงาม ร่มรื่น มีสัตว์ที่หลากหลายชนิด สามารถสื่อความหมายของธรรมชาติและชีวิต สัตว์ป่าเมื่อได้มาเยี่ยมชม จนเป็นที่ชื่นชอบและมาเที่ยวกันปัจจุบัน และเป็นสถานที่แห่งหนึ่งในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตและจิตใจของประชาชน ในด้านการนันทนาการและการเป็นแหล่งเรียนรู้แบบตลอดชีวิตและในความเป็นเลิศของการเป็นมืออาชีพที่พัฒนาความสามารถในการแข่งขันกับนานาชาติ การบริหารจัดการแบบมืออาชีพเป็นอย่างไร? จากประสบการณ์ที่คุณได้รับเมื่อคุณเข้าไปภายในสวนสัตว์ คุณจะได้รับแผนที่สีสันสดใส ออกแบบได้อย่างน่าติดตามเที่ยวชมไปตามเส้นทางอันน่าตื่นเต้นเร้าใจ ที่ได้ชมสัตว์ต่างที่เชิญชวนท่านอยู่ในแผนที่ ป้ายบอกทางทุกที่สอดคล้องกับแผนที่ไม่มีเกเร ป้ายสื่อความหมายต่างๆ ที่ติดตามกวางสัตว์และสถานที่ทุกที่ไม่มีผิดเพี้ยน จุดพักผ่อน นั่งเล่นหรือทำกิจกรรมมีอยู่เป็นระยะในมุมที่พอดีและ ร่มรื่น กิจกรรมอื่นๆ ที่ทำกันในสวนสัตว์ ได้แก่ เดินป่า, Walk Rally, Car Rally, กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์, และงานเลี้ยงสังสรรค์ (Party) เป็นต้น

ลักษณะการดำเนินการของสวนสัตว์ สวนสัตว์ฯ แบ่งการดำเนินงานออกเป็น 3 ส่วน คือ

1. ส่วนแสดง คือ ส่วนหรือพื้นที่ที่ใช้เลี้ยงสัตว์ป่านานาชนิด ลักษณะคอกสัตว์แต่ละชนิด จะขึ้นอยู่กับความเหมาะสมโดยให้มีสภาพที่ได้ใกล้เคียงธรรมชาติมากที่สุดเพราะส่วนที่สวนสัตว์จะเปิดให้ผู้เที่ยวชมสามารถเดินชมภายในได้อย่างใกล้ชิด ได้แก่ สวนกวาง กรงนกใหญ่และบริเวณเลี้ยงสัตว์อื่นๆ พื้นที่ประมาณ 1,000 ไร่

2. ส่วนศึกษาและวิจัย คือส่วนหรือพื้นที่บริเวณกว้าง เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าตามธรรมชาติที่มีอยู่เดิม สภาพพื้นที่อยู่ระหว่างการพัฒนาและฟื้นฟูของป่าหลายประเภทเพื่อจะเป็นแหล่งอาศัย แหล่งอาหารของสัตว์ป่าในธรรมชาติ การใช้ประโยชน์ทางด้านงานวิจัยจะเป็นพื้นที่โครงการศึกษาวิจัย และขยายพันธุ์สัตว์ป่าหายากและสัตว์ป่าใกล้สูญพันธุ์ อันได้แก่ โครงการนกกาบบัว-

นกกะทุงคืน ผู้ธรรมชาติ โครงการฝึกสัตว์เพื่อนักกลับผู้ธรรมชาติ โครงการศึกษา-วิจัยพันธุ์ไม้ป่า เป็นต้น ดังนั้น บริเวณนี้จะไม่อนุญาต ให้บุคคลทั่วไปเข้ามาเที่ยวชม มีพื้นที่รวมประมาณ 3.500 ไร่

3. ส่วนบริการ เป็นพื้นที่นอกเหนือจากส่วนแสดงและส่วนศึกษาวิจัย จัดไว้ให้บริการผู้เที่ยวชม โดยมีส่วนของสถานที่สำหรับพักผ่อน รับประทานอาหารกลางแจ้ง อ่างเก็บน้ำ ศูนย์ให้การศึกษาสวนพฤกษศาสตร์ ศาลาเอนกประสงค์ พื้นที่รวมทั้งสิ้น ประมาณ 500 ไร่ ปัจจุบันสวนสัตว์เปิดเขาเขียวตั้งอยู่เลขที่ 235 หมู่ที่ 7 ตำบลบางพระ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี สังกัดองค์การสวนสัตว์ในพระบรมราชูปถัมภ์ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีสัตว์อยู่ในความดูแล มากกว่า 300 ชนิด จำนวนมากกว่า 8,000 ตัว เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจและให้การศึกษาที่ใกล้เมืองและใกล้สถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญบริเวณเมืองพัทยาและบางแสน (สวนสัตว์เปิดเขาเขียว, 2554: ออนไลน์)

ตัวอย่างการบริหารจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวของหน่วยงานเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ ได้แก่

1. ศูนย์ศึกษาธรรมชาติกองทัพบก (บางปู) เฉลิมพระเกียรติ 72 พรรชามหาราชินี (2554: ออนไลน์) เกิดขึ้นจากการบรรลุข้อตกลงระหว่างกองทัพบก และ WWF ประเทศไทย ในความร่วมมืออย่างดียิ่งจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสมุทรปราการเขต 1 และ เขต 2 มีจุดมุ่งหมายคือการพัฒนาพื้นที่ในบริเวณกองอำนวยการสถานพักผ่อนบางปู กรมพลธิการ จังหวัดสมุทรปราการ เป็นศูนย์การเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษาของสถานศึกษา ที่เชื่อมโยงเมืองใหญ่ ป่าชายเลน และเยาวชน เน้นรูปแบบการเรียนรู้แบบบูรณาการเข้ากับมาตรฐานการเรียนรู้ของกลุ่มสาระต่างๆ ในชั้นเรียน โดยอาศัยสภาพธรรมชาติเป็นตัวกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ และนำไปสู่การเรียนรู้ธรรมชาติอย่างเป็นระบบและมีความสุข ซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่กล่าวถึงกระบวนการเรียนรู้ในการจัดการศึกษาทั้งในระบบ นอกระบบ หรือตามอัธยาศัย ต้องเป็นไปแบบบูรณาการ มุ่งปลูกฝังจิตสำนึก ส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้สัดส่วน โดย WWF ประเทศไทย ได้เข้ามาบริหารศูนย์ฯ และได้จัดทำโปรแกรมพิเศษเพื่อให้บริการด้านการศึกษาธรรมชาติสำหรับนักเรียนในพื้นที่ จังหวัดสมุทรปราการ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 ตลอดจนโปรแกรมอื่นๆ ที่เหมาะสมกับนักท่องเที่ยว นักศึกษา และบุคคลผู้สนใจทั่วไป

ในส่วนการจัดเป็นแหล่งการเรียนรู้สำหรับสถานศึกษา ได้แก่ การให้บริการด้านการศึกษาดูงาน “ธรรมชาติศึกษาที่บางปู” ซึ่งสามารถศึกษาได้ดังนี้

1. องค์ประกอบทางนิเวศวิทยาพื้นที่ชุ่มน้ำบางปู (เนื้อหาหลักในการให้บริการด้านการศึกษา) พื้นที่โดยรวมของสถานพักผ่อนบางปูมีขนาดประมาณ 639 ไร่ และเมื่อแบ่งตามลักษณะพื้นที่และการใช้ประโยชน์จะแบ่งได้เป็น 2 ส่วนหลัก โดยทางฝั่งตะวันออก ขนาด 338 ไร่ ยังเป็นพื้นที่โล่งกว้างที่เคยเป็นนาทุ่งเก่าและถูกปล่อยให้รกร้างตามธรรมชาติ เชื่อมต่อกับระบบนิเวศชายฝั่งและ

หาดโคลน จนปัจจุบันเต็มไปด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ โดยเฉพาะชนิดพันธุ์พืชและสัตว์ซึ่งสามารถแยกองค์ประกอบทางนิเวศวิทยาของพื้นที่ชุ่มน้ำบางปูได้เป็น 4 องค์ประกอบใหญ่ และได้ถูกพัฒนาให้เป็นหลักสูตร “ธรรมชาติศึกษาที่บางปู” โดยผู้ที่สนใจสามารถเลือกหัวข้อในการเรียนรู้ผ่านกระบวนการสิ่งแวดล้อมศึกษาอย่างเป็นระบบ ดังนี้

1.1 หน่วยการเรียนรู้ พันธุ์ไม้ในพื้นที่ชุ่มน้ำบางปู เป็นการเรียนรู้แบบลงรายละเอียดมากขึ้นเกี่ยวกับระบบนิเวศป่าชายเลนและพันธุ์ไม้ในพื้นที่ชุ่มน้ำบางปู ความสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิตในระบบนิเวศป่าชายเลน ชนิดพันธุ์ไม้เด่น การปรับตัว ประโยชน์ คุณค่า และการฝึกจำแนกชนิดพันธุ์ไม้และโครงสร้างที่สำคัญในแปลงเฉพาะเพื่อการศึกษาเรื่องพันธุ์ไม้

1.2 หน่วยการเรียนรู้ นก นกน้ำและนกนางนวลในบางปู กล่าวถึงความรู้พื้นฐานด้านปักษีวิทยา ลักษณะทางชีววิทยาของนก พฤติกรรมต่างๆ ที่น่าสนใจ การอพยพของนก ชนิดนกเด่นที่บางปู การฝึกจำแนกนกนางนวล นกอพยพและนกประจำถิ่นชนิดต่างๆ ที่สำรวจพบกว่า 190 ชนิด โดยฝึกจำแนกชนิดนกหลายๆ ชนิด ผ่านหอดูนกภายในเส้นทางศึกษาธรรมชาติ

1.3 หน่วยการเรียนรู้ ระบบนิเวศชายฝั่ง หาดโคลนและสัตว์หน้าดิน หลักสูตรนี้เกี่ยวกับการศึกษาระบบนิเวศชายฝั่งและหาดโคลน ความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์อย่างเป็นระบบจากต้นน้ำ (ภาคเหนือ) ผ่านสายน้ำหลักสู่พื้นที่ชุ่มน้ำบางปู สู่อการเกิดหาด ความสำคัญของหาดโคลนซึ่งเป็นที่รวมของอินทรีย์สาร และสิ่งมีชีวิตหน้าดิน แหล่งหากินที่สำคัญของนกน้ำแหล่งทรัพยากรประมงที่สำคัญสำหรับชุมชน และการฝึกจำแนกชนิดสัตว์หน้าดิน (ปู หอย รวมถึงกลุ่มปลาตีน) ที่สำรวจพบในหาดโคลน

1.4 หน่วยการเรียนรู้ ความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่ชุ่มน้ำบางปู หลักสูตรนี้เป็นการเรียนแบบภาพรวม (ไม่เน้นเรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นพิเศษ) เนื้อหาของหลักสูตรจะเกี่ยวข้องกับการเดินทางป่าศึกษาธรรมชาติ ระยะทาง 1,600 เมตร ศึกษารายละเอียดพื้นฐานด้านความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่ชุ่มน้ำบางปู (ชนิดพันธุ์ไม้เด่น นกประจำถิ่นและนกอพยพบางชนิด สัตว์หน้าดินบางชนิด และความหลากหลายของถิ่นที่อยู่อาศัย)

2. อาคารสำนักงานและนิทรรศการในร่ม แบ่งการให้บริการภายในอาคารออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 เป็นอาคารสำนักงาน เคาน์เตอร์ต้อนรับ ลงทะเบียน เอกสารและข้อมูลเพิ่มเติม ส่วนจำหน่ายของที่ระลึก และการให้บริการด้านอุปกรณ์เพื่อการศึกษาธรรมชาติ

ส่วนที่ 2 เป็นอาคารนิทรรศการ ซึ่งมีเนื้อหาการเรียนรู้แบ่งออกเป็น 4 องค์ประกอบหลัก ที่เชื่อมโยงกันก่อให้เกิดระบบนิเวศที่สมบูรณ์ของพื้นที่ชุ่มน้ำบางปู ประกอบด้วย

เส้นทางของเหล่านกอพยพ โลกของสัตว์หน้าดิน เรื่องราวในดงแสม และการเดินทางของสายน้ำจาก ดอยสูง สู่มุมที่ชุ่มน้ำบางปู

ส่วนที่ 3 ห้องบรรยายเอกประสงศ์ ใช้เป็นห้องเรียนในร่มและเป็นจุดเริ่มต้น ของกระบวนการเรียนรู้ ชมสารคดีธรรมชาติที่น่าสนใจ เป็นสถานที่นำเสนอข้อมูลและเตรียมความพร้อม ในด้านต่างๆ ก่อนออกปฏิบัติจริงในภาคสนาม

3. การให้บริการด้านการศึกษากับกลุ่มเป้าหมายกลุ่มต่างๆ
4. ตัวอย่างโปรแกรมการให้บริการด้านการศึกษา หลักสูตร “ธรรมชาติศึกษา ที่บางปู”

5. ความสัมพันธ์ของเนื้อหาการเรียนรู้กับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 เนื้อหาและกิจกรรมการเรียนรู้ทั้ง 4 หน่วยหลักในศูนย์ศึกษาธรรมชาติกองทัพบก (บางปู)ฯ ได้รับการพัฒนาให้มีความสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 โดยเฉพาะในช่วงชั้นที่ 3 ทั้ง 8 กลุ่มสาระ โดยเฉพาะกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ที่เกี่ยวข้องกับการสำรวจตรวจสอบความหลากหลายทางชีวภาพและระบบนิเวศในท้องถิ่น ความสัมพันธ์ ภายในระบบนิเวศ การดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ตลอดจนกลุ่มสาระภาษาไทย ภาษา ต่างประเทศ ศิลปะ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม และสาระอื่นๆ

5.1 ตัวอย่างผังมโนทัศน์สาระการเรียนรู้พื้นฐาน วิทยาศาสตร์ ม.3 (ตาม หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

5.2 ตัวอย่าง แสดงความสัมพันธ์ของหน่วยการเรียนรู้ที่บางปูกับกลุ่ม สาระและมาตรฐานการเรียนรู้ต่างๆ

การพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยวของหน่วยงานเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ต้องอาศัย ทุนทรัพย์ เวลาเพื่อการศึกษาวิจัยทรัพยากรท่องเที่ยวถึงจุดเด่นของทรัพยากรท่องเที่ยว ที่สมควรนำมา ให้บุคคลได้เรียนรู้ เมื่อผ่านช่วยเวลาที่นำมาแสดงให้นักท่องเที่ยวได้ชม และได้เรียนรู้ก็ยังคงต้องมีการ ดูแลโดยหน่วยงานที่มีศักยภาพ เพื่อให้ทรัพยากรคงอยู่ด้วยดีตลอดไป

2. ศูนย์ศึกษาธรรมชาติและระบบนิเวศเกษตรเป็นศูนย์ศึกษาธรรมชาติแห่งที่สอง ของ WWF ประเทศไทย (องค์การกองทุนสัตว์ป่าโลกสากล WWF. 2554: ออนไลน์) ได้แก่

ศูนย์ศึกษาธรรมชาติและระบบนิเวศเกษตรเป็นศูนย์ศึกษาธรรมชาติแห่งที่สอง ของ WWF ประเทศไทย รองจากศูนย์ศึกษาธรรมชาติกองทัพบก (บางปู) เฉลิมพระเกียรติ 72 พรรษา มหาราชินี ซึ่งเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำชายฝั่งทะเลใกล้ปากแม่น้ำเจ้าพระยา และศูนย์ศึกษาธรรมชาติและระบบ นิเวศเกษตรเป็นศูนย์การเรียนรู้ด้านธรรมชาติในระบบนิเวศที่ราบลุ่มภาคกลางของไทยบนเนื้อที่ 80 ไร่ ของพิพิธภัณฑการเกษตรเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จังหวัดปทุมธานี เป็นโครงการ

ความร่วมมือระหว่างกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ บริษัท ไทยบริดจสโตน จำกัด และ WWF ประเทศไทย โดยวางแผนการดำเนินกิจกรรมที่จะสามารถสนองต่อกระแสพระราชดำริด้านการศึกษาซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงแสดงไว้ ดังนี้ “ลักษณะของการศึกษา หรือการเรียนรู้ที่มีอยู่สามลักษณะ ได้แก่ เรียนรู้ตามความคิดของผู้เรียนอย่างหนึ่ง เรียนรู้ด้วยการขบคิดพิจารณาตนเองให้เห็นเหตุผลอย่างหนึ่ง กับเรียนรู้จากการปฏิบัติฝึกฝนจนประจักษ์ผล และเกิดความคล่องแคล่วชำนาญอีกอย่างหนึ่ง การเรียนรู้ทั้งสามลักษณะนี้ จำเป็นต้องกระทำไปด้วยกันให้สอดคล้อง และอุดหนุนส่งเสริมกันจึงจะช่วยให้เกิดความรู้จริงพร้อมทั้งความสามารถที่จะนำมาใช้ทำการต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพได้” พระราชดำรัส พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ (25 มิถุนายน 2542)

ศูนย์ศึกษาธรรมชาติ และระบบนิเวศเกษตร จึงเสมือนหนึ่งเป็นตัวแทนของระบบนิเวศที่ราบลุ่มภาคกลาง ประกอบด้วยพื้นที่ซึ่งแสดงถึงความหลากหลายทางชีวภาพที่เหมาะสมต่อการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้วิถีชีวิตดั้งเดิม ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ความหลากหลายและความสวยงามทางธรรมชาติ การอนุรักษ์และฟื้นฟูระบบนิเวศท้องถิ่น โดยการมีการเรียนรู้ที่ผ่านประสบการณ์จริง ใช้หลักสูตรที่ผสมผสานองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการศึกษาวิจัยด้วยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ การจัดตั้ง “ศูนย์ศึกษาธรรมชาติและระบบนิเวศเกษตร” จะเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาการจัดการศึกษามิบบทบาทในการสนับสนุน ส่งเสริมกระบวนการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ด้านสิ่งแวดล้อมที่เน้นการจัดการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรง (Experiential Learning) การสอนแบบนักเรียนเป็นศูนย์กลาง (Student Centered) หรือผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Learner Centered) เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ระบบนิเวศเกษตร ควบคู่ไปกับการเรียนรู้ที่จะอยู่กับธรรมชาติอย่างสมดุลในพื้นที่ราบลุ่มภาคกลาง เกิดเป็นความตระหนักที่จะร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพ ให้เอื้อประโยชน์ทั้งต่อการพัฒนาและการอนุรักษ์ได้อย่างสมดุลในการที่จะนำไปสู่หลักการบริหารจัดการและการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development)

ศักยภาพของผืนดินนี้ กำลังถูกค้นหาเมื่อต่างเล็งเห็นความสำคัญ พื้นที่ชุ่มน้ำแห่งที่ราบลุ่มภาคกลางแล้วลักษณะทางกายภาพของพื้นที่นี้เป็นอย่างไร กระบวนการตรวจสอบจึงเกิดขึ้นได้รับการพิชิตความเป็นไปได้ของพื้นที่บริเวณรายรอบกลุ่มอาคารพิพิธภัณฑฯ เนื้อที่ 80 ไร่ แสดงให้เห็นผ่านทางดัชนีความอุดมสมบูรณ์ทางนิเวศ มีลักษณะเป็นทุ่งโล่ง และทุ่งหญ้าสลับป่าละเมาะที่กำลังฟื้นตัว มีระบบคลองชลประทาน บึงน้ำมีน้ำตลอดปี และพื้นที่บางส่วนจะมีน้ำท่วมขังเฉพาะในช่วงฤดูฝน อันเป็นลักษณะที่คล้ายคลึงกับระบบนิเวศที่ราบลุ่มภาคกลาง และต่อเนื่องกับพื้นที่แปลงนาทดลองพันธุ์ข้าว สำหรับสภาพของดินและน้ำมีความเป็นกรดถึง 3 กว่า ไม่ธรรมดาเลย แต่จุดแข็งก็มีเมื่อเราพบว่า บริเวณนี้เป็นแหล่งอนุบาลลูกนกอพยพ เช่น นกแอ่นทุ่งใหญ่ (Oriental pratincole, *Glareola maldivarum*) ซึ่งอพยพมาเพื่อผสมพันธุ์ (Breeding visitor) นกกระจาบทอง (Asian golden weaver,

Ploceus hypoxanthus) ที่มีสถานภาพน่าเป็นห่วงต่อการสูญพันธุ์ (Near threatened: IUCN 2004) และนกอื่นๆ กว่า 200 ชนิด ได้แก่ นกประจำถิ่นจำพวก นกปากห่าง นกตบยุงเล็ก นกตบยุงหางยาว

สำหรับในบึงน้ำ ยังสามารถพบปลาชิวหนุ (Boraras urophthalmoides) ปลาตัวเล็ก ที่มีถิ่นที่อยู่อาศัยค่อนข้างเฉพาะเจาะจง พบตามแหล่งน้ำนิ่งเป็นกรดเล็กน้อย มีหญ้า และพืชน้ำหนาแน่น ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญต่อการรักษาสมดุลธรรมชาติและระบบนิเวศในพื้นที่ราบลุ่มภาคกลาง และเชื่อว่าจะมีแต่นกและปลาเพียงอย่างเดียว เมื่อวันหนึ่งเราพบร่องรอยชี้ชะมดเข็ด สิ่งมีชีวิตที่หายากในภาคกลางก็มีเช่นกัน

จากการสำรวจแสดงว่าพื้นที่นี้มีเสน่ห์ และความน่าสนใจอยู่ไม่น้อย หากมีการฟื้นฟู ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ เชื่อว่าสัตว์น้อยใหญ่ต้องมีเพิ่มขึ้นแน่นอน ที่สำคัญผู้คนที่อยู่โดยรอบโดยเฉพาะเยาวชนกำลังมีฐานทรัพยากรธรรมชาติที่มีค่าเกิดขึ้นในบ้านของพวกเขา

หลักสูตร แผนงานหลักของศูนย์ศึกษาธรรมชาติและระบบนิเวศเกษตร มุ่งเน้นในการพัฒนาหลักสูตร และกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษาที่สามารถบูรณาการเพื่อการจัดการเรียนรู้ในระดับโรงเรียน และชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยจัดประมวลเป็นหลักสูตรการเรียนรู้ภายในโครงการประกอบด้วย

1. หลักสูตรการพัฒนาศักยภาพในการทำงานร่วมกัน
2. หลักสูตรการศึกษาความหลากหลายของสัตว์ในที่ราบลุ่มภาคกลาง
3. หลักสูตรการศึกษาคุณภาพน้ำ และผลกระทบจากการใช้ประโยชน์ในพื้นที่

ราบลุ่ม

4. หลักสูตรการเรียนรู้ระบบนิเวศป่าที่ราบลุ่มภาคกลาง
5. หลักสูตรการศึกษาระบบนิเวศบึงน้ำ และระบบนิเวศพื้นที่ชุ่มน้ำ
6. หลักสูตรการศึกษาคุณภาพดิน และผลกระทบจากการใช้ประโยชน์ในพื้นที่

ราบลุ่ม

7. หลักสูตรการศึกษาความหลากหลายพรรณพืชในที่ราบลุ่มภาคกลาง
8. หลักสูตรการศึกษาระบบนิเวศเกษตร เกษตรยั่งยืน เกษตรทฤษฎีใหม่

3. อุทยานสิ่งแวดล้อมนานาชาติสิรินธร ในพระราชูปถัมภ์ และโครงการศูนย์ศึกษาธรรมชาติ ในอุทยานสิ่งแวดล้อมนานาชาติสิรินธร (2554: ออนไลน์)

WWF ประเทศไทย ซึ่งเป็นองค์กรพัฒนาเอกชน ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและดำเนินงานด้านศูนย์ศึกษาธรรมชาติประสบความสำเร็จมาแล้วในระดับนานาชาติ เช่น ศูนย์ฯ ไมโป ฮ่องกง ศูนย์ศึกษาธรรมชาติฯ บางปู จังหวัดสมุทรปราการ ศูนย์ศึกษาธรรมชาติและระบบนิเวศเกษตร จังหวัดปทุมธานี ด้วยความรู้ ประสบการณ์ และความชำนาญในการบริหารจัดการ

ศูนย์ศึกษาธรรมชาติ กอปรกับความร่วมมือกับกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม และมูลนิธิอุทยานสิ่งแวดล้อมนานาชาติสิรินธร ในพระราชูปถัมภ์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เล็งเห็นความจำเป็นและความสำคัญดังกล่าว จึงได้พัฒนาโครงการศูนย์ศึกษาธรรมชาติ ในอุทยานสิ่งแวดล้อมนานาชาติสิรินธร เพื่อพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีความสมบูรณ์ในเชิงเนื้อหา การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ตลอดจนการใช้ในเชิงวิชาการอื่นๆ อันจะเป็นประโยชน์แก่การพัฒนาอุทยานสิ่งแวดล้อมนานาชาติสิรินธร จังหวัดเพชรบุรี ให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้นต่อไป

หลักสูตรและการพัฒนาโปรแกรมการเรียนรู้ธรรมชาติ ระบบและเนื้อหาการเรียนรู้ ที่ถูกกำหนดไว้ในศูนย์ศึกษาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน มิได้หมายถึงวิชา ว่าด้วยธรรมชาติและ การอนุรักษ์ธรรมชาติเท่านั้น หากแต่เปิดกว้างให้มีความสัมพันธ์และสอดคล้องกับสาระการเรียนรู้ต่างๆ ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 และมุ่งเน้นที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เยาวชนแต่ละคนจึงสามารถแสวงหาความรู้เพิ่มเติมในแนวทางที่ตนเองสนใจโดยได้แรงบันดาลใจมาจากธรรมชาติ เพราะเรามีความเชื่อมั่นว่า “ธรรมชาติ” ย่อมเป็นหนึ่งเดียวและเชื่อมโยงกับทุกสรรพสิ่ง ธรรมชาติจึงสามารถขยายขอบเขต แห่งการเรียนรู้ของผู้เรียนได้เป็นอย่างดี

ระบบและเนื้อหาการเรียนรู้ทุกอย่างจะเป็นตัวกระตุ้นให้เยาวชนตั้งคำถามเพื่อการแสวงหาคำตอบอยู่ ตลอดเวลาเพราะคำถามย่อมสะท้อนความรู้ความเข้าใจของนักเรียนอารยะธรรม และเทคโนโลยีของ มนุษยชาติก็ล้วนแล้วแต่มีรากฐานมาจากการตั้งคำถามนั่นเอง

สื่อเพื่อการศึกษาค้นคว้า หาข้อมูลเพิ่มเติม จากฐานทรัพยากรที่มี ผนวกกับฐานข้อมูลวิชาการ เพื่อพัฒนา สื่อการสอนทั้งในรูปแบบ Digital file, โปสเตอร์, แผนภาพ นิทรรศการ เกมธรรมชาติ และอื่นๆ พร้อมสำหรับระดับการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมาย

ในส่วนการบริการ ศูนย์อุทยานสิ่งแวดล้อมนานาชาติสิรินธร (ESDC) ได้กำหนดการให้บริการ ดังนี้

1. จัดให้ศูนย์อุทยานสิ่งแวดล้อมนานาชาติสิรินธรบริการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
2. ศูนย์อุทยานสิ่งแวดล้อมนานาชาติสิรินธรมีการจัดหลักสูตรสำหรับนักเรียน นิสิต นักศึกษา
3. ศูนย์อุทยานสิ่งแวดล้อมนานาชาติสิรินธรบริการให้เป็นค่ายอนุรักษ์ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม
4. ศูนย์อุทยานสิ่งแวดล้อมนานาชาติสิรินธรบริการให้เป็นค่ายอาสาพัฒนา และหลักสูตรค่ายอื่นๆ
5. ศูนย์อุทยานสิ่งแวดล้อมนานาชาติสิรินธรบริการจัดให้มีห้องชมนิทรรศการ

หลักสูตรการให้บริการด้านการศึกษหลักสูตร “ธรรมชาติศึกษาที่อุทยานสิ่งแวดล้อมนานาชาติสิรินธร” หน่วยการเรียนรู้ที่เปิดให้บริการในปีการศึกษา 2552 ศูนย์ศึกษาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน อุทยานสิ่งแวดล้อมนานาชาติสิรินธร ได้จัดแยกองค์ประกอบทางนิเวศวิทยาของอุทยานสิ่งแวดล้อมนานาชาติสิรินธรได้เป็น 4 องค์ประกอบหลัก และได้ถูกพัฒนาให้เป็นหลักสูตร “ธรรมชาติศึกษาที่อุทยานสิ่งแวดล้อมนานาชาติสิรินธร” รวม 4 หน่วยการเรียนรู้ ซึ่งโรงเรียนที่สนใจสามารถเลือกหัวข้อในการเรียนรู้ผ่านกระบวนการสิ่งแวดล้อมศึกษาอย่างเป็นระบบ ตามแต่วัตถุประสงค์ต่างๆ ของโรงเรียนได้ ดังนี้

1. หน่วยการเรียนรู้ พันธุ์ไม้ชายเลน ในอุทยานฯ สิรินธร เป็นการเรียนรู้แบบลงรายละเอียดเกี่ยวกับระบบนิเวศป่าชายเลนและพันธุ์ไม้ชายเลนในอุทยานสิ่งแวดล้อมนานาชาติสิรินธร ความสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิตในระบบนิเวศป่าชายเลน ชนิดพันธุ์ไม้เด่น การปรับตัว ประโยชน์ คุณค่า และการฝึกจำแนกชนิดพันธุ์ไม้และโครงสร้างที่สำคัญในแปลงเฉพาะเพื่อการศึกษาเรื่องพันธุ์ไม้

2. หน่วยการเรียนรู้ นกในอุทยานฯ สิรินธร กล่าวถึงความรู้พื้นฐานด้านปักษีวิทยา ลักษณะทางชีววิทยาของนก พฤติกรรมต่างๆ ที่น่าสนใจ การอพยพของนก ชนิดนกเด่นในอุทยานฯ การฝึกจำแนกนกอพยพและนกประจำถิ่นชนิดต่างๆ ที่สำรวจพบกว่า 105 ชนิด โดยฝึกจำแนกชนิดนกหลายๆ ชนิดผ่านหอดูนกภายในเส้นทางศึกษาธรรมชาติ

3. หน่วยการเรียนรู้ ระบบนิเวศชายฝั่ง-หาดทรายและสัตว์หน้าดิน หลักสูตรนี้เกี่ยวกับการศึกษาระบบนิเวศชายฝั่งและระบบนิเวศหาดทราย ความเกี่ยวเนื่อง สัมพันธ์อย่างเป็นระบบ การเกิดขึ้นของชายหาด ความสำคัญของหาดทราย ซึ่งเป็นที่รวมของอินทรีย์สาร และสิ่งมีชีวิตหน้าดิน แหล่งหากินที่สำคัญของนกน้ำ แหล่งทรัพยากรประมงที่สำคัญสำหรับชุมชน และการฝึกจำแนกชนิดสัตว์หน้าดินที่พบบริเวณหาดทราย (ปู หอย รวมถึงกลุ่มปลาตีน) บางชนิดที่สำรวจพบในหาดโคลน (ด้านป่าชายเลน)

4. หน่วยการเรียนรู้ ความหลากหลายทางชีวภาพในอุทยานสิ่งแวดล้อมนานาชาติสิรินธร หลักสูตรนี้เป็นการเรียนแบบภาพรวม แต่มุ่งเน้นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับความหมายของ ความหลากหลายทางชีวภาพ การสำรวจ วิเคราะห์ความหลากหลายทางชีวภาพ ในอุทยานสิ่งแวดล้อมนานาชาติสิรินธร ด้านระบบนิเวศ ชนิดพันธุ์และพันธุกรรม ตลอดจนความรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศ การแบ่งระดับ ความสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิตในระบบนิเวศ ห่วงโซ่ สายใยอาหาร ประชากร และการถ่ายทอดพลังงาน

เวลาให้บริการของศูนย์อุทยานสิ่งแวดล้อมนานาชาติสิรินธร

เปิดวันจันทร์ ถึงวันศุกร์ ตั้งแต่เวลา 08.30-16.30 น. หยุดวันเสาร์ อาทิตย์ และวันหยุดนักขัตฤกษ์

กำหนดการผู้มาใช้บริการของศูนย์อุทยานสิ่งแวดล้อมนานาชาติสิรินธร
 ท่านที่สนใจใช้บริการ ต้องติดต่อจองล่วงหน้าอย่างน้อย 1 เดือน
 การติดต่อ และประชาสัมพันธ์ศูนย์อุทยานสิ่งแวดล้อมนานาชาติสิรินธร
 ทางศูนย์ได้ออกแบบ และจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ในหลากหลายรูปแบบ เพื่อ
 การให้ข้อมูล ข่าวสาร และติดต่อกับทางศูนย์ได้สะดวกมากยิ่งขึ้น

1. สื่อออนไลน์ เช่น เว็บไซต์ศูนย์ฯ/twitter/facebook
2. สื่อออฟไลน์ เช่น หนังสือพิมพ์/โบรชัวร์/โปสเตอร์

การจัดการแหล่งเรียนรู้ของสถานศึกษา

การจัดการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้

การใช้แหล่งเรียนรู้มีความสำคัญในกระบวนการจัดการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนเพราะผู้เรียน
 สามารถเรียนรู้จากสภาพจริง การจัดการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้จะเกี่ยวข้องกับบุคคล สถานที่ ธรรมชาติ
 หน่วยงาน องค์กร สถานประกอบการ ชุมชน และสิ่งแวดล้อมอื่นๆ ซึ่งผู้เรียน ผู้สอนสามารถศึกษาค้นคว้า
 หาความรู้หรือเรื่องที่น่าสนใจได้จากแหล่งเรียนรู้ทั้งที่เป็นธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น ชุมชนและ
 ธรรมชาติเป็นชุมชนทรัพยากรมหาศาลที่เราสามารถค้นพบความรู้ได้ไม่รู้จบ ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และ
 สร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. 2550: 1)

ลักษณะเด่นของการจัดการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ มีดังนี้ (สำนักงานเลขาธิการสภา
 การศึกษา. 2550: 1)

1. ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริง ค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง
2. ผู้เรียนได้ฝึกทำงานเป็นกลุ่ม ร่วมคิดร่วมทำ ร่วมแก้ไขปัญหาต่างๆ ซึ่งจะช่วยให้
 เกิดการเรียนรู้ และทักษะกระบวนการต่างๆ
3. ผู้เรียนได้ฝึกทักษะการสังเกต การเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การตีความและ
 การสรุปความ คิดแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ
4. ผู้เรียนได้ประเมินผลการทำงานด้วยตนเอง
5. ผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้และเผยแพร่ความรู้ได้
6. ผู้สอนเป็นที่ปรึกษา ให้ความรู้ ให้คำแนะนำ ให้การสนับสนุน

แนวทางในการนำแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น มาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน

1. แนวทางการสร้างและพัฒนาสื่อการเรียนการสอนและแหล่งเรียนรู้

1.1 กำหนดจุดประสงค์จากผลการเรียนที่คาดหวังให้ชัดเจนว่าต้องการให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และได้รับประสบการณ์ใดบ้างจากบทเรียนนั้น เพื่อจะได้สร้างสื่อ หรือเลือกแหล่งเรียนรู้ให้สัมพันธ์กับจุดมุ่งประสงค์และกิจกรรมการเรียนการสอน

1.2 ศึกษาผู้เรียน โดยพิจารณาถึงวัย ระดับชั้น ความรู้ ประสบการณ์ และความแตกต่างระหว่างบุคคล เพื่อเป็นข้อมูลในการเลือกใช้แหล่งเรียนรู้

1.3 ศึกษาธรรมชาติของเนื้อหา สาระ ที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้แต่ละเรื่อง อาจมีลักษณะเฉพาะบางเรื่องด้วยการปฏิบัติจริง หรือเรียนรู้จริง ดูการสาธิตจากภูมิปัญญาท้องถิ่น และบางเรื่องต้องอาศัยจากการสืบค้นข้อมูล การฟัง การดู และการอ่าน

1.4 พิจารณาประโยชน์และความคุ้มค่าของแหล่งเรียนรู้ว่าสามารถสร้างความสนใจ สื่อความหมายและประสบการณ์การเรียนการสอนแก่ผู้เรียน การจัดประสบการณ์เรียนรู้แก่ผู้เรียน เพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้ประสบการณ์ตรง

1.5 หาประสิทธิภาพของสื่อและแหล่งเรียนรู้ โดยการปรับปรุงสื่อที่จัดไว้ เพื่อเป็นการปรับปรุงคุณภาพของสื่อว่าเหมาะสม ในการนำไปใช้

2. วิธีการใช้แหล่งเรียนรู้

วิธีการใช้แหล่งเรียนรู้ คือ การนำผู้เรียนไปสู่แหล่งเรียนรู้ต่างๆ ทั้งในบริเวณโรงเรียนและนอกบริเวณโรงเรียน เพื่อให้เกิดความรู้และประสบการณ์จริง และสอดคล้องกับการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยยึดหลักดังนี้

2.1 การใช้แหล่งเรียนรู้ต่างๆ ต้องเริ่มจากแหล่งเรียนรู้ที่อยู่ใกล้ตัว เช่น ในบ้าน ในห้องเรียน นอกบริเวณโรงเรียน เช่น ไร่ นา แปลงเกษตรสาธิต ไร่นาสวนผสม โบราณสถาน โบราณวัตถุ สถานที่ราชการ สถานที่ประกอบการ เป็นต้น

2.2 การใช้แหล่งเรียนรู้เพื่อฝึกปฏิบัติ ทดลอง ศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริง เช่น การปฏิบัติการเกี่ยวข้าว การทำนา การทำไร่ งานเชื่อมโลหะ งานปูน งานไม้ และการฝึกงานในสถานที่ราชการ สถานที่ประกอบการ เป็นต้น

3. การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนรู้

การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสู่การเรียนการสอน เป็นการนำคตินิยม ความเชื่อ หรือหลักการพื้นฐานที่เกิดจากการสั่งสมหรือสืบทอดกันมา หรือขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะและจริยธรรม ที่แสดงออกถึงความเจริญงอกงามและความเป็นระเบียบแบบแผนที่เคยยึดถือปฏิบัติสืบทอด

กันมา ที่สอดคล้องกับเนื้อหาสาระมาให้แก่นักเรียนได้เรียนรู้ตามขั้นตอนกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้

ข้อดีในการนำแหล่งเรียนรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในกระบวนการเรียนการสอน

1. ผู้เรียนได้เรียนรู้จากของจริง ทำให้เกิดประสบการณ์ตรง
2. ผู้เรียนเกิดความสนุกสนาน
3. ผู้เรียนมีเจตคติที่ดีต่อชุมชน และกระบวนการเรียนรู้
4. ผู้เรียนเห็นคุณค่าของแหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น
5. ผู้เรียนเกิดความรักท้องถิ่นและเกิดความรู้ในการอนุรักษ์สิ่งที่มีคุณค่าในท้องถิ่น

กระบวนการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ในชุมชนและธรรมชาติ (สุมน อมรวิวัฒน์. 2544. 1-4, 16) เอกสารนี้มุ่งเสนอทางสายกลางของแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงผสมผสานกลมกลืนกันระหว่าง แนวคิดปฏิเสฐและศรัทธาต่อการเรียนการสอนในระบบโรงเรียน กับแนวคิดที่ยึดมั่นในชั้นเรียนอย่างแข็งข็งตั้งตัว

แม้ว่าคนเราไม่มีโอกาสเข้าเรียนหนังสือในโรงเรียนเลย เขาก็สามารถดำเนินชีวิตและเรียนรู้ได้จากครอบครัว ชุมชน การทำมาหากิน และสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ตลอดจนเหตุการณ์ต่างๆ ที่สอนให้ต้องปรับตัวแก้ไขปัญหา ถ้าเช่นนั้นทำไมจึงต้องมีโรงเรียนมีระบบ ระเบียบ และกระบวนการศึกษาคำตอบคือ เพื่อนำความรู้ที่ได้พิสูจน์ทดลอง สร้างสรรค์ไว้ดีแล้ว มาช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียน เรียนรู้และพัฒนาได้เร็วยิ่งขึ้น มีหลักสูตร สื่อการศึกษา ครู และการบริหารจัดการที่ดี เกิดประโยชน์ทั้งแก่ผู้เรียน สังคม ประเทศชาติ โดยรวม

เมื่อคนส่วนใหญ่ของประเทศ ยังยอมรับการศึกษาในระบบความคิดการปฏิรูปการเรียนรู้ จึงมุ่งหมายขยายขอบเขตการเรียนรู้เปิดกว้างออกไปสู่การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยแนวทางที่โรงเรียนสามารถปฏิบัติได้ทันที คือจากกระบวนการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ของชุมชนและธรรมชาติ

ชุมชนและธรรมชาติ เป็นชุมชนทรัพยากรมหาศาลที่เราสามารถค้นพบความรู้ได้ไม่รู้จำกัด

มนุษย์เรียนรู้จากชุมชนในเรื่องต่างๆ มากมาย ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนต่างๆ ในชุมชน ประวัติ ประเพณี พิธีกรรมของชุมชน แหล่งเรียนรู้ทางศาสนา วัฒนธรรม งานอาชีพ การทำมาหากินในชุมชน เหตุการณ์ ปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นมีผลกระทบต่อชีวิตคนในชุมชนดังกล่าวนี้ มีทั้งประเภทที่รัฐและประชาชนจัดตั้งขึ้น และประเพณีที่เกิดขึ้นแล้วตามธรรมชาติ ซึ่งจะขอแนะนำอธิบายพอสังเขป

กาญจนา เอกะวิภาค (2541) ได้เสนอแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ที่รัฐและประชาชนจัดตั้งขึ้น ได้แก่ อุทยานการศึกษาในวัดและในชุมชน อุทยานประวัติศาสตร์ อุทยานแห่งชาติทางทะเล อุทยาน

แห่งชาติในท้องถิ่นแถบภูเขา ศูนย์วัฒนธรรม ศูนย์ศิลปะ ศูนย์เยาวชน ศูนย์หัตถกรรมชุมชน หอสมุด ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์สถาน พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติเกี่ยวกับพืช สัตว์ ดิน หิน แร่ แหล่งเรียนรู้ดังกล่าวตั้งอยู่ทั่วประเทศไทย มีการจัดการที่ดี บรรยากาศน่ารื่นรมย์ มีวิทยากรที่สามารถให้ความรู้ด้านต่างๆ ที่ผู้เรียนสนใจ

แหล่งเรียนรู้ในชุมชนอีกประเภทหนึ่ง เป็นสถาบันของชุมชนที่มีอยู่แล้วในวิถีชีวิตและการทำงานหากินในชุมชน ได้แก่ โบสถ์ วิหาร ศาลาการเปรียญในวัด ซึ่งเป็นสถานที่สำคัญที่ทำบุญตามประเพณี ตลาดร้านขายของชำ ซึ่งเป็นแหล่งชุมชนชาวบ้าน ลานนวดข้าว โรงงานขนาดเล็กในหมู่บ้าน/ป่า/ห้วยหนองคลองบึง ที่ชาวบ้านมาหาอาหาร เก็บหน่อไม้ เก็บเห็ด หาปลา ทุกแห่งล้วนเป็นห้องเรียนธรรมชาติ ที่เปิดกว้างบรรยากาศ และจินตนาการ อันกว้างไกล

การนำผู้เรียนออกสู่ชุมชนนั้น นอกจากการได้รับสาระความรู้จากชุมชนแล้ว ยังช่วยให้ทุกฝ่ายของชุมชนได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ดังที่ ประเวศ วะสี (2543) ได้เขียนไว้ในเรื่อง การเรียนรู้ในชุมชนว่า ในชุมชนมีผู้รู้ด้านต่างๆ มากมาย มากกว่าครูที่สอนท่องหนังสือมากนัก ได้แก่ ผู้รู้ทางการเกษตรกรรม ทางช่าง มีศิลปิน ผู้รู้ทางศาสนา หมอพื้นบ้าน นักธุรกิจรายย่อย นักศีลธรรม มีปัญญาและความสามารถกว่าใครต่อใครตั้งเอยะแยะในระดับสูงๆ ถ้าเปิดโรงเรียนสู่ชุมชนให้มีครูและนักเรียนได้เรียนรู้จากครูในชุมชน จะมีครูมากมายหลากหลายเป็นครูที่รู้จริงทำจริง จะทำให้การเรียนรู้เข้าไปเชื่อมโยงกับการปฏิบัติจริง การเรียนรู้จะสนุกและไม่น่าเบื่อหน่าย ที่สำคัญเป็นการปรับระบบคุณค่าเดิมการศึกษาของเราสอนให้ดูถูกคนมีคุณค่าเหล่านี้ดังที่ได้กล่าวแล้วในตอนก่อน เมื่อผู้รู้ในชุมชนเหล่านี้กลายเป็นครูก็จะเป็นการยกระดับคุณค่า ศักดิ์ศรี และความภูมิใจของชุมชนอย่างแรง เป็นการถักทอทางสังคม

ข้อความที่ยกมาข้างต้นเป็นเหตุผลสำคัญมาก ที่ผู้บริหารและครูทุกโรงเรียน จำเป็นต้องจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เปิดกว้างออกสู่ชุมชน บัดนี้ ถึงเวลาแล้วที่นักการศึกษาทุกคนต้องปรับความคิดให้ตกลงกลับทิศจากแนวคิดเดียวในวิถีจัดห้องเรียนและตารางสอนคงที่อย่างเดียวนานปี ตลอดปี มาเป็นการคิดถึงสาระการเรียนรู้ที่กว้างขึ้น จัดตารางเวลาเรียนให้ยืดหยุ่น เพื่อให้การนำนักเรียนออกสู่ชุมชนมีความเป็นไปได้

ข้อเสนอแนะในกระบวนการปฏิรูปการเรียนรู้

1. ควรมีการสำรวจและขยายฐานข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งวิทยากรในชุมชน แหล่งเรียนรู้ทางธรรมชาติสิ่งแวดล้อม แหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม ศาสนา และวิถีดำเนินชีวิต แหล่งเรียนรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี แหล่งเรียนรู้จากสิ่งพิมพ์ สื่อทัศนและสื่ออิเล็กทรอนิกส์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม

2. ควรมีการจัดประชุมเสวนากันอย่างแพร่หลายเกี่ยวกับการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ในชุมชนและธรรมชาติ เพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องร่วมกันทุกฝ่าย และเกิดความร่วมมือกันต่อเนื่อง

3. ควรจัดทำแนวทางเสนอแนะเกี่ยวกับภาพรวมของการจัดกระบวนการเรียนรู้ นับตั้งแต่การสร้างความสัมพันธ์อันดีกับแหล่งเรียนรู้ในชุมชน การวางแผนและการติดต่อประสานงาน การกำหนดจุดประสงค์และสาระการเรียนรู้ การปฐมนิเทศ และวางแผนวิธีการศึกษาหาความรู้ การจัดกิจกรรมต่างๆ บทบาทของผู้บริหาร ครู บุคลากร และบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้อง มาตรการป้องกันและประกันความปลอดภัย การสรุปสาระ การวัดและประเมินผลการเรียนรู้

4. นำเสนอตัวอย่างโรงเรียนที่จัดกิจกรรมการศึกษาในชุมชนและธรรมชาติ ได้ดีและประสบความสำเร็จ

5. ปรึกษาหารือกับนักวิชาการและนักธุรกิจประกันภัย เพื่อแสวงหารูปแบบการประกันภัยที่ประหยัดและมีประสิทธิภาพ

6. แสวงหาความร่วมมือด้านการประสานงาน การรวบรวมข้อมูลข่าวสาร กับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ตลอดจนธุรกิจเอกชนด้านการท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา

แหล่งเรียนรู้

สำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ (2545: 1) ได้สรุปถึงการจัดการเรียนรู้ โดยใช้แหล่งเรียนรู้ นักเรียนจะได้เรียนรู้จากประสบการณ์ จนเป็นผู้ที่คิดเป็นและเกิดการใฝ่รู้ใฝ่เรียนอย่างต่อเนื่อง เป็นการเรียนรู้ที่มีความสุข เพราะได้มีโอกาสเรียนรู้โดยการได้สัมผัสธรรมชาติสังคม ชุมชน และภูมิปัญญา เป็นการสร้างประสบการณ์ตรงต่อการดำรงชีวิต ได้เรียนรู้ได้ค้นพบความรู้ที่นอกหนังสือเรียน และครูได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้ไปกับนักเรียนด้วย เป็นบรรยากาศการเรียนรู้ที่มีความสุขในส่วนของผู้บริหารและครูในโรงเรียนสามารถใช้ประโยชน์จากแหล่งเรียนรู้

กระทรวงศึกษาธิการ (2544: 3) ได้กล่าวถึงเรื่องความสำคัญของแหล่งเรียนรู้ไว้ในหลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 จำเป็นที่กระทรวงศึกษาธิการต้องสนับสนุนส่งเสริมด้านการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทั้งในและนอกสถานศึกษา ให้ครอบคลุมหลักสูตรให้กว้างขวางขึ้น เพื่อการพัฒนาไปสู่ความเป็นสากล ตลอดจนจัดให้มีการกำกับ ติดตาม เฝ้าระวัง และประเมินผลการดำเนินงานกับสื่อ การเรียนรู้และแหล่งการเรียนรู้ที่เป็นระยะ ตามกลุ่มสาระ การเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย กล่าวไว้ว่า การเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถค้นคว้า ความรู้เพิ่มเติม เช่น ห้องสมุด ทรัพยากรบุคคล (ผู้ปกครอง และคนในชุมชนที่มีความรู้ ความสามารถ ด้านภาษาและภูมิปัญญาทางภาษา) สื่อการเรียนการสอน ของจริง หุ่นจำลอง แผนที่ ตาราง สถิติ กราฟ

2. กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ กล่าวไว้ว่า การเรียนรู้คณิตศาสตร์ ในยุคโลกไร้พรมแดน ผู้เรียนสามารถเรียนรู้คณิตศาสตร์ทุกเวลาและทุกสถานที่ แหล่งเรียนรู้สำหรับคณิตศาสตร์นั้น ไม่ใช่แค่ห้องเรียนเท่านั้น แต่ยังรวมถึงสถานที่ต่างๆ ในชุมชน เช่น ชมรม มุมคณิตศาสตร์ สวนคณิตศาสตร์ สร้างสรรค์ ห้องกิจกรรมคณิตศาสตร์หรือห้องปฏิบัติการคณิตศาสตร์สื่ออิเล็กทรอนิกส์ต่างๆ เช่น คอมพิวเตอร์ช่วยสอน (CAI) หรือเครื่องคำนวณเชิงกราฟ (Graphing Calculator) รวมทั้งบุคคลทั้งหลายที่มีความรู้ความสามารถทางคณิตศาสตร์ เช่น ครู อาจารย์ ศึกษานิเทศก์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น

3. กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ กล่าวไว้ว่า การจัดกิจกรรมการสอนวิทยาศาสตร์ ต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ และเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตจากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย แหล่งเรียนรู้สำหรับวิชาวิทยาศาสตร์ไม่ได้จำกัดเฉพาะห้องเรียน ปฏิบัติการวิทยาศาสตร์ในโรงเรียนหรือหนังสือเรียนเท่านั้น รวมถึงแหล่งเรียนรู้หลากหลายทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน แหล่งเรียนรู้ที่เป็นบุคคล

4. กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม กล่าวไว้ว่า สื่อการเรียนการสอนในปัจจุบันต้องเป็นสื่อที่มีชีวิตชีวา มีสีสันของการทำกิจกรรมต่างๆ ทั้งในและนอกห้องเรียน เครื่องมืออุปกรณ์การเรียน อาจมีตั้งแต่ของง่ายๆ จำพวกกระดาษ ดินสอ ไปจนถึงอุปกรณ์สื่อสาร เทคโนโลยี คอมพิวเตอร์ บุคคล ภูมิปัญญาท้องถิ่น นอกจากนั้นการให้ผู้เรียนได้มีประสบการณ์ตรงด้วยการลงมือปฏิบัติจริง

5. กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา กล่าวไว้ว่า ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ และเรียนรู้ได้จากสื่อการเรียนรู้อะไรก็ได้ และแหล่งเรียนรู้ทุกประเภท รวมทั้งจากเครือข่ายการเรียนรู้ต่างๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่น ชุมชนและอื่นๆ

6. กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ กล่าวไว้ว่า แหล่งการเรียนรู้ คือสถานที่ปรากฏการณ์ เหตุการณ์ หรือสถานที่ต่างๆ รวมทั้งความรู้ ความชำนาญ ความคิดเห็น ความรู้สึกของบุคคล ซึ่งอาจจะถ่ายทอดหรือบันทึกไว้ในสื่อต่างๆ เช่น หนังสือเรียน ตำรา หรือสื่ออิเล็กทรอนิกส์ อื่นๆ ด้วยธรรมชาติ ประกอบกับความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการสื่อสาร ทำให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงแหล่งการเรียนรู้อยู่มากมาย

7. กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี กล่าวไว้ว่า วิธีการสอนและผู้เรียนสามารถศึกษาหาความรู้จากแหล่งความรู้มีอยู่ ดังนี้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้ ความสามารถ แหล่งวิทยากร สถานประกอบการ ทรัพยากรธรรมชาติ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อสิ่งพิมพ์ และอิเล็กทรอนิกส์

8. กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ (ภาษาอังกฤษ) กล่าวไว้ว่า แหล่งการเรียนรู้ เป็นสิ่งที่มีความสำคัญ แหล่งการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถใช้ประโยชน์เพื่อเพิ่มพูนทักษะทางภาษาของ

ตนได้มีอยู่รอบตัวผู้เรียน นับตั้งแต่ผู้คน สถานที่ต่างๆ ทั้งที่อยู่ใกล้ตัวผู้เรียนและไกลออกไป จำแนกได้ ดังนี้ ครูผู้สอน เพื่อนร่วมชั้น พ่อ แม่ ผู้ปกครอง ห้องสมุดโรงเรียน ศูนย์การเรียนรู้ด้วยตัวเอง รายการวิทยุ โทรทัศน์ภาคภาษาอังกฤษ สถานที่ทำการต่างๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน หรือรัฐวิสาหกิจ สถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ สถานทูตประเทศต่างๆ ประจำประเทศไทย การเดินทางไปศึกษาต่อต่างประเทศ

ประเภทของแหล่งเรียนรู้

กรมวิชาการ (2545: 144) ได้กล่าวถึง การจัดการเรียนรู้ ผู้เรียนสามารถศึกษาหาความรู้ จากแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ได้ 6 ประเภท ได้แก่

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประชาชนชาวบ้านที่มีความรู้ มีประสบการณ์ ประสบความสำเร็จ ในงาน อาชีพที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่น
2. แหล่งวิทยากร ได้แก่ สถาบัน องค์กร หน่วยงาน ห้องสมุด ซึ่งให้บริการความรู้ใน เรื่องต่างๆ
3. สถานประกอบการ ซึ่งให้บริการความรู้ ฝึกอบรมเกี่ยวกับงาน และวิชาชีพต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่น
4. ทรัพยากรธรรมชาติแวดล้อม ได้แก่ อุทยานแห่งชาติ สวนสัตว์ พิพิธภัณฑ์
5. สื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ ได้แก่ แผ่นพับ วารสาร หนังสืออ้างอิง หนังสือพิมพ์
6. สื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น อินเทอร์เน็ต วิทยุทัศน์ คอมพิวเตอร์ช่วยสอน

ประจักษ์ บุญอารีย์ (2545: 46-47) ได้กล่าวถึงประเภทของแหล่งเรียนรู้ไว้ ดังนี้

1. แหล่งเรียนรู้ธรรมชาติ คือ แหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่แล้วทางธรรมชาติ ได้แก่ ดิน หิน น้ำ สัตว์ พืช อากาศ หรือสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ
2. แหล่งการเรียนรู้ที่สร้างขึ้น ได้แก่ แหล่งการเรียนรู้ที่องค์การภาครัฐและเอกชน
  - 2.1 หอสมุดของท้องถิ่น และห้องสมุดเอกชน ทั้งที่อยู่ในและนอกสถานศึกษา ขององค์กรเอกชน หรือของส่วนบุคคล
  - 2.2 สถาบันการเรียนรู้ที่สร้างขึ้นในท้องถิ่น ได้แก่ ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม หอศิลป์ พิพิธภัณฑ์เมือง พิพิธภัณฑ์ปลาน้ำจืด สวนสัตว์ สวนสมุนไพร สวนหิน สวนพฤกษศาสตร์ และสวนรุกขชาติ ศูนย์วิทยาศาสตร์ ฯลฯ
  - 2.3 แหล่งประวัติศาสตร์และโบราณคดี เป็นสถานที่อันมีร่องรอยความเป็นมา ในอดีต ได้แก่ ซากปรักหักพังของชุมชนเก่า ภาพเขียน สีสันฉา เต้าเผา เครื่องปั้น ดินเผา ปราสาทขอม ฯลฯ
  - 2.4 สถานที่ราชการให้ประชาชนได้สามารถเรียนรู้และเข้าใจในภารกิจต่างๆ

2.5 สถานประกอบการของเอกชน สามารถให้ผู้ต้องการเรียนรู้เข้าไปเรียนรู้กิจกรรมต่างๆ ได้

2.6 สถานที่สาธารณะ ได้แก่ สวนสาธารณะ อนุสาวรีย์ สนามกีฬา วนอุทยาน ป่า ชุมชน ค่ายลูกเสือ

2.7 แคนเคาท์และสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นสถานที่สร้างขึ้นให้เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือจิตวิญญาณของความเชื่อของแต่ละชุมชน

3. วัดวาอารามสถานที่สำคัญทางศาสนา ได้แก่ วัดของชุมชนชาวพุทธ โบสถ์ในชุมชนคริสต์ มัสยิดในชุมชนอิสลาม ฯลฯ

4. ภูมิปัญญาและแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่น มีแหล่งภูมิปัญญาที่เป็นบุคคลหรือที่เรียกกันว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน (ตัวตน) และมีสถานที่ที่เก็บรวบรวมผลผลิตหรือผลงานอันเกิดจากการกระทำของภูมิปัญญาชาวบ้าน

5. กิจกรรมในวิถีชีวิต และตามประเพณีท้องถิ่น มีการละเล่นและประเพณี วัฒนธรรมมากมายในแต่ละสังคมต้องเรียนรู้และถือปฏิบัติ ได้แก่ ประเพณี 12 เดือน ประเพณีภาคอีสานตอนใต้ 12 ครอง 14 ซึ่งมีความรู้และปฏิบัติแตกต่างกันไป

6. วัตถุเครื่องมือเครื่องใช้ในท้องถิ่น อันเป็นผลผลิตจากภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่น

7. แหล่งท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยวเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านภาษาและวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน

8. แหล่งเรียนรู้จากสื่อสารมวลชนและสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ความเจริญก้าวหน้าด้านการสื่อสาร และโทรคมนาคมในท้องถิ่นสามารถมีสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งสามารถจัดได้ทั้งในและสถาบันการศึกษา และธุรกิจ

ทฤษฎีการเรียนรู้และกระบวนการเรียนรู้

การเรียนรู้เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การพัฒนาความคิดและความสามารถ โดยอาศัยประสบการณ์และปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและสิ่งแวดล้อม ทำให้บุคคลดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุขในสังคม การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ซับซ้อน การจัดการเรียนการสอนที่จะทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้อย่างครบถ้วนจึงไม่เป็นเรื่องง่าย นักปรัชญาและนักจิตวิทยาการศึกษาหลายคน ได้พยายามคิดค้นทฤษฎีและกระบวนการเกี่ยวกับการเรียนรู้กันมานานแล้ว เช่น การเรียนรู้จากการปฏิบัติ (learning by doing) ของ John Dewey (1922) ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็ก (theory of cognitive development) ของ Jean Piaget (1958) การเรียนรู้ด้วยการค้นพบ (discovery learning) ของ Jerome S. Bruner (1961) การเรียนรู้ที่มีความหมายของ David P. Ausubel (1969) เป็นต้น การ์เจ (Robert M. Gagne. 1970) ได้เสนอเงื่อนไขของการเรียนรู้ (conditions of learning) ไว้ 8 ประการ คือ การเรียนรู้เมื่อได้รับ

สัญญาณ (signal learning) การเรียนรู้ในลักษณะของการกระตุ้นและการตอบสนอง (stimulus response learning) การเรียนรู้โดยการเชื่อมโยงการกระตุ้นและการตอบสนองหลายๆ อย่างเข้าด้วยกัน (chaining) การเรียนรู้โดยการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างการกระตุ้นและการตอบสนองหลายๆ อย่างด้วยภาษา (verbal association) การเรียนรู้แบบแยกแยะ (discrimination learning) การเรียนรู้ในแนวความคิดหลัก (concept learning) การเรียนรู้ในกฎเกณฑ์ (rule learning) และการเรียนรู้เชิงแก้ปัญหา (problem solving process) (มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์. 2553)

ทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้ที่พูดกันมากในปัจจุบันนี้คือทฤษฎีการสร้างเสริมความรู้ (constructivism) ซึ่งเชื่อกันว่านักเรียนทุกคนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบางสิ่งบางอย่างมาแล้วไม่มากนักเลย ก่อนที่ครูจะจัดการเรียนการสอนให้เน้นว่าการเรียนรู้เกิดขึ้นด้วยตัวของผู้เรียนเอง และการเรียนรู้เรื่องใหม่จะมีพื้นฐานมาจากความรู้เดิม ดังนั้น ประสบการณ์เดิมของนักเรียนจึงเป็นปัจจัยสำคัญต่อการเรียนรู้เป็นอย่างยิ่ง กระบวนการเรียนรู้ (process of learning) ที่แท้จริงของนักเรียนไม่ได้เกิดจากการบอกเล่าของครู หรือนักเรียนเพียงแต่จดจำแนวคิดต่างๆ ที่มีผู้บอกให้เท่านั้น แต่การเรียนรู้วิทยาศาสตร์ตามทฤษฎีการสร้างเสริมความรู้ เป็นกระบวนการที่นักเรียนจะต้องสืบค้น เสาะหา สืบหา ตรวจสอบ และค้นคว้าด้วยวิธีการต่างๆ จนทำให้นักเรียนเกิดความเข้าใจและเกิดการรับรู้ความรู้นั้นอย่างมีความหมาย จึงจะสามารถสร้างเป็นองค์ความรู้ของนักเรียนเอง และเก็บเป็นข้อมูลไว้ในสมองได้อย่างยาวนาน สามารถนำมาใช้ได้เมื่อมีสถานการณ์ใดๆ มาเผชิญหน้า ดังนั้น การที่นักเรียนจะสร้างองค์ความรู้ได้ ต้องผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งกระบวนการสืบเสาะหาความรู้ (Inquiry process)

การศึกษาการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ เพื่อเป็นแนวทางให้การพัฒนาการบริหารการศึกษาให้ได้ประโยชน์สูงสุด

แนวทางการบริหารแหล่งการเรียนรู้

พันธ์ประภา พูนสิน (2554) การบริหารสถานศึกษาปัจจุบันเน้นการบริหารคุณภาพ ตามวงจรเดมมิง (Deming Cycle: PDCA) ซึ่งสถานศึกษาสามารถนำมาใช้ในการบริหารแหล่งการเรียนรู้ เพื่อให้การจัดแหล่งการเรียนรู้ในสถานศึกษามีคุณภาพ การบริหารคุณภาพจะทำให้การบริหารงานพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ในสถานศึกษา มีการทำงานที่เป็นระบบ และมีประสิทธิภาพ ช่วยส่งเสริมการใช้แหล่งการเรียนรู้บรรลุเป้าหมายตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ระบบบริหารจัดการที่ดีตามระบบวงจรคุณภาพด้วยการมีส่วนร่วมของบุคลากรและชุมชน ประกอบด้วย การวางแผน (Plan) การดำเนินงานตามแผน (Do) การตรวจสอบ (Check) การพัฒนาปรับปรุง (Action) (กระทรวงศึกษาธิการ. 2544: 14) ซึ่งสถานศึกษาควรดำเนินการ ดังนี้

การวางแผน	การดำเนินงาน	การประเมินผล	การพัฒนา และปรับปรุง
1. ตั้งคณะกรรมการพัฒนา แหล่งการเรียนรู้ 2. กำหนดยุทธศาสตร์ วัตถุประสงค์และ เป้าหมาย 3. จัดประชุมบุคลากร สร้างความตระหนักและ ร่วมกันวางแผน 4. จัดทำแผน โครงการ 5. กำหนดมาตรฐานการ ปฏิบัติงานการจัดแหล่ง การเรียนรู้ 6. ตรวจสอบมาตรฐาน การปฏิบัติงาน	1. พัฒนาบุคลากร 2. จัดทรัพยากร อุปกรณ์ และสิ่งอำนวยความสะดวก และสนับสนุน ทรัพยากร 3. ดำเนินงานการจัดแหล่ง การเรียนรู้ 4. นิเทศ กำกับ ติดตาม	1. การวางกรอบ การประเมิน 2. ประเมินผล 3. สรุปผลและ จัดทำรายงาน	นำข้อมูลมา ปรับปรุงและ พัฒนา

ในส่วนของการดำเนินงานสถานศึกษาควรแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานแหล่งการเรียนรู้ เช่น คณะกรรมการดำเนินงานแหล่งการเรียนรู้ในโรงเรียนและในท้องถิ่น หรือกำหนดบุคลากรให้มีหน้าที่รับผิดชอบเฉพาะ เพื่อให้การดำเนินงานแหล่งการเรียนรู้เป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถสนับสนุนครูผู้สอนให้นำแหล่งการเรียนรู้ไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และการส่งเสริมผู้เรียนได้ศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองในแหล่งการเรียนรู้ที่สถานศึกษาจัดไว้ เพื่อสร้างประสบการณ์การเรียนรู้อย่างต่อเนื่องโดยสถานศึกษาควรดำเนินการการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ดังนี้

การวางแผน	การดำเนินงาน	การประเมินผล	การพัฒนา และปรับปรุง
1. ศึกษาหลักสูตรและ ความต้องการของครู นักเรียน 2. กำหนดยุทธศาสตร์ วัตถุประสงค์และ เป้าหมาย 3. วางแผนร่วมกันระหว่าง ผู้ให้บริการและ ผู้ใช้บริการ 4. กำหนดโครงการจัด กิจกรรม การจัดแหล่ง การเรียนรู้ 5. จัดทำแผนปฏิบัติงาน	1. พัฒนาบุคลากร 2. จัดทำทรัพยากร สารสนเทศสื่อเทคโนโลยี 3. ดำเนินงานให้เป็นระบบ 4. ผลิตคู่มือการใช้แหล่ง การเรียนรู้ 5. การจัดบริการ 6. จัดกิจกรรมแนะนำการใช้ และรณรงค์การใช้แหล่ง การเรียนรู้ 4. นิเทศ กำกับ ติดตาม ประเมินผล	1. กำหนดกรอบ การประเมิน 2. ประเมินผล 3. สรุปและจัดทำ รายงาน	นำข้อมูลจากการ รายงานมาพัฒนา และปรับปรุง

การจัดการเรียนรู้ของสถานศึกษา

การจัดการเรียนรู้ของสถานศึกษา หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กระทรวงศึกษาธิการ (2551) การจัดการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้เป็นกระบวนการสำคัญในการนำหลักสูตรสู่การปฏิบัติหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นหลักสูตรที่มีมาตรฐานการเรียนรู้ สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน และคุณสมบัติอันพึงประสงค์เป็นเป้าหมายสำคัญสำหรับพัฒนาเด็กและเยาวชน

ผู้สอนต้องพยายามคัดสรรกระบวนการเรียนรู้ จัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพ ตามมาตรฐานการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ รวมทั้งปลูกฝังเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ พัฒนาทักษะต่างๆ อันเป็นสมรรถนะสำคัญที่ต้องการให้เกิดแก่ผู้เรียน

1. หลักการจัดการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถตาม มาตรฐานการเรียนรู้สมรรถนะสำคัญและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตร แกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยยึดหลักว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด เชื่อว่าทุกคนมีความสามารถ เรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ ยึดประโยชน์ที่เกิดกับผู้เรียน กระบวนการจัดการเรียนรู้ต้องส่งเสริมให้

ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลและ
พัฒนาการทางสมอง เน้นให้ความสำคัญทั้งความรู้ และคุณธรรม

2. กระบวนการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้เรียนจะต้องอาศัย
กระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลาย เป็นเครื่องมือที่จะนำพาตนเองไปสู่เป้าหมายของหลักสูตร กระบวนการ
เรียนรู้ที่จำเป็นสำหรับผู้เรียน อาทิ กระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการ กระบวนการสร้างความรู้
กระบวนการคิด กระบวนการทางสังคม กระบวนการเผชิญสถานการณ์และแก้ปัญหา กระบวนการ
เรียนรู้จากประสบการณ์จริง กระบวนการปฏิบัติ ลงมือทำจริง กระบวนการจัดการ กระบวนการวิจัย
กระบวนการเรียนรู้การเรียนรู้ของตนเอง กระบวนการพัฒนาลักษณะนิสัย

กระบวนการเหล่านี้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ที่ผู้เรียนควรได้รับการฝึกฝน
พัฒนา เพราะจะสามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี บรรลุเป้าหมายของหลักสูตร ดังนั้น ผู้สอนจึง
จำเป็นต้องศึกษาทำความเข้าใจในกระบวนการเรียนรู้ต่างๆ เพื่อให้สามารถเลือกใช้ในการจัดกระบวนการ
เรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. การออกแบบการจัดการเรียนรู้

ผู้สอนต้องศึกษาหลักสูตรสถานศึกษาให้เข้าใจถึงมาตรฐานการเรียนรู้ ซึ่งวัดสมรรถนะ
สำคัญของผู้เรียนคุณลักษณะอันพึงประสงค์ แล้วจึงพิจารณาออกแบบการจัดการเรียนรู้โดยเลือกใช้
วิธีการสอนและเทคนิคการสอน สื่อ/แหล่งเรียนรู้ การวัดและประเมินผล เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มตาม
ศักยภาพและบรรลุตามมาตรฐานการเรียนรู้ซึ่งเป็นเป้าหมายที่กำหนด

4. บทบาทของผู้สอนและผู้เรียน การจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณภาพตามเป้าหมาย
ของหลักสูตร ทั้งผู้สอนและผู้เรียนควรมีบทบาท ดังนี้

4.1 บทบาทของผู้สอน

4.1.1 ศึกษาวิเคราะห์ผู้เรียนเป็นรายบุคคล แล้วนำข้อมูลมาใช้ในการวางแผน
การจัดการเรียนรู้ที่ท้าทายความสามารถของผู้เรียน

4.1.2 กำหนดเป้าหมายที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน ด้านความรู้และทักษะ
กระบวนการ ที่เป็นความคิดรวบยอด หลักการและความสัมพันธ์ รวมทั้งคุณลักษณะอันพึงประสงค์

4.1.3 ออกแบบการเรียนรู้และจัดการเรียนรู้ที่ตอบสนองความแตกต่างระหว่าง
บุคคลและพัฒนาการทางสมอง เพื่อนำผู้เรียนไปสู่เป้าหมาย

4.1.4 จัดบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และดูแลช่วยเหลือผู้เรียนให้เกิดการ
เรียนรู้

4.1.5 จัดเตรียมและเลือกใช้สื่อที่เหมาะสมกับกิจกรรม นำภูมิปัญญาท้องถิ่น
เทคโนโลยีที่เหมาะสมมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน

4.1.6 ประเมินความก้าวหน้าของผู้เรียนด้วยวิธีการที่หลากหลาย เหมาะสมกับธรรมชาติของวิชาและระดับพัฒนาการของผู้เรียน

4.1.7 วิเคราะห์ผลการประเมินมาใช้ในการซ่อมเสริมและพัฒนาผู้เรียน รวมทั้งปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนของตนเอง

4.2 บทบาทของผู้เรียน

4.2.1 กำหนดเป้าหมาย วางแผน และรับผิดชอบการเรียนรู้ของตนเอง

4.2.2 เสาะแสวงหาความรู้ เข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อความรู้ ตั้งคำถาม คิดหา คำตอบหรือหาแนวทางแก้ปัญหาด้วยวิธีการต่างๆ

4.2.3 ลงมือปฏิบัติจริง สรุปสิ่งที่ได้เรียนรู้ด้วยตนเอง และนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ต่างๆ

4.2.4 มีปฏิสัมพันธ์ ทำงาน ทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่มและครู

4.2.5 ประเมินและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของตนเองอย่างต่อเนื่อง

สื่อการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้เป็นเครื่องมือส่งเสริมสนับสนุนการจัดการกระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเข้าถึงความรู้ ทักษะกระบวนการ และคุณลักษณะตามมาตรฐานการเรียนรู้ของหลักสูตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ สื่อการเรียนรู้มีหลากหลายประเภท ทั้งสื่อธรรมชาติ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อเทคโนโลยี และสื่อขยายการเรียนรู้ต่างๆ ที่มีในท้องถิ่น การเลือกใช้สื่อควรเลือกให้มีความเหมาะสมกับระดับพัฒนาการและลีลาการเรียนรู้ที่หลากหลายของผู้เรียน

การจัดหาสื่อการเรียนรู้ ผู้เรียนและผู้สอนสามารถจัดทำและพัฒนาขึ้นเอง หรือปรับปรุงเลือกใช้อย่างมีคุณภาพจากสื่อต่างๆ ที่มีอยู่รอบตัวเราเพื่อนำมาใช้ประกอบในการจัดการเรียนรู้ที่สามารถส่งเสริมและสื่อสารให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ โดยสถานศึกษาควรจัดให้มีอย่างพอเพียงเพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง สถานศึกษา เขตพื้นที่การศึกษา หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและผู้ที่ทำหน้าที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ควรดำเนินการ ดังนี้

1. จัดให้มีแหล่งเรียนรู้ ศูนย์สื่อการเรียนรู้ ระบบสารสนเทศการเรียนรู้ และสื่อขยายการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพทั้งในสถานศึกษาและในชุมชน เพื่อการศึกษาค้นคว้าและแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้ ระหว่างสถานศึกษา ท้องถิ่น ชุมชน สังคมโลก

2. จัดทำและจัดหาสื่อการเรียนรู้สำหรับการศึกษาค้นคว้าของผู้เรียน เสริมความรู้ให้ผู้สอน รวมทั้งจัดหาสิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้เป็นสื่อการเรียนรู้

3. เลือกและใช้สื่อการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ มีความเหมาะสม มีความหลากหลาย สอดคล้องกับวิธีการเรียนรู้ ธรรมชาติของสาระการเรียนรู้ และความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน

4. ประเมินคุณภาพของสื่อการเรียนรู้ที่เลือกใช้อย่างเป็นระบบ

5. ศึกษา ค้นคว้า วิจัย เพื่อพัฒนาสื่อการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน

6. จัดให้มีการกำกับ ติดตาม ประเมินคุณภาพและประสิทธิภาพเกี่ยวกับสื่อและการใช้สื่อการเรียนรู้เป็นระยะๆ และสม่ำเสมอ

ในการจัดทำ การเลือกใช้ และการประเมินคุณภาพสื่อการเรียนรู้ที่ใช้ในสถานศึกษาควรคำนึงถึงหลักการสำคัญของสื่อการเรียนรู้ เช่น ความสอดคล้องกับหลักสูตร วัตถุประสงค์ การเรียนรู้ การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ การจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียน เนื้อหามีความถูกต้องและทันสมัย ไม่กระทบความมั่นคงของชาติ ไม่ขัดต่อศีลธรรม มีการใช้ภาษาที่ถูกต้อง รูปแบบการนำเสนอที่ง่าย เข้าใจง่าย และน่าสนใจ

การวัดและประเมินผลการเรียนรู้

การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนต้องอยู่บนหลักการพื้นฐานสองประการ คือ การประเมินเพื่อพัฒนาผู้เรียนและเพื่อตัดสินผลการเรียน ในการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนให้ประสบผลสำเร็จนั้น ผู้เรียนจะต้องได้รับการพัฒนาและประเมินตามตัวชี้วัดเพื่อให้บรรลุตามมาตรฐานการเรียนรู้ สะท้อนสมรรถนะสำคัญ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนซึ่งเป็นเป้าหมายหลักในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ในทุกระดับไม่ว่าจะเป็นระดับชั้นเรียน ระดับสถานศึกษา ระดับเขตพื้นที่การศึกษา และระดับชาติ การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ เป็นกระบวนการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนโดยใช้ผลการประเมินเป็นข้อมูลและสารสนเทศที่แสดงพัฒนาการ ความก้าวหน้า และความสำเร็จทางการเรียนของผู้เรียน ตลอดจนข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาและเรียนรู้อย่างเต็มตามศักยภาพ

การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ได้แก่ ระดับชั้นเรียน ระดับสถานศึกษา มีรายละเอียดดังนี้

1. การประเมินระดับชั้นเรียน เป็นการวัดและประเมินผลที่อยู่ในกระบวนการจัดการเรียนรู้ ผู้สอนดำเนินการเป็นปกติและสม่ำเสมอ ในการจัดการเรียนการสอน ใช้เทคนิคการประเมินอย่างหลากหลาย เช่น การซักถาม การสังเกต การตรวจการบ้าน การประเมินโครงงาน การประเมินชิ้นงาน/ ภาระงาน แฟ้มสะสมงาน การใช้แบบทดสอบ ฯลฯ โดยผู้สอนเป็นผู้ประเมินเองหรือเปิดโอกาสให้ผู้เรียนประเมินตนเอง เพื่อนประเมินเพื่อน ผู้ปกครองร่วมประเมิน ในกรณีที่ไม่มีผ่านตัวชี้วัดให้มีการสอนซ่อมเสริม

การประเมินระดับชั้นเรียนเป็นการตรวจสอบว่า ผู้เรียนมีพัฒนาการความก้าวหน้าในการเรียนรู้ อันเป็นผลมาจากการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนหรือไม่ และมากน้อยเพียงใด มีสิ่งที

จะต้องได้รับการพัฒนาปรับปรุงและส่งเสริมในด้านใด นอกจากนี้ยังเป็นข้อมูลให้ผู้สอนใช้ปรับปรุงการเรียนการสอนของตนด้วย ทั้งนี้โดยสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด

2. การประเมินระดับสถานศึกษา เป็นการประเมินที่สถานศึกษาดำเนินการเพื่อตัดสินผลการเรียนของผู้เรียนเป็นรายปี/รายภาค ผลการประเมินการอ่าน คิดวิเคราะห์และเขียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน นอกจากนี้เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ว่าส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนตามเป้าหมายหรือไม่ ผู้เรียนมีจุดพัฒนาในด้านใด รวมทั้งสามารถนำผลการเรียนของผู้เรียนในสถานศึกษาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ระดับชาติ ผลการประเมินระดับสถานศึกษาจะเป็นข้อมูลและสารสนเทศเพื่อการปรับปรุงนโยบาย หลักสูตร โครงการ หรือวิธีการจัดการเรียนการสอน ตลอดจนเพื่อการจัดทำแผน พัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา ตามแนวทางการประกันคุณภาพการศึกษาและการรายงานผลการจัดการศึกษาต่อคณะกรรมการสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้ปกครอง และชุมชน

ข้อมูลการประเมินในระดับต่างๆ ข้างต้น เป็นประโยชน์ต่อสถานศึกษาในการตรวจสอบ ทบทวนพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ถือเป็นภาวะความรับผิดชอบของสถานศึกษาที่จะต้องจัดระบบดูแลช่วยเหลือ ปรับปรุงแก้ไข ส่งเสริมสนับสนุนเพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพบนพื้นฐานความแตกต่างระหว่างบุคคลที่จำแนกตามสภาพปัญหาและความต้องการ ได้แก่ กลุ่มผู้เรียนทั่วไป กลุ่มผู้เรียนที่มีความสามารถพิเศษ กลุ่มผู้เรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ กลุ่มผู้เรียนที่มีปัญหาด้านวินัยและพฤติกรรม กลุ่มผู้เรียนที่ปฏิเสธโรงเรียน กลุ่มผู้เรียนที่มีปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคม กลุ่มพิการทางร่างกายและสติปัญญา เป็นต้น ข้อมูลจากการประเมินจึงเป็นหัวใจของสถานศึกษาในการดำเนินการช่วยเหลือผู้เรียนได้ทันทั่วถึงที่ ปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาและประสบความสำเร็จในการเรียน

สถานศึกษาในฐานะผู้รับผิดชอบจัดการศึกษา จะต้องจัดทำระเบียบว่าด้วยการวัดและประเมินผลการเรียนของสถานศึกษาให้สอดคล้องและเป็นไปตามหลักเกณฑ์และแนวปฏิบัติที่เป็นข้อกำหนดของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายถือปฏิบัติร่วมกัน

สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะสำคัญ 5 ประการ ดังนี้

1. ความสามารถในการสื่อสาร เป็นความสามารถในการรับและส่งสาร มีวัฒนธรรมในการใช้ภาษาถ่ายทอดความคิด ความรู้ความเข้าใจ ความรู้สึก และทัศนะของตนเองเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและประสบการณ์อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาตนเองและสังคมรวมทั้งการเจรจา

ต่อรองเพื่อขจัดและลดปัญหาความขัดแย้งต่างๆ การเลือกรับหรือไม่รับข้อมูลข่าวสารด้วยหลักเหตุผล และความถูกต้องตลอดจนการเลือกใช้วิธีการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพโดย คำนึงถึงผลกระทบที่มีต่อตนเองและสังคม

2. ความสามารถในการคิด เป็นความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การคิดสังเคราะห์ การคิดอย่างสร้างสรรค์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการคิดเป็นระบบ เพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้หรือสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับตนเองและสังคมได้อย่างเหมาะสม

3. ความสามารถในการแก้ปัญหา เป็นความสามารถในการแก้ปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ที่เผชิญได้อย่างถูกต้องเหมาะสมบนพื้นฐานของหลักเหตุผล คุณธรรมและข้อมูลสารสนเทศ เข้าใจความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ต่างๆ ในสังคม แสวงหาความรู้ ประยุกต์ความรู้มาใช้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหา และมีการตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพโดยคำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อตนเอง สังคมและสิ่งแวดล้อม

4. ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต เป็นความสามารถในการนำกระบวนการต่างๆ ไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การทำงาน และการอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยการสร้างเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคล การจัดการปัญหาและความขัดแย้งต่างๆ อย่างเหมาะสม การปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและสภาพแวดล้อม และการรู้จักหลีกเลี่ยงพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ที่ส่งผลกระทบต่อตนเองและผู้อื่น

5. ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี เป็นความสามารถในการเลือกและใช้เทคโนโลยีด้านต่างๆ และมีทักษะกระบวนการทางเทคโนโลยี เพื่อการพัฒนาตนเองและสังคม ในด้านการเรียนรู้ การสื่อสาร การทำงาน การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ถูกต้อง เหมาะสม และมีคุณธรรม

การบริหารจัดการหลักสูตร

ในระบบการศึกษาที่มีการกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นและสถานศึกษามีบทบาทในการพัฒนาหลักสูตรนั้น หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในแต่ละระดับ ตั้งแต่ระดับชาติ ระดับท้องถิ่น จนถึงระดับสถานศึกษา มีบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบในการพัฒนาสนับสนุนส่งเสริม การใช้และพัฒนาหลักสูตรให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้การดำเนินการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาและการจัดการเรียนการสอนของสถานศึกษามีประสิทธิภาพสูงสุด อันจะส่งผลให้การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนบรรลุตามมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ในระดับชาติ

ระดับท้องถิ่น ได้แก่ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา หน่วยงานต้นสังกัดอื่นๆ เป็นหน่วยงานที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนคุณภาพการจัดการศึกษา เป็นตัวกลางที่จะเชื่อมโยงหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐานที่กำหนดในระดับชาติให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น เพื่อนำไปสู่การจัดทำหลักสูตรของสถานศึกษา ส่งเสริมการใช้และพัฒนาหลักสูตรในระดับสถานศึกษา

ให้ประสบความสำเร็จ โดยมีภารกิจสำคัญ คือ กำหนดเป้าหมายและจุดเน้นการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในระดับท้องถิ่นโดยพิจารณาให้สอดคล้องกับสิ่งที่มีความต้องการในระดับชาติ พัฒนาสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น ประเมินคุณภาพการศึกษาในระดับท้องถิ่น รวมทั้งเพิ่มพูนคุณภาพการใช้หลักสูตรด้วยการวิจัยและพัฒนา การพัฒนาบุคลากร สนับสนุน ส่งเสริม ติดตามผล ประเมินผล วิเคราะห์ และรายงานผลคุณภาพของผู้เรียน

สถานศึกษามีหน้าที่สำคัญในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การวางแผนและดำเนินการใช้หลักสูตร การเพิ่มพูนคุณภาพการใช้หลักสูตรด้วยการวิจัยและพัฒนา การปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตร จัดทำระเบียบการวัดและประเมินผล ในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาต้องพิจารณาให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน และรายละเอียดที่เขตพื้นที่การศึกษา หรือหน่วยงานต้นสังกัดอื่นๆ ในระดับท้องถิ่นได้จัดทำเพิ่มเติม รวมทั้งสถานศึกษาสามารถเพิ่มเติมในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชน และสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และความต้องการของผู้เรียน โดยทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา

การศึกษาเอกสาร การสอนการเขียน คิดวิเคราะห์และสื่อความ เทคนิคการสอนการเขียน ความพร้อมในการเขียน การบันทึกเหตุการณ์ การสะสมข้อมูล การปรับปรุงการเขียน และความประณีตในการใช้ภาษา เพื่อนำมาเป็นแนวทางใช้ศึกษาประสิทธิผลของรูปแบบการบริหารจัดการศึกษาโดยใช้ทรัพยากรท้องถิ่นสนับสนุนการเรียนรู้สำหรับสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในด้านความรู้ความเข้าใจของผู้เรียน และทักษะการเขียน คิดวิเคราะห์สื่อความ

การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ แนวทางการจัดการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การเรียนรู้ที่ผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 22 ระบุว่า การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ ในมาตรา 23 (2) เน้นการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย ให้ความสำคัญของการบูรณาการความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ตามความเหมาะสมของระดับการศึกษา โดยเฉพาะความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งความรู้ ความเข้าใจ และประสบการณ์เรื่องการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลยั่งยืน ในส่วนของการจัดกระบวนการเรียนรู้ มาตรา 24 ได้ระบุให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการ ดังนี้ 1) จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล 2) ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา 3) จัดกิจกรรม

ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติ ให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็นรักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง 4) จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา 5) ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวก เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่างๆ 6) จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

การจัดการเรียนรู้ตามแนวดังกล่าว จำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมกระบวนการเรียนการสอน ทั้งของครูและนักเรียน กล่าวคือลดบทบาทของครูผู้สอนจากการเป็นผู้บอกเล่า บรรยาย สาธิต เป็นการวางแผนจัดกิจกรรมให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ กิจกรรมต่างๆ จะต้องเน้นที่บทบาทของนักเรียนตั้งแต่เริ่มคือ ร่วมวางแผนการเรียนการวัดผล ประเมินผล และต้องคำนึงว่ากิจกรรมการเรียนนั้นเน้นการพัฒนากระบวนการคิด วางแผน ลงมือปฏิบัติศึกษา ค้นคว้า รวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการต่างๆ จากแหล่งเรียนรู้หลากหลาย ตรวจสอบ วิเคราะห์ข้อมูล การแก้ปัญหา การมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน การสร้างคำอธิบายเกี่ยวกับข้อมูลที่สืบค้นได้ เพื่อนำไปสู่คำตอบของปัญหาหรือคำถามต่างๆ ในที่สุดสร้างองค์ความรู้ ทั้งนี้ กิจกรรมการเรียนรู้ดังกล่าวต้องพัฒนานักเรียนให้เจริญพัฒนาทั้งร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา

ในการจัดการเรียนการสอน ครูผู้สอนต้องศึกษาเป้าหมายและปรัชญาของการจัดการเรียนรู้ให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ ทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการ ทฤษฎีการเรียนรู้ต่างๆ ตลอดจนกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการและผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด แล้วพิจารณาเลือกนำไปใช้ออกแบบกิจกรรมที่หลากหลายให้เหมาะสมกับเนื้อหาสาระ เหมาะกับสภาพแวดล้อมของโรงเรียน แหล่งความรู้ของท้องถิ่น และที่สำคัญคือศักยภาพของผู้เรียนด้วย ดังนั้น ในเนื้อหาสาระเดียวกัน ผู้สอนแต่ละโรงเรียนย่อมจัดการเรียนการสอนและใช้สื่อการเรียนการสอนที่แตกต่างกันได้ด้วยเหตุผลที่กล่าวข้างต้น

แนวทางการบริหารการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ

ความสำคัญของการบูรณาการลักษณะการจัดการเรียนการสอนที่ผ่านมาเป็นวิธีการเรียนที่มุ่งเน้นการถ่ายทอดเนื้อหาวิชามากกว่าการเรียนรู้จากสภาพที่เป็นจริง และไม่เน้นกระบวนการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนได้พัฒนาการคิด วิเคราะห์ การแสดงความคิดเห็น การแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง อีกทั้งยังขาดการเชื่อมโยงให้เหมาะสมกับบริบทและสภาพแวดล้อมในสังคม ผลการใช้หลักสูตรยังมีข้อจำกัดหลายประการ การสอนแยกออกเป็นวิชาทำให้การเรียนรู้แยกกันเป็นส่วนๆ ไม่สัมพันธ์หรือไม่สอดคล้องกับชีวิตจริงของผู้เรียน ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมน้อย ส่วนใหญ่มักจะเรียนในห้อง ไม่มี

โอกาสได้สัมผัสกับความเป็นจริงนอกห้องเรียน ทำให้ผู้เรียนไม่เห็นความหมายของสิ่งที่เรียนในชีวิตของคนเราจะพบสิ่งต่างๆ มากมายหลายชนิด หลายประเภทในเวลาเดียวกันประสบการณ์ต่างๆ หรือปัญหาทั้งหลายจะเกี่ยวข้งกันหรือเกิดขึ้นตามธรรมชาติ ทุกคนจะใช้ทักษะหลายๆ อย่าง ในการเรียนรู้ ประสบการณ์และการแก้ ปัญหาในชีวิตประจำวัน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบบูรณาการเป็นวิธีที่ดีที่สุดวิธีหนึ่งที่จะช่วยจัดปัญหาต่างดั่งกล่าวให้หมดหรือลดน้อยลงไปผู้เรียนจะสามารถเชื่อมโยง การเรียนรู้ทุกสาขาวิชา ความคิดต่างๆ ทักษะ เจตคติหรือความเชื่อได้ดี เมื่อได้จัดกิจกรรมการเรียน การสอนนำเสนอแก่ผู้เรียนในลักษณะบูรณาการ จะทำให้ผู้เรียนมองเห็นรูปแบบและความสัมพันธ์ นักเรียนสามารถเชื่อมโยงผสมผสานสาระความรู้ต่างๆ ช่วยให้นักเรียนได้รับความรู้ความเข้าใจใน ลักษณะองค์รวมมีความหมายลึกซึ้ง บรรยากาศการเรียนรู้อาจผ่อนคลาย ไม้รู้สึกกดดัน และเอื้อต่อการ เรียนรู้ได้ดี ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่สมบูรณ์ทั้งในด้านพุทธิพิสัย ทักษะพิสัย และจิตพิสัย สามารถ นำความรู้ต่างๆ และประสบการณ์ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง การสอนแบบบูรณาการจะช่วยส่งเสริม และพัฒนาความสามารถทางสติปัญญาที่หลากหลาย (Multiple Intelligences) และตอบสนองต่อ รูปแบบการเรียนรู้ (Learning Styles) ที่แตกต่างกันของนักเรียนแต่ละคนได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ยัง ช่วยพัฒนาในด้านสุนทรีย์และความดีงาม ซึ่งจะมีอิทธิพลต่อความรู้สึกและความคิดที่ดี อีกทั้งผู้เรียน จะเข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างวิชาและสามารถนำความรู้จากการเรียนรู้ในส่วนหนึ่งไปช่วยทำให้การ เรียนรู้ในส่วนอื่นๆ ดีขึ้นด้วย

ความสำคัญของการบูรณาการอีกประการหนึ่ง คือ การที่ผู้เรียนจะเข้าใจสิ่งต่างๆ อย่างแจ่มแจ้ง เกิดความหมายและนำไปใช้ได้ก็ต่อเมื่อความรู้อและความคิดย่อยๆ ประสานสัมพันธ์และ เชื่อมโยงกัน จนสามารถมองเห็นความสัมพันธ์ของสิ่งนั้นกับสิ่งอื่นรอบตัว ซึ่งมีผลให้เกิดการนำความรู้ และประสบการณ์ที่ได้ มาจัดระบบระเบียบใหม่ให้เหมาะสมกับตน เป็นองค์รวมของความรู้ของตนเอง และในการสอนต้องให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเชื่อมโยงความคิดขึ้นในเนื้อหา ด้วยการใช่วิธีการ หลากหลายซึ่งจะเป็นการบูรณาการทั้งด้านเนื้อหาสาระและวิธีการศาสตร์ทุกศาสตร์ไม่อาจแยกกัน ได้โดยเด็ดขาด เช่นเดียวกับวิถีชีวิตของคนที่ต้องดำรงอยู่อย่างกลมกลืนเป็นองค์รวม การจัดให้ผู้เรียนได้ เรียนรู้เนื้อหาต่างๆ และฝึกทักษะหลายๆ ทักษะอย่างเชื่อมโยงกัน จะทำให้การเรียนรู้สอดคล้องกับชีวิต จริงและมีความหมายต่อผู้เรียนมากยิ่งขึ้น

ความหมายของการบูรณาการ

กรมอาชีวศึกษา (2541; อ้างถึงใน สิริพัชร์ เจริญวิโรจน์. 2546) ได้ให้ความหมายของ การสอนแบบบูรณาการไว้ว่า การสอนแบบบูรณาการ หมายถึง วิธีการสอนโดยนำสิ่งหรือเรื่องที่เกี่ยวข้อง มาผสมผสานกัน เพื่อให้กระบวนการถ่ายทอดความรู้มีความชัดเจนและสอดคล้องกับสภาพชีวิตจริง

โดยทั่วไปจะเน้นที่การบูรณาการ เทคนิควิธีการสอนโดยใช้หลายๆ วิธีผสมผสานกัน และการบูรณาการ เนื้อหาสาระวิชาการที่เกี่ยวข้องเข้าด้วยกัน

นอกจากนี้ยังมีผู้ให้ความหมายไว้อีกมากมาย สามารถสรุปได้ว่า การสอนแบบบูรณาการ หมายถึง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการสอนหลายวิธีจัดกิจกรรมต่างๆ ในการสอนเนื้อหา สาระที่เชื่อมโยงกัน ตลอดจนมีการฝึกทักษะต่างๆ ที่หลากหลาย

จุดมุ่งหมายของการบูรณาการ

จุดมุ่งหมายของการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ มีดังนี้

1. เพื่อให้นักเรียนเกิดความตระหนักว่า การเรียนรู้ทุกสิ่งมีความสัมพันธ์ซึ่งกัน และกันในชีวิตคนเราทุกสิ่งทุกอย่างจะเกี่ยวข้องกันอยู่เสมอ การเรียนการสอนแบบบูรณาการจะมีความสัมพันธ์กับชีวิตของนักเรียน และนักเรียนจะเกิดแรงจูงใจในการเรียนมากกว่าแบบเดิม
2. เพื่อให้นักเรียนเป็นผู้ที่สามารถแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง ซึ่งในการแก้ปัญหา นักเรียนจะต้องอาศัยความรู้จากหลายสาขาวิชาในเวลาเดียวกัน
3. เพื่อให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้โดยตรงอย่างมีจุดหมาย และมีความหมายนักเรียนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การแสดงความคิดเห็นในการจัดการเรียนการสอน และช่วยสร้างความเข้าใจให้นักเรียนอย่างลึกซึ้ง
4. เพื่อตอบสนองความสนใจของนักเรียนแต่ละคน โดยการเรียนรู้ตามเอกัตภาพ ออกแบบกิจกรรมให้นักเรียนได้เรียนรู้ตามที่ต้องการจะรู้ บรรยากาศในชั้นเรียนจะไม่เครียดสามารถ กระตุ้นให้นักเรียนเรียนอย่างสนุกสนานและบรรลุผลในการเรียนมากขึ้น
5. มีการถ่ายโอนและค้นหาความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อหาสาระ ความคิด ทักษะ และเจตคติ ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจความคิดรวบยอดที่เรียนได้อย่างลึกซึ้ง เป็นระบบ และถ่ายโอนความ เข้าใจจากเรื่องหนึ่งไปสู่อีกเรื่องหนึ่งได้ดี
6. ส่งเสริมการเรียนรู้ที่จะทำงานร่วมกัน ให้นักเรียนรู้สึกมั่นคง มีความพึงพอใจ มีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของหมู่คณะและยอมรับผู้อื่น เต็มใจทำงานร่วมกับกลุ่มและเป็นสมาชิกที่ดี ของกลุ่ม
7. ช่วยพัฒนาค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม มาตรฐานการทำงาน วินัยในตนเอง ส่งเสริมความสามารถในการทำงาน และการควบคุมอารมณ์ของผู้เรียน
8. ช่วยส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ และพัฒนาการแสดงออกทางด้านศิลปะ ดนตรีไป พร้อมกับ ทางด้านความรู้เนื้อหาสาระ อีกทั้งให้ผู้เรียนมีโอกาสได้ร่วมกิจกรรมในสังคม การ จัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ เป็นสิ่งที่ทำให้เห็นกระบวนการเรียนรู้ตามธรรมชาติของนักเรียน ความรู้ ปัญหา และประสบการณ์ต่างๆ เป็นสิ่งที่นักเรียนเรียนรู้ได้ในชีวิตประจำวันอย่างสัมพันธ์กัน

การบูรณาการจึงเป็นสิ่งที่ช่วยตอบสนององธรรมชาติการเรียนรู้ของนักเรียนเป็น อย่างยิ่ง ลักษณะของการบูรณาการการบูรณาการมีหลายลักษณะ หลายแนวความคิด แต่ละลักษณะ เชื่อมต่อการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการได้เป็นอย่างดี ในบางครั้งครูอาจบูรณาการหลายลักษณะ เข้าด้วยกัน สุดแล้วแต่ความคิดของครูแต่ละคนและความเหมาะสมเป็นเรื่องๆ ไป สำหรับการบูรณาการ ที่เกี่ยวข้องกับจัดการเรียนการสอนทางด้านวิชาชีพ มีดังนี้

8.1 การบูรณาการเชิงเนื้อหาสาระ เป็นการบูรณาการเชิงเนื้อหาสาระ เป็น การผสมผสานเชื่อมโยงเนื้อหาสาระหรือองค์ความรู้ในลักษณะของการหลอมรวมกัน เนื้อหาสาระที่ นำมารวมกันจะมีลักษณะคล้ายกัน สัมพันธ์กันหรือต่อเนื่องกัน แล้วเชื่อมโยงเป็นเรื่องเดียวกัน ซึ่งใน ที่นี้จะหมายถึงการบูรณาการเนื้อหาสาระรายวิชาสามัญเข้ากับเนื้อหาสาระทางด้านวิชาชีพที่เกี่ยวข้อง หรือที่ศึกษา

8.2 การบูรณาการเชิงวิธีการ การบูรณาการเชิงวิธีการเป็นการผสมผสาน วิธีการสอนแบบต่างๆ เข้าในการสอน โดยการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ใช้วิธีสอนหลายๆ วิธี ใช้สื่อการเรียนการสอนแบบสื่อประสมใช้เทคนิคการจัดกิจกรรมที่หลากหลาย เพื่อให้ นักเรียนมีโอกาส ได้เรียนรู้และฝึกปฏิบัติอย่างสัมพันธ์กันให้มากที่สุด เช่น ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่องภูมิปัญญา ไทย ครูสามารถบูรณาการเชิงวิธีการด้วยการใช้เทคนิคหรือวิธีการต่างๆ ได้หลายวิธี ได้แก่ การสนทนา การอภิปราย การใช้คำถาม การบรรยาย การค้นคว้าและการทำงานกลุ่ม การไปศึกษานอกห้องเรียน และการนำเสนอข้อมูล เป็นต้น

8.3 การบูรณาการความรู้กับกระบวนการเรียนรู้ การเรียนรู้ในอดีต ครูมักเป็น ผู้บอกหรือให้ความรู้แก่นักเรียนโดยตรง นักเรียนเป็นฝ่ายรับสิ่งที่ครูหยิบยื่นให้ แล้วแต่ความสามารถของ นักเรียน ว่าใครจะตักตวงได้เท่าไรและจะเหลือเก็บไว้ได้เท่าไร แต่ในปัจจุบันมีแนวความคิดเปลี่ยนไป จากการเน้นที่องค์ความรู้ เป็นเน้นที่กระบวนการเรียนรู้เพื่อให้นักเรียนพัฒนาวิธีการแสวงหาความรู้ และการได้มาซึ่งองค์ความรู้ที่ต้องการ และกระบวนการเรียนรู้จะเป็นสิ่งที่ตกตะกอนติดตัวนักเรียนไว้ ใช้ได้ตลอดไป เพราะสังคมสมัยใหม่ มีสิ่งที่นักเรียนต้องเรียนรู้มากมาย มีปัญหาที่สลับซับซ้อนมากขึ้น ครูไม่สามารถตามไปสอนได้ทุกที่ หรือนักเรียนไม่สามารถมาถามครูได้ทุกเรื่องนักเรียนจึงจำเป็นต้อง แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง โดยมีกระบวนการการเรียนรู้ที่มีขั้นตอนอยู่ในใจ แต่สามารถยืดหยุ่นได้ เช่น ต้องการให้นักเรียนเรียนรู้เรื่องพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ครูอาจแนะนำให้นักเรียนใช้กระบวนการ แสวงหาความรู้ กระบวนการแก้ปัญหา กระบวนการสร้างความคิดรวบยอด ในการให้ได้มาซึ่งความรู้ ในเรื่องที่ต้องการ เป็นต้น

8.4 การบูรณาการความรู้ความคิด กับคุณธรรม ในสภาพการจัดการเรียน การสอนตามความเป็นจริงส่วนใหญ่ จุดประสงค์มักเน้นไปที่ด้านพุทธิพิสัยมากกว่าด้านจิตพิสัย บุคคล

โตที่จะได้รับคำชมว่าเก่งต้องเด่นในด้านความรู้ซึ่งเป็นค่านิยมมาแต่เดิม โดยหลักการแล้วควรให้ความสำคัญแก่ความรู้และคุณธรรมเท่าเทียมกัน ดังนั้น จึงเป็นโอกาสดีที่ครูจะจัดการเรียนการสอนให้แก่นักเรียนโดยบูรณาการความรู้ ความคิด และคุณธรรมเข้าด้วยกัน อาจเป็นการสอนเนื้อหาสาระโดยใช้วิธีการต่างๆ และใช้เทคนิคการสอดแทรกคุณธรรมเข้าไปโดยที่นักเรียนไม่รู้ตัว จนกระทั่งเกิดความซึมซาบเป็นธรรมชาติ เช่น การสอนเรื่องสิทธิหน้าที่และเสรีภาพ ทั้งของตนเองและผู้อื่นเท่านั้น เพราะจะทำให้เด็กนักเรียนคิดแต่สิ่งที่ดีตนพึงจะได้รับ หรือพึงมีตามกฎหมาย แต่นักเรียนจะขาดคุณลักษณะในด้านคุณธรรม ดังนั้น ครูจึงควรสอดแทรกคุณธรรมด้านต่างๆ เช่น ความรับผิดชอบ ความสามัคคี ความเอื้ออาทร การช่วยเหลือกัน ความเมตตากรุณา หรือการตรงต่อเวลา ตามความเหมาะสมเพื่อให้นักเรียนจะได้เป็นผู้มีความรู้คู่คุณธรรม

8.5 การบูรณาการความรู้กับการปฏิบัติ ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้กับการปฏิบัติเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่มีความสำคัญมากเช่นกันเพราะเมื่อเวลาผ่านไป อาจลืมความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้นั้นได้ แต่ถ้าความรู้นั้นเชื่อมโยงไปกับการปฏิบัติจะทำให้ความรู้นั้นติดตัวไปได้อย่างยาวนานไม่ลืมง่าย ได้แก่ การเรียนรู้เรื่องพวงมาลัยและวิธีการร้อยพวงมาลัยแบบต่างๆ โอกาสในการใช้พวงมาลัยวัสดุอุปกรณ์ในการร้อยพวงมาลัย ซึ่งหากเป็นการสอนแค่ความรู้ขณะเรียน นักเรียนจะมีความรู้ความเข้าใจได้ แต่จะไม่คงทน เพราะอาจลืมในเวลาต่อมา แต่ถ้าครูสอนให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติการร้อยพวงมาลัยแต่ละแบบประกอบไปด้วย จะทำให้นักเรียนมีความเข้าใจลึกซึ้งมากขึ้นไม่ลืมง่าย และขณะฝึกปฏิบัติ นักเรียนอาจพบปัญหาต่างๆ นักเรียนก็จะสามารถคิด และใช้ประสบการณ์ในการแก้ปัญหาได้ด้วย

8.6 การบูรณาการความรู้ในโรงเรียนกับชีวิตจริงของนักเรียน ในการจัดการเรียนการสอน ความรู้เป็นสิ่งที่ผู้สอนทุกคนปรารถนาให้เกิดขึ้นภายในตัวนักเรียน แต่ความรู้นั้นไม่ควรเป็นสิ่งที่ทำให้นักเรียนเกิดความแปลกแยกกับชีวิตจริง เพราะจะทำให้เด็กไม่เห็นคุณค่า ไม่มีความหมาย และไม่เกิดประโยชน์ใดๆ แก่ตัวนักเรียน ดังนั้น สิ่งที่ครูสอนหรือให้นักเรียนเรียนรู้ในโรงเรียนหรือสถานศึกษาควรเชื่อมโยงให้สัมพันธ์กับชีวิตของนักเรียน และเป็นสิ่งที่ช่วยเหลือนักเรียนในการปรับปรุงพัฒนาคุณภาพชีวิต และคุณลักษณะของนักเรียน จะทำให้นักเรียนเห็นคุณค่าและความหมายของสิ่งที่เรียน อีกทั้งเป็นแรงจูงใจให้นักเรียนเกิดความต้องการในการเรียนรู้สิ่งอื่นๆ เพิ่มขึ้น เช่น การสอนเรื่องอาหาร การป้องกันโรคติดต่อการสื่อสาร การใช้เทคโนโลยี สิ่งเหล่านี้เมื่อเรียนรู้ในห้องเรียนแล้ว ครูควรเชื่อมโยงให้นักเรียนนำไปใช้ในในชีวิตของเขา

การเรียนรู้แบบบูรณาการดังกล่าวมาข้างต้นสามารถนำมาบูรณาการกับกลุ่มสาระวิชาได้หลายกลุ่มสาระ ได้แก่ กลุ่มสาระวิชาภาษาไทย กลุ่มสาระวิชาวิทยาศาสตร์ และกลุ่มสาระวิชาสังคม ศาสนา และวัฒนธรรม

รูปแบบการบูรณาการ

การสอนแบบบูรณาการมีลักษณะและวิธีการที่แตกต่างกันไป และมีความเหมาะสมกับการสอนในรายวิชาและระดับชั้นที่ต่างกันไป แต่สำหรับการบูรณาการวิชาสามัญกับวิชาชีพ มีวิธีการบูรณาการหลักๆ ที่สำคัญอยู่ 2 รูปแบบด้วยกัน คือ

1. แบบเชื่อมโยง (Connected Model) เป็นการบูรณาการเนื้อหาสาระของ 2 กลุ่มวิชา โดยในการสอนมีการเชื่อมโยงหัวข้อหรือความคิดรวบยอดถึงกัน เชื่อมโยงความคิดต่างๆ ให้สัมพันธ์กัน เชื่อมโยงจากหัวข้อหนึ่งไปยังอีกหัวข้อหนึ่ง เพื่อให้เห็นความต่อเนื่องหรือเกี่ยวข้องกันของเนื้อหาที่เรียนในหัวข้อต่างๆ เช่น สอนเรื่องเศษส่วนให้สัมพันธ์กับเรื่องทศนิยม แล้วเชื่อมโยงกับเรื่องการเงินการบัญชี เป็นต้น

2. แบบคาบเกี่ยว (Shared Model) เป็นการบูรณาการระหว่างเนื้อหาสาระการเรียนรู้ 2 กลุ่มวิชา โดยเนื้อหาสาระที่สอนทั้ง 2 กลุ่มนั้น มีสาระความรู้ ทักษะ เจตคติหรือความคิดรวบยอด ที่คาบเกี่ยวหรือเหลื่อมล้ำกันอยู่ส่วนหนึ่ง ในการบูรณาการรูปแบบนี้ ควรต้องมีการวางแผนร่วมกันระหว่างครูผู้สอน โดยเนื้อหาที่คล้ายกันก็นำมาบูรณาการร่วมกัน ในส่วนที่คาบเกี่ยวกัน อาจจัดสอนเป็นหัวข้อร่วมกัน หรือทำโครงการร่วมกัน และอีกส่วนหนึ่งที่ไม่คาบเกี่ยวกันนั้น ครูแยกกันสอนตามปกติ สำหรับงานที่ทำร่วมกันนั้น ให้ครูประเมินร่วมกัน การเขียนแผนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการหลังจากที่ครูผู้สอน ได้จัดลำดับเนื้อหาสาระภายในหัวข้อเรื่องและวางแผนจัดกิจกรรมบูรณาการทุกหัวข้อเรื่องแล้ว จึงวางแผนเขียนแผนการจัดการเรียนรู้/แผนการสอนแบบบูรณาการซึ่งแผนการจัดการเรียนรู้เป็นที่รวมขององค์ประกอบต่างๆ ที่สำคัญในการออกแบบกิจกรรมให้ผู้เรียนปฏิบัติร่วมกัน เพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทราบว่าจะสอนหัวข้อใดระดับชั้นใด มีจุดประสงค์การเรียนรู้อย่างไร มีวิธีการจัดกิจกรรมอย่างไรบ้าง รวมทั้งใช้สื่อประกอบการเรียนการสอน และมีวิธีการวัดและประเมินผลอย่างไร

การเขียนแผนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการมีรูปแบบหรือองค์ประกอบต่างๆ เหมือนกับแผนการจัดการเรียนรู้ทั่วไป แต่ต่างกันตรงที่การปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้ตามเนื้อหาสาระของรายวิชาสามัญและวิชาชีพจะมีการเชื่อมโยงเข้าด้วยกันหรือเป็นเรื่องเดียวกัน

ลักษณะของการวัดและประเมินผล การประเมินผลที่สอดคล้องกับวิธีการสอนแบบบูรณาการ ควรมีสภาพใกล้เคียงกับธรรมชาติมากที่สุด โดยอยู่บนพื้นฐานของสิ่งที่ผู้เรียนสามารถปฏิบัติได้จริง ดังนั้น การวัดและประเมินผลจึงควรมีลักษณะสำคัญต่างๆ ดังนี้

1. สะท้อนภาพพฤติกรรมและทักษะที่จำเป็นของผู้เรียนในสถานการณ์จริง เป็นการแสดงออกในภาคปฏิบัติทักษะกระบวนการเรียนรู้ผลผลิตและแฟ้มสะสมงาน ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการประเมินผล และการจัดกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง

2. ใช้เทคนิคการประเมินผลที่หลากหลาย เนื่องจากการประเมินจากการปฏิบัติที่ผู้เรียนจะต้องลงมือทำจริง แสดงออกให้เห็นเป็นรูปธรรมว่าทำอะไรได้บ้าง ไม่ว่าจะเป็นการประดิษฐ์ชิ้นงาน การทดลอง การเขียนรายงาน หรือการทำกิจกรรมอื่นๆ ทุกอย่างควรเป็นสิ่งที่มีความหมายสำหรับผู้เรียน

3. เน้นให้ผู้เรียนแสดงออกด้วยการสร้างสรรค์ผลงานดึงความคิดขั้นสูงความคิดที่ซับซ้อน และการใช้ทักษะต่างๆ ออกมาได้ เช่น ทักษะการแก้ปัญหา

4. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นผลมาจากการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับความเป็นจริง และสามารถประยุกต์สิ่งที่เรียนรู้ไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน

5. ใช้ข้อมูลอย่างหลากหลายเพื่อการประเมิน โดยครูผู้สอนควรรู้จักผู้เรียนทุกแง่ทุกมุม คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล รับข้อมูลมาจากหลายๆ ทาง การกำหนดปัญหาหรืองานควรเป็นแบบปลายเปิด เพื่อให้ผู้เรียนได้สร้างคำตอบที่หลากหลาย

6. เน้นการมีส่วนร่วมในการประเมินระหว่างผู้เรียน ครูและผู้ปกครอง การให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการประเมินผล จะทำให้ผู้เรียนรู้จักการวางแผน การเรียนรู้ตามความต้องการของตนเองว่าเขาอยากรู้อยากทำอะไร (โดยมีครูเป็นผู้ช่วยให้คำแนะนำ) ซึ่งจะนำไปสู่การกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้และการประเมินผลที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

การวัดและการประเมินผลนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอน เป็นตัวกระตุ้นให้เกิดคุณภาพการสอนและการเรียนรู้ การใช้เทคนิควิธีการวัด และการประเมินผลที่หลากหลายจะช่วยส่งเสริมให้การเรียนรู้มีความหมายมากยิ่งขึ้น

บทบาทสถานศึกษาในการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้

พันธ์ประภา พูนสิน (2554) แหล่งการเรียนรู้เป็น แหล่งข้อมูล ข่าวสาร สารสนเทศ และประสบการณ์ ที่สนับสนุน ส่งเสริมให้ผู้เรียนใฝ่เรียนใฝ่รู้ แสวงหาความรู้ และเรียนรู้ด้วยตนเอง เพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้และเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้เป็นแนวคิดที่มุ่งเน้นให้สถานศึกษาจัดแหล่งการเรียนรู้สนับสนุนให้ผู้เรียนเรียนรู้ ในเรื่องความรู้เกี่ยวกับตนเอง ครอบครัว ชุมชน ชาติ สังคมโลก การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น สถานศึกษาจึงต้องตระหนักในการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ที่ตอบสนองเจตนารมณ์ โดยใช้แหล่งการเรียนรู้ที่มีอยู่แล้วในสถานศึกษาและท้องถิ่นเป็นหลัก ไม่เน้นการจัดแหล่งเรียนรู้ขึ้นใหม่ ซึ่งสถานศึกษามีบทบาท ดังนี้

การบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคลได้กำหนดแนวทางการปฏิบัติเกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของสถานศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546: 36) ไว้ดังนี้

1. สํารวจแหล่งการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษาทั้งในสถานศึกษา ชุมชน ท้องถิ่น ในเขตพื้นที่การศึกษาและเขตพื้นที่การศึกษาใกล้เคียง
2. จัดทำเอกสารเผยแพร่แก่ครู สถานศึกษาอื่น บุคคล ครอบครั้ว องค์กร หน่วยงาน และสถาบันอื่น ที่จัดการศึกษาในบริเวณใกล้เคียง
3. จัดตั้งและพัฒนาแหล่งการเรียนรู้รวมทั้งพัฒนาให้เกิดองค์ความรู้และประสานความร่วมมือกับสถานศึกษาอื่น บุคคล ครอบครั้ว องค์กร หน่วยงาน สถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษา ในการจัดตั้งส่งเสริมพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ที่ใช้ร่วมกัน
4. ส่งเสริม สนับสนุนให้ครูใช้แหล่งการเรียนรู้ทั้งในและนอกโรงเรียนในการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยครอบคลุมภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภารกิจทางการบริหารการศึกษา

ภารกิจในการบริหารการศึกษา หรืองานบริหารการศึกษา โดยทั่วไปจำแนกออกเป็น 5 ประเภท

1. การบริหารงานวิชาการ
2. การบริหารงานธุรการ
3. การบริหารงานบุคคล
4. การบริหารกิจการนักเรียน
5. การบริหารงานด้านความสัมพันธ์กับชุมชน

ขออธิบายขยายความงานบริหารการศึกษา ทั้ง 5 ประเภท ดังนี้

1. การบริหารงานวิชาการ เป็นการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน ซึ่งครอบคลุมเกี่ยวกับการนำหลักสูตรไปใช้ การทำแผนการสอน การปรับปรุงการเรียนการสอน การใช้สื่อการสอน การประเมินผลการวัดผล และการนิเทศการสอน เป็นต้น การบริหารการศึกษาเป็นการดำเนินงานของกลุ่มบุคคลเพื่อพัฒนาคนให้มีคุณภาพ คนจะมีคุณภาพคือมีความรู้ ความสามารถ ความคิด และความเป็นคนดีได้ จะต้องมีการเรียนการสอนหรือจะต้องมีการบริหารงานวิชาการนั่นเอง การบริหารงานวิชาการ จึงถือว่าเป็นหัวใจของการบริหารการศึกษา คงไม่ผิดนัก ในสถาบันการศึกษา ทั้งมหาวิทยาลัยหรือโรงเรียนต่างๆ จะมีฝ่ายวิชาการด้วย ซึ่งจะเรียกชื่อต่างๆ กันไป เช่น รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ รองคณบดีฝ่ายวิชาการ ผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ หรือผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่ฝ่ายวิชาการ เป็นต้น
2. การบริหารงานธุรการ เป็นการดำเนินงานที่เกี่ยวกับงานการเงิน วัสดุครุภัณฑ์ อาคารสถานที่ งานสารบรรณ งานรักษาพยาบาล และงานบริการต่างๆ เป็นต้น ซึ่งงานเหล่านี้เป็นงานที่สนับสนุนงานวิชาการอย่างมาก เช่น งานวิชาการจะประสบความสำเร็จได้ต้องมีอาคารสถานที่ มีห้องเรียน มีห้องปฏิบัติการ มีโต๊ะเก้าอี้ มีสื่อการสอนต่างๆ มีงานบริการให้ความสะดวกต่างๆ ซึ่งสิ่ง

เหล่านี้เป็นบทบาทของการบริหารงานธุรการ นั่นเอง การบริหารงานธุรการจึงมีส่วนช่วยให้การพัฒนาคนให้มีคุณภาพได้อย่างมากเช่นกัน บุคลากรที่ทำหน้าที่ฝ่ายธุรการในมหาวิทยาลัยมักจะใช้ชื่อว่า รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร รองคณบดีฝ่ายบริหาร (ถ้าใช้ “ฝ่ายธุรการ” น่าจะถูกต้องมากกว่า) ส่วนในโรงเรียนทั่วไป มักใช้ชื่อว่าผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายธุรการ หรือผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่ฝ่ายธุรการ เป็นต้น

3. การบริหารงานบุคคล เป็นการดำเนินงานที่เกี่ยวกับบุคคล เริ่มตั้งแต่การสรรหาบุคคลมาทำงานหรือมาเป็นครู การจัดบุคคลเข้าทำงาน การบำรุงรักษาและการสร้างเสริมกำลังใจในการทำงาน การพัฒนาบุคคล และการจัดบุคคลให้พ้นจากงาน เป็นต้น การบริหารงานบุคคลเป็นงานที่มีส่วนในการพัฒนาบุคคลให้มีคุณภาพอย่างมากเช่นกัน เพราะในการสรรหาบุคคลมาทำงาน ถ้าสรรหาบุคคลที่เป็นคนเก่งคนดีมาเป็นครู จัดครูเข้าสอนตามความรู้ความสามารถและความถนัดของเขา มีการพัฒนาครูให้เก่งให้เป็นคนดียิ่งขึ้นไป ย่อมจะสอนนักเรียนให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น ถือว่ามีส่วนในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพนั่นเอง ในมหาวิทยาลัยวิทยาลัยบางแห่งมักจะมีบุคลากรที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับงานบุคคล คือ ผู้อำนวยการกองการเจ้าหน้าที่ ซึ่งขึ้นกับรองอธิการบดีฝ่ายบริหาร ในโรงเรียนต่างๆ ผู้ช่วยฝ่ายวิชาการและผู้ช่วยฝ่ายธุรการจะร่วมกันบริหารงานบุคคล เช่น การสรรหาบุคคลมาทำงาน การจัดบุคคลเข้าทำงาน การพิจารณาความดีความชอบ และการพัฒนาบุคคล เป็นต้น

4. การบริหารกิจการนักเรียน เป็นการดำเนินงานที่เกี่ยวกับนักเรียน เช่น การปฐมนิเทศนักเรียน การปกครองนักเรียน การจัดบริการแนะแนว การบริการเกี่ยวกับสุขภาพนักเรียน การจัดกิจกรรม และการบริการต่างๆ เป็นต้น การบริหารกิจการนักเรียนถือว่าการพัฒนาบุคคลให้เป็นคนดี คนเก่ง ได้อย่างมากเช่นกัน เช่น การปกครองให้เด็กมีระเบียบวินัย การจัดกิจกรรมกีฬา กิจกรรมทางศาสนา กิจกรรมทางวิชาการ การจัดบริการแนะแนว เหล่านี้ล้วนทำให้นักเรียนเป็นคนดี คนเก่งยิ่งขึ้น ในมหาวิทยาลัยจะมีบุคลากรที่ทำหน้าที่นี้โดยตรง คือ รองอธิการบดีฝ่ายนิสิต หรือรองอธิการบดีฝ่ายนักศึกษา ในโรงเรียนทั่วไปจะมีผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายปกครอง หรือผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่ฝ่ายปกครอง ถ้าหากจะเปลี่ยนมาใช้ “ฝ่ายกิจการนักเรียน” ก็น่าจะตรงกับการบริหารงานกิจการนักเรียนอย่างยิ่ง

5. การบริหารงานด้านความสัมพันธ์กับชุมชน เป็นการบริหารงานที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์กับชุมชน เช่น การสอนให้นักเรียนนำความรู้ที่เรียนไปใช้ที่บ้านที่ชุมชน และเผยแพร่แก่คนรอบข้างคนในชุมชนด้วย การช่วยแก้ปัญหาในชุมชน การให้นักเรียนเข้าไปเรียนหรือฝึกงานในชุมชน การเชิญผู้เชี่ยวชาญสาขาวิชาต่างๆ ในชุมชนมาให้ความรู้แก่นักเรียน การบริหารงานด้านความสัมพันธ์กับชุมชนนี้ จะช่วยพัฒนานักเรียนให้มีคุณภาพได้เช่นกัน เพราะการให้นักเรียนนำความรู้ไปใช้ที่บ้านและในชุมชน จะมีคุณภาพดีกว่าการเรียนเพื่อรู้อย่างเดียว การเชิญผู้เชี่ยวชาญสาขาวิชาต่างๆ ในชุมชนมาให้ความรู้แก่นักเรียน หรือการให้นักเรียนเข้าไปเรียนหรือฝึกงานในชุมชน ย่อมจะทำให้นักเรียนมีความรู้และประสบการณ์กว้างขวางยิ่งขึ้น แสดงว่าการบริหารงานด้านความสัมพันธ์กับชุมชน มีส่วน

พัฒนาคนให้มีคุณภาพด้วย เช่นกัน ส่วนบุคลากรที่ดำเนินงานด้านนี้ ย่อมมีหลายฝ่ายด้วยกัน ทั้งฝ่ายวิชาการ ฝ่ายธุรการ และฝ่ายกิจการนักเรียน (หวน พินธุพันธ์. 2550. 7-11)

การศึกษาพระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ. 2542 เพื่อเป็นแนวทางให้ทราบถึงการบริหารจัดการที่มีอยู่แล้ว และเพื่อให้ได้พิจารณาถึงสิ่งที่นำมาปฏิบัติเพิ่มเติม

การบริหารสถานศึกษาด้านการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน

ความสำคัญ การบริหารสถานศึกษาด้านการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน เป็นงานบริหารการศึกษา 1 ใน 5 งาน ซึ่งจะช่วยพัฒนาคนให้มีคุณภาพหรือเป็นคนเก่งคนดีได้ เช่น การสอนให้ผู้เรียนนำความรู้ไปใช้ที่บ้านหรือนำไปใช้ในชุมชน ไม่ใช่สอนให้ท่องจำ ไม่ใช่สอนให้นำความรู้ไปสอบสอบแล้วก็ลืมหมด หรือการสอนให้นักเรียนนำความรู้ไปช่วยแก้ปัญหาในชุมชนได้ หรือการเชิญชุมชนนี้ะบุคคลในชุมชนมาให้ความรู้แก่ผู้เรียน ย่อมจะทำให้ผู้เรียนมีความรู้กว้างขวางขึ้น ยิ่งไปกว่านั้นการบริหารงานด้านการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน จะต้องดำเนินงานไปพร้อมๆ กับการบริหารงานอีก 5 ด้าน คือ งานวิชาการ งานธุรการ งานบุคคล และงานกิจการนักเรียน และบริหารงานทั้ง 5 ด้านนี้เท่าเทียมกัน จึงจะช่วยพัฒนาคนให้มีคุณภาพคือเป็นทั้งคนเก่งและคนดีได้

การดำเนินงานในการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน จะดำเนินงานได้หลากหลาย ดังนี้

1. การสอนให้ผู้เรียนนำความรู้ไปใช้ในครอบครัวและชุมชน เช่น การละเว้นจากยาเสพติด การลดละเลิกอบายมุข การลดละเลิกใช้ยาฆ่าแมลง การใช้เครื่องใช้ไฟฟ้า การปลูกผักปลอดสารพิษ การปลูกป่ารักษาธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ฯลฯ เนื้อหาวิชาเหล่านี้เมื่อผู้เรียนเรียนในสถานศึกษาแล้ว ผู้สอนจะย้าให้ผู้เรียนนำไปใช้ในครอบครัวและชุมชน และติดต่อประสานงานกับผู้ปกครองให้อบรมดูแลว่าผู้เรียนว่านำความรู้ไปใช้หรือไม่อย่างไรอีกด้วย

2. สถานศึกษาขอความร่วมมือจากชุมชน ซึ่งจะขอความร่วมมือจากชุมชนในด้านต่างๆ ได้แก่ คือ

2.1 ขอความร่วมมือในด้านการเป็นวิทยากรหรือเป็นแหล่งศึกษาหาความรู้ เช่น ในชุมชนมีภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น ศิลปพื้นบ้าน ช่างทอผ้า ช่างจักสาน ช่างแกะสลัก ช่างปั้น และช่างตัดผม เป็นต้น ซึ่งเป็นแหล่งศึกษาหาความรู้อย่างยิ่ง จะดำเนินการได้โดยเชิญมาเป็นวิทยากรหรือให้ผู้เรียนไปศึกษาไปฝึกงานกับภูมิปัญญาท้องถิ่นเหล่านี้

2.2 ขอความร่วมมือในด้านทุนทรัพย์ วัสดุครุภัณฑ์จากชุมชน เช่น ขอบริจาคเงินจากธนาคาร บริษัทห้างร้าน ในชุมชนเพื่อนำมาใช้จ่ายในสถานศึกษา หรือเป็นเงินทุนสำหรับผู้เรียนที่ยากจน ขอบริจาคหนังสือเครื่องเขียนจากสำนักพิมพ์ โรงพิมพ์ ร้านจำหน่ายเครื่องเขียนแบบเรียน ขอบริจาคข้าวสาร ผัก ผลไม้ ไข่ไก่ จากประชาชนในชุมชนเพื่อนำมาทำอาหารกลางวันแก่ผู้เรียนในสถานศึกษา เป็นต้น

3. สถานศึกษาให้ความช่วยเหลือหรือบริการชุมชน ซึ่งอาจจะดำเนินการได้หลากหลาย เช่น

3.1 จัดให้มีการสอนหรือฝึกอบรมเกี่ยวกับวิชาชีพให้กับประชาชนในชุมชน ได้แก่ การตอนติดตาต่อกิ่งต้นไม้ การเกษตรผสมผสาน การเลี้ยงปลาในนาข้าว การเลี้ยงไก่พันธุ์เนื้อ การตัดเย็บเสื้อผ้า การทำอาหารทำขนม การใช้คอมพิวเตอร์ การแก้และซ่อมเครื่องยนต์

3.2 ให้ความช่วยเหลือในด้านความรู้และเผยแพร่ความรู้ใหม่ๆ แก่ประชาชนในชุมชน ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับอาหาร ยารักษาโรค (ยาชุด ยาแก้ปวดต่างๆ) โรคภัยไข้เจ็บต่างๆ การรักษาโรคแบบธรรมชาติบำบัด อันตรายจากยาฆ่าแมลงในผักผลไม้ การเกษตรทฤษฎีใหม่ เกษตรกรรมทางเลือก

3.3 จัดบริการข่าวสารเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชน ได้แก่ สถานศึกษาทำหอกระจายข่าว แล้วถ่ายทอดเสียงจากรายการวิทยุที่เป็นความรู้เพื่อประชาชนจะได้นำไปใช้ในชีวิตรประจำวันได้ หรืออ่านข่าวสารความรู้เกี่ยวกับการรักษาสุขภาพอนามัย

3.4 การเป็นผู้นำและให้ความร่วมมือในการพัฒนาชุมชน สถานศึกษาจะดำเนินการได้โดยจัดโครงการพัฒนาชุมชน โดยชุมชนสนับสนุนด้านบุคลากรและวัสดุอุปกรณ์ ได้แก่ ชุดลอกคูคลองที่ตื้นเขิน ชุดสูบน้ำ ช่อมสร้างถนนเข้าหมู่บ้าน ทำความสะอาดวัดและตลาด

4. บริการเกี่ยวกับอาคารสถานที่ของสถานศึกษาแก่ประชาชนในชุมชน ได้แก่ การให้ประชาชนในชุมชนใช้หอประชุม ใช้ห้องสมุด ใช้ห้องพยาบาล ใช้โรงอาหาร และใช้สนามกีฬา

5. การออกเยี่ยมเยียนผู้ปกครอง และผู้เรียนตามบ้าน เช่น เมื่อผู้เรียนเจ็บป่วย หรือผู้สอนไปแนะนำผู้เรียนทำแปลงเกษตรที่บ้าน รวมทั้งการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน เช่น ร่วมงานการทอดกฐินที่วัด ร่วมงานมงคลในชุมชน เป็นต้น

6. การประชาสัมพันธ์สถานศึกษา เช่น จัดให้มีสิ่งพิมพ์เพื่อเผยแพร่ข่าวสารของสถานศึกษา อาจทำในรูปของจดหมายข่าว วารสาร จัดให้มีเจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์เพื่อให้ข้อมูลแก่ผู้มาติดต่อสอบถามหรือให้ความสะดวกแก่ผู้มาติดต่อสถานศึกษา

7. การเชิญผู้ปกครองและประชาชนในชุมชนมาประชุม ได้แก่ ในวันปฐมนิเทศนักเรียนใหม่ วันเปิดเรียนในภาคเรียนแรกของปีการศึกษา

8. การรายงานผลการเรียนและอื่นๆ ให้ผู้ปกครองทราบ ได้แก่ การรายงานเป็นประจำวัน หรือการทำสมุดพกประจำตัวนักเรียน ซึ่งจะมีทั้งผลการเรียน ความประพฤติ สุขภาพ และอื่นๆ

9. การใช้ทรัพยากรท้องถิ่นในงานวิชาการ แบ่งออกได้เป็น 4 ช้อย่อย ดังนี้

9.1 ทรัพยากรบุคคล ได้แก่ นักวิชาการ ครูอาจารย์จากสถานศึกษาอื่น ศิลปินพื้นบ้าน ผู้อาวุโส ผู้เป็นปูชนียบุคคลในหมู่บ้าน ผู้ปกครองนักเรียน ซึ่งนำมาใช้ในลักษณะขอคำปรึกษา และขอเสนอแนะ หรือเชิญเป็นวิทยากรให้ความรู้แก่ผู้เรียน

9.2 ทรัพยากรวัตถุที่มนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ วัสดุทัศนูปกรณ์ สถานศึกษาอื่น นำมาใช้ในลักษณะของการสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์การศึกษา การร่วมมือทางวิชาการ

9.3 ทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ ป่าไม้ ภูเขา ทะเล ปะการัง หิน แร่ธาตุ สัตว์ป่า สมุนไพร ซึ่งจะนำมาใช้ในลักษณะเป็นสื่อการเรียนการสอน การไปทัศนศึกษา การช่วยกันอนุรักษ์ไว้

9.4 ทรัพยากรสังคม ได้แก่ วันสำคัญ ศิลปะพื้นบ้าน วัฒนธรรมพื้นบ้าน โบราณวัตถุสถาน ประเพณีต่างๆ ซึ่งจะนำมาใช้ได้ ในลักษณะให้ครูอาจารย์ นิสิตนักศึกษา นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมโดยตรง จัดนิทรรศการ การศึกษาหาข้อมูลเพื่อจะได้ช่วยกันอนุรักษ์ไว้ (หวน พินธุพันธ์. 2549: 4-6)

10. การศึกษาการบริหารสถานศึกษาด้านการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน เพื่อเป็นแนวทางให้ทราบถึงสาระของเขตพื้นที่และท้องถิ่น และสาระตามอัตลักษณ์ของท้องถิ่น เพื่อศึกษาแนวทางที่เป็นมาตรฐานมีอยู่แล้ว เพื่อนำไปเป็นสาระที่จะพัฒนารูปแบบให้เหมาะสมกับการบูรณาการท้องถิ่นเข้ากับการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

กิจกรรมนักเรียนตามหลักสูตร

กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2553. 2) มุ่งให้นักเรียนพัฒนาตนเองตามศักยภาพ พัฒนาอย่างรอบด้านเพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม เสริมสร้างให้เป็นผู้มีศีลธรรม จริยธรรม มีระเบียบวินัย ปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกของการทำประโยชน์เพื่อสังคม สามารถจัดการตนเองได้และอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีองค์ความรู้ ทักษะและเจตคติ จากการเรียนรู้จาก 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ และประสบการณ์ของผู้เรียนมาปฏิบัติกิจกรรมเพื่อช่วยให้นักเรียนเกิดสมรรถนะสำคัญ อันได้แก่ ความสามารถในการสื่อสาร ความสามารถในการคิด ความสามารถในการแก้ปัญหา ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต และความสามารถในการใช้เทคโนโลยี ซึ่งจะส่งผลให้การพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ มีทักษะการทำงานและอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมอย่างมีความสุขในฐานะเป็นพลเมืองไทยและพลโลก อันได้แก่ รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ซื่อสัตย์สุจริต มีวินัย ใฝ่เรียนรู้ อยู่อย่างพอเพียงมุ่งมั่นในการทำงาน รักความเป็นไทย และอยู่อย่างมีจิตสาธารณะ

กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ประกอบด้วยกิจกรรม 3 ลักษณะ ดังนี้

1. กิจกรรมแนะแนว

เป็นกิจกรรมส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียนให้รู้จักตนเอง รู้จักสิ่งแวดล้อม สามารถ คิดตัดสินใจ คิดแก้ปัญหา กำหนดเป้าหมาย วางแผนชีวิตทั้งด้านการเรียน ทั้งยังเป็นกิจกรรมที่ช่วยเหลือ และให้คำปรึกษาแก่ผู้ปกครองในการมีส่วนร่วมพัฒนาผู้เรียน

2. กิจกรรมนักเรียน

เป็นกิจกรรมที่มุ่งพัฒนาความมีระเบียบวินัย ความเป็นผู้นำ ผู้ตามที่ดี ความรับผิดชอบการทำงานร่วมกัน การรู้จักแก้ปัญหา การตัดสินใจที่เหมาะสมมีความมีเหตุผล การช่วยเหลือ แบ่งปันเอื้ออาทรและสมานฉันท์ โดยจัดให้สอดคล้องกับความสามารถ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียน ให้ได้ปฏิบัติด้วยตนเองในทุกขั้นตอน ได้แก่ การศึกษาวิเคราะห์ วางแผน ปฏิบัติตามแผน ประเมิน และปรับปรุงการทำงาน เน้นการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มตามความเหมาะสมและสอดคล้อง กับวุฒิภาวะของผู้เรียนและบริบทของสถานศึกษาและท้องถิ่น กิจกรรมนักเรียน ประกอบด้วย

2.1 กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด ผู้บำเพ็ญประโยชน์ และนักศึกษาวิชาทหาร

2.2 กิจกรรมชุมนุม ชมรม

2.3 กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียน บำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม ชุมชน และท้องถิ่นตามความสนใจในลักษณะอาสาสมัคร เพื่อแสดงถึงความรับผิดชอบ ความตั้งใจ และความเสียสละต่อสังคม และการมีจิตสาธารณะ ได้แก่ กิจกรรมอาสาพัฒนาต่างๆ กิจกรรมสร้างสรรค์สังคม

แนวทางการจัดกิจกรรม (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2553: 7)

สถานศึกษาจัดให้ทุกคนเข้าร่วมกิจกรรม โดยมีแนวการจัดกิจกรรม ดังนี้

1. ให้ผู้เรียนปฏิบัติกิจกรรมด้วยความสมัครใจ
2. ให้ผู้เรียนปฏิบัติการณ์ผ่านประสบการณ์ที่หลากหลาย ฝึกการทำงานที่สอดคล้องกับชีวิตจริง ตลอดจนสนใจทัศนคติ ทักษะ และประสบการณ์ของผู้เรียน
3. จัดกิจกรรมอย่างสมดุลทั้ง 3 กิจกรรม คือ กิจกรรมแนะแนว กิจกรรมนักเรียนและ กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ มีความสมดุลในการจัดกิจกรรมรายบุคคลและกิจกรรมกลุ่ม รวมทั้งมีการจัดกิจกรรมในและนอกสถานศึกษา
4. จัดกิจกรรมโดยให้ผู้เรียนเป็นผู้ดำเนินการ โดยมีการสำรวจและใช้ข้อมูลประกอบการวางแผนอย่างเป็นระบบ เน้นการคิดวิเคราะห์และใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการดำเนินกิจกรรม

ตามหลักการของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้กำหนดโครงสร้างเวลาในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ปีละ 120 ชั่วโมง และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 จำนวน 360 ชั่วโมง เป็นเวลาสำหรับปฏิบัติกิจกรรมแนะแนว กิจกรรมนักเรียน และกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ สำหรับกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ให้สถานศึกษาจัดเวลาให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติกิจกรรม ดังนี้

ระดับชั้นประถมศึกษา (ป.1-6) รวม 6 ปี จำนวน 60 ชั่วโมง

ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.1-3) รวม 3 ปี จำนวน 45 ชั่วโมง

ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.4-6) รวม 3 ปี จำนวน 60 ชั่วโมง

การจัดสรรเวลาของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนให้ขึ้นกับการบริหารจัดการของสถานศึกษา แต่ทั้งนี้ผู้เรียนต้องได้รับการพัฒนาและฝึกปฏิบัติกิจกรรมทั้ง 3 กิจกรรม อย่างต่อเนื่องทุกปีจนจบการศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

บทบาทของบุคลากรที่เกี่ยวข้อง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2553. 14)

การดำเนินการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนให้มีประสิทธิภาพ จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องกำหนดบทบาทหน้าที่ของบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสถานศึกษาสามารถนำไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติได้ตามความเหมาะสม

บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษา

1. กำหนดแผนการจัดกิจกรรมพัฒนา ผู้เรียนไว้ในหลักสูตรสถานศึกษาและจัดโครงสร้างองค์กรในการจัด กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนให้ชัดเจน
2. ผู้บริหารชี้แจง ทำความเข้าใจ และสร้างความตระหนักให้ครูทุกคนเห็นคุณค่า และร่วมมือในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
3. พัฒนาและส่งเสริมสนับสนุนให้ครูมีความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญและมีความทันสมัยในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่หลากหลายสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน และสถานการณ์ปัจจุบันอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ
4. สร้างเครือข่ายและประสานความร่วมมือและความเข้าใจอันดีระหว่างสถานศึกษากับผู้เรียน ผู้ปกครองชุมชน องค์กรภาครัฐ และภาคเอกชนเพื่อสนับสนุนการจัดกิจกรรม
5. นิเทศ ติดตาม ให้คำปรึกษา ประเมินผล และสร้างขวัญกำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติงานในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
6. แลกเปลี่ยนเรียนรู้และเผยแพร่ผลงานที่ประสบผลสำเร็จกับหน่วยงานและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง

บทบาทของครูผู้รับผิดชอบกิจกรรม

1. ศึกษาหลักการ วัตถุประสงค์ ขอบข่าย แนวการจัดกิจกรรม การประเมินผลกิจกรรม พัฒนาผู้เรียน และจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุตามเป้าหมาย
2. ชี้แจงและทำความเข้าใจกับผู้เรียนและผู้ปกครองเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
3. ร่วมกับผู้เรียนออกแบบกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสามารถ ความถนัด ความสนใจของผู้เรียน และเป็นไปตามหลักการ ปรัชญา และแนวการจัดกิจกรรมพัฒนานักเรียน
4. ส่งเสริม กระตุ้น และอำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ ในการจัดทำแผนงานโครงการ ร่วมปฏิบัติกิจกรรม และการประเมินผล
5. ให้คำปรึกษา ดูแล ติดตาม ประสานงาน และอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้เรียน ในการร่วมกิจกรรมให้เป็นไปตามแผนโดยคำนึงถึงความปลอดภัย
6. ประเมินผลการเข้าร่วมกิจกรรมของผู้เรียน และซ่อมเสริมกรณีผู้เรียนไม่ผ่าน เกณฑ์พร้อมจัดทำเอกสารหลักฐานการประเมินผล
7. รายงานผลการดำเนินกิจกรรมให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ แล้วนำผลการจัดกิจกรรม มาพัฒนาปรับปรุงแก้ไข
8. แลกเปลี่ยนเรียนรู้และเผยแพร่ผลงานที่ประสบผลสำเร็จกับหน่วยงานและ บุคลากรที่เกี่ยวข้อง

บทบาทของผู้เรียน

1. การศึกษาข้อมูล วิเคราะห์ตนเอง และเข้าร่วมกิจกรรมตามความสนใจความถนัด และความสามารถหรือตามข้อเสนอแนะของสถานศึกษา
2. เข้าร่วมการปฐมนิเทศจากครูผู้รับผิดชอบกิจกรรม
3. ร่วมประชุมเลือกตั้งคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ ตามลักษณะของกิจกรรม
4. ร่วมประชุมจัดทำแผนงาน โครงการ ปฏิทินงาน และปฏิบัติกิจกรรม ด้วยความเอาใจใส่อย่างสม่ำเสมอ
5. ร่วมประเมินการปฏิบัติกิจกรรมและนำผลมาพัฒนาตนเองและนำเสนอผลการปฏิบัติกิจกรรมต่อครูผู้รับผิดชอบ
6. แลกเปลี่ยนความรู้ ถอดประสบการณ์ ทบทวน และสะท้อนความรู้สึกลับภายหลัง การปฏิบัติกิจกรรม (AAR) รวมทั้งสร้างเครือข่ายจิตอาสาและขยายผลต่อยอดสู่ความยั่งยืน

บทบาทของคณะกรรมการสถานศึกษา

1. ให้ความเห็นชอบและมีส่วนร่วมในการกำหนดวางแผนดำเนินกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

2. ส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามความเหมาะสม

บทบาทผู้ปกครองและชุมชน

1. มีส่วนร่วมในการวางแผนการจัดกิจกรรม และอาสาร่วมกิจกรรมต่างๆ ของสถานศึกษาและชุมชน

2. ยอมรับในศักยภาพของผู้เรียน ให้โอกาสผู้เรียนได้สำรวจตนเองเพื่อประกอบการตัดสินใจในการเลือกแผนการเรียน การศึกษาต่อ และการประกอบอาชีพ

3. ดูแล เอาใจใส่ผู้เรียน และให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนา ป้องกัน และแก้ไขปัญหาของผู้เรียน

4. เป็นที่ปรึกษาหรือแนะแนวทางการดำเนินชีวิตที่พึงงามให้แก่ผู้เรียน

5. ร่วมมือกับสถานศึกษาเพื่อติดตามประเมินผลพัฒนาและการปฏิบัติกิจกรรมของผู้เรียน

การสอนการเขียน คิดวิเคราะห์และสื่อความ

การสอนการเขียน

ฐะปะนีย์ นาครทรรพ (2545) ได้กล่าวไว้ว่า การเขียนเป็นทักษะที่ต้องใช้เวลาฝึกมากกว่าทักษะอื่นๆ เริ่มตั้งแต่การคัดลายมือ การเขียนตัวหนังสือให้ถูกแบบ การสะกดคำให้ถูกต้อง การถ่ายทอดความคิดออกเป็นตัวหนังสือให้ผู้อื่นอ่านเข้าใจ ตลอดจนการเขียนถ้อยคำสำนวนที่สละสลวย ได้ประโยชน์ตรงตามจุดประสงค์ การเขียนก็คือ การติดต่อสื่อความหมายกับผู้อื่นทางอักษร

แนวการสอนเขียน

ในการสอนเขียนจำเป็นจะต้องให้นักเรียนมีความเข้าใจเกี่ยวกับการเขียนประเภทต่างๆ เสียก่อนว่า แต่ละประเภทมีแบบของการเขียนอย่างไร และเพื่อวัตถุประสงค์อะไร ในที่นี้ได้กล่าวถึงการสอนเขียนบางอย่างเป็นแนวทางของครู

เรียงความ

ข้อบกพร่องในการเขียนเรียงความเท่าที่ปรากฏจากคำบอกเล่าของครู และได้สังเกตจากการเขียนเรียงความมีอยู่หลายข้อ เช่น นักเรียนวางโครงเรื่องไม่เป็น เรื่องที่เขียนไม่ตรงกับหัวข้อที่ให้ไว้ ขาดความรู้และความคิดในเรื่องที่เขียนจึงเขียนไม่ได้ดี การใช้ถ้อยคำสำนวนและการเข้ารูปประโยคไม่ถูกต้อง การเขียนตัวสะกดยังมีผิดอยู่มาก และไม่รู้จักย่อหน้า ไม่รู้จักเขียนคำนำ บางครั้ง

เขียนคำนำยืดยาวไม่เกี่ยวกับเรื่องที่เขียนหรือออกนอกประเด็นไป ตอนสุดท้ายไม่รู้จักสรุปความ ฯลฯ ข้อบกพร่องผิดพลาดนี้เป็นเรื่องที่ครูภาษาไทยจะต้องรับทราบและแก้ไขอยู่ตลอดเวลา

คำแนะนำในการสอนการเขียนเรียงความ

1. เรื่องที่จะนำมาใช้สอนเรียงความนั้น ควรเลือกที่อยู่ในความสนใจและเหมาะสมกับระดับความรู้ของนักเรียน วิธีที่จะทราบว่านักเรียนสนใจเรื่องอะไรบ้างนั้น อาจทำได้โดยให้นักเรียนนึกชื่อเรื่องที่นักเรียนอยากเขียนมาคนละ 3-4 เรื่อง แล้วประมวลไว้ และคัดเลือกเรื่องที่ครูเห็นว่าเหมาะสมมาให้เขียน การให้โอกาสแก่นักเรียนที่จะได้เขียนเรื่องที่เขาสงสัยบ้างเช่นนี้ จะทำให้นักเรียนมีความกระตือรือร้นในการเขียนดีกว่าที่ครูกำหนดให้เขียนทุกครั้งไป

2. ความคิดเห็นในการเขียนเรียงความเป็นสิ่งสำคัญมาก ครูควรหาวิธีช่วยหรือเร้าใจให้นักเรียนคิดให้ได้ว่าจะเขียนอะไรจึงจะน่าสนใจ วิธีที่จะช่วยให้เด็กเกิดความคิดดังกล่าวอาจเริ่มต้นด้วยการให้นักเรียนสังเกตสิ่งที่น่าสนใจรอบๆ ตัว และให้บันทึกสิ่งที่ได้สังเกตเห็นนั้นไว้ด้วย ถ้อยคำสำนวนง่ายๆ ก่อน ให้อธิบายว่าการเขียนการเขียนขั้นต้นง่ายและไม่มีพิธีรีตอง จนนักเรียนรู้สึกว่าการประสบความสำเร็จในการเขียน ก็จะเกิดความรู้สึกสนุกสนานและเพลิดเพลินต่อไปจึงถึงขั้นที่จะขีดเกลากาษาเขียนให้สละสลวยในตอนหลัง เช่น ให้สังเกตปฏิกริยาของคนในอิริยาบถต่างๆ คนกำลังฟังเพลงทำท่าอย่างไร คนดีใจและสมหวังทำอย่างไร หรือธรรมชาติของสัตว์เวลาประสบสิ่งขัดขวางทำอย่างไร เช่น ให้แมวอยู่ใกล้จานใส่ปลาที่มีฝาชีครอบไว้ ฯลฯ การสังเกตเป็นจุดเริ่มต้นของความคิดที่น่าสนใจ ถ้าทำเช่นนี้ได้สำเร็จ นักเรียนจะไม่รู้สึกว่าเรียงความเป็นเรื่องยากเลย นอกจากนี้ครูควรให้นักเรียนรู้จักใช้ความคิดในการวางโครงเรื่องหรือทำสังเขปข้อของเรียงความด้วยก็ได้

3. การใช้อุปกรณ์การสอนจะช่วยให้การเขียนเรียงความได้ผลดียิ่งขึ้น เช่น ครูอาจหาภาพ หรือรูปปั้น หรือของจริง มาให้นักเรียนฝึกพรรณนาโวหาร ถ้าได้มีการจัดทำป้ายประกาศ หรือหุ่นจำลองไว้ ก็อาจใช้สิ่งเหล่านี้เป็นแบบฝึกหัดสำหรับฝึกเขียนบรรยายสั้นๆ ได้ การเขียนเรียงความไม่จำเป็นต้องให้ทำเรื่องยาวๆ เสมอไป อาจฝึกเขียนสั้นๆ บ่อยครั้งสลับกับการเขียนเป็นเรื่องยาวก็ได้ อุปกรณ์ช่วยสอนหรือสื่อการสอนที่ดีกว่ารูปภาพ อาจให้ไปในสถานที่ท่องเที่ยวและเขียนจากการพบเห็นของจริง เป็นประสบการณ์จริง สามารถทำให้นักเรียนเกิดภาพที่มีมิติได้เป็นอย่างดี เป็นนำมาซึ่งความกระตือรือร้นอยากรู้อยากเห็น และเกิดความสนุกอยากบันทึกเรื่องราวที่ได้พบเห็น

4. การสอนเรียงความอาจทำได้หลายวิธี เช่น เริ่มต้นด้วยการแต่งประโยคด้วยคำที่กำหนดให้ แล้วนำประโยคเหล่านั้นมาเรียบเรียงเป็นข้อความ เป็นย่อหน้า หรือให้อธิบายแสดงความคิดเห็นกันเสียก่อนในเรื่องที่จะเขียน เมื่อได้แนวความคิดและโครงเรื่องแล้วจึงเขียน หรือนำไปศึกษานอกสถานที่แล้วกลับมาเขียนเรียงความหรือรายงานเกี่ยวกับการไปสถานที่เหล่านั้น หรือให้นักเรียนผลัดกันเล่าประสบการณ์บางอย่างที่น่าสนใจ แล้วเขียนเกี่ยวกับประสบการณ์นั้นๆ เช่น การไป

ชมพิพิธภัณฑสถาน การไปสัมภาษณ์ผู้มีอาชีพต่างๆ ฯลฯ หรือเล่าเรื่องสนุกๆ ค้างไว้แล้วให้นักเรียน แต่งต่อให้จบ การให้เขียนในเรื่องที่นักเรียนมีประสบการณ์มาแล้วจะทำให้ นักเรียนรู้สึกสะดวกใจที่จะ เขียน และสามารถเขียนได้ดีด้วย

5. ในการเขียนเรียงความเรื่องที่เป็นความรู้ ควรแนะวิธีหาความรู้ให้นักเรียน เช่น ให้ไปสังเกตในที่ที่จะหาความรู้ และบันทึกหัวข้อความรู้สั้นๆ หรือเก็บเป็นภาพถ่าย แล้วนำมา ขยายความทีหลัง เป็นสิ่งส่งเสริมให้นักเรียนแสวงหาความรู้ด้วยตนเองต่อไป

เมื่อกล่าวถึงการบันทึกกับการใช้แหล่งเรียนรู้ที่เป็นสถานที่ท่องเที่ยว การจด บันทึกเป็นขั้นตอนที่นักเรียนควรทำในระหว่างการท่องเที่ยว แล้วเมื่อนำมาขยายความสามารถมาเขียน ให้ชั่วโมงเรียนได้

6. ครูควรแนะนำวิธีเรียงความให้นักเรียน ดังต่อไปนี้

การเรียงความควรทำเป็น 2 ขั้นตอน คือ ขั้นร่าง กับขั้นเรียบเรียง

6.1 ขั้นร่าง เป็นขั้นเตรียมความรู้ไว้เพื่อเรียบเรียง อาจใช้วิธีหาความรู้ดังที่ แนะนำไว้ในข้อ 5 แล้วจึงทำ สังเขปข้อ ควรตั้งคำถามตัวเองดังนี้

6.1.1 เรื่องที่จะเรียงตามนี้มีวัตถุประสงค์อย่างไร (สำคัญสำหรับการ เขียนคำนำ)

6.1.2 เรื่องนี้มีใจความย่อๆ ว่าอย่างไร จะกล่าวใจความใดก่อนข้อใด ก่อนข้อใดหลังให้จดไว้เป็นลำดับหัวข้อ

6.1.3 แต่ละหัวข้อที่ลำดับไว้ มีรายละเอียดเป็นข้อย่อๆ อย่างไรบ้าง ให้จดจำไว้สั้นๆ ด้วย ถ้าอ้างข้อความใดก็ระบุไว้สั้นๆ ด้วย

6.1.4 เรื่องนี้จะสรุปว่าอย่างไร สำคัญสำหรับตอนลงท้าย

6.2 ขั้นเรียบเรียง เมื่อเตรียมความรู้ในขั้นร่างไว้เป็นที่พอใจแล้ว ต่อไปก็ถึงขั้น เรียบเรียงข้อความต่างๆ จากสังเขปข้อที่ตั้งไว้ ในการเรียบเรียงนี้ต้องมีความรู้ในการเรียบเรียงประโยค การใช้ถ้อยคำสำนวน และการใช้โวหารต่างๆ

ในการเรียบเรียงประโยค ควรใช้ประโยคสั้นๆ เขียนให้อ่านแล้วเข้าใจง่าย ถ้าจำเป็นต้องใช้ประโยคยาวบ้าง ก็เขียนให้ถูกหลักไวยากรณ์ ควรใช้ภาษาและถ้อยคำสำนวนเรียบๆ สุภาพ มุ่งที่ความชัดเจนแจ่มแจ้งเป็นสำคัญ ส่วนการที่จะตกแต่งขัดเกลาภาษาให้สละสลวยนั้นอาจ ตามมาทีหลังได้ ควรพยายามใช้ถ้อยคำสำนวนของตัวเองให้มากที่สุด

ถ้ามีข้อความที่อ้างอิงก็ควรให้เกียรติผู้เป็นเจ้าของเดิม โดยอ้างชื่อ ผู้กล่าวข้อความนั้นไว้ด้วย การทำเช่นนั้นนอกจากจะทำให้ถูกหลักวิชาการแล้ว ยังเป็นการแสดงมรรยาท ของผู้เขียนอีกด้วย

7. นอกจากแนะนำวิธีเรียงความแล้ว ครูควรแนะนำให้นักเรียนรู้จักฝึกฝนตนเอง ด้วยวิธีการต่างๆ เพื่อให้สามารถเรียงความได้ดี ควรให้ฝึกฝนในเรื่องต่อไปนี้

7.1 เพิ่มพูนความรู้เรื่องคำ การที่จะเขียนเรียงความได้ดี นักเรียนต้องรู้คำ และความหมายของคำให้มากพอ ฉะนั้นจะต้องฝึกตัวให้เป็นคนช่างสังเกต และเก็บรวบรวมคำที่น่าสนใจ ได้เป็นหมวดหมู่ ควรพยายามศึกษาให้รู้ความหมายทั้งที่เป็นความหมายโดยตรงและความหมายที่ ซ้ำซ้อน ตลอดจนการใช้คำเหล่านั้นด้วย ควรหมั่นใช้พจนานุกรม เพื่อช่วยในการสะกดคำให้ถูกต้องด้วย

7.2 การที่จะสามารถใช้ภาษาเขียนได้ดีและสละสลวยนั้น จะต้องฝึกตัวเอง ให้เป็นคนอ่านมาก ฟังมาก ตรงความหมายของคำว่า พหูสูตร ควรหมั่นสังเกตถ้อยสำนวนและวิธีเขียน ของนักเขียนหรือผู้ประพันธ์ได้รับความนิยม ถ้าพบถ้อยคำสำนวนดีๆ ที่น่าสนใจก็ควรรวบรวมไว้

7.3 การเขียนเป็นทักษะที่ต้องการฝึกฝน ถ้าต้องการจะเขียนให้คล่อง ก็ไม่มี วิธีอื่นนอกจากฝึกเขียนอยู่เสมอ การหัดจดบันทึกรายวันสั้นๆ ก็เป็นอีกวิธีหนึ่งที่จะช่วยให้เขียนคล่องขึ้น นอกจากในวิชาภาษาไทยแล้ว ก็ควรฝึกการเขียนในวิชาอื่นๆ ด้วย เช่น รายงานในวิชาสังคมศึกษาและ วิทยาศาสตร์ เป็นต้น

8. การสอนเรียงความอาจให้เขียนเป็นรายบุคคลบ้าง เขียนเป็นหมู่บ้าง สลับกัน ไปตามโอกาสอันเหมาะสม การให้งานเป็นหมู่เป็นการฝึกให้นักเรียนรู้จักรับผิดชอบงานร่วมกัน ครูอาจ กำหนดให้เขียนกลุ่มละ 1 เรื่องไม่ซ้ำกัน (กลุ่มละ 4-5 คน) แต่ควรควบคุมให้นักเรียนทุกคนได้ทำงาน ไม่ใช่เพียงใครคนใดคนหนึ่งเขียนเพียงคนเดียวหรือสองคน สำหรับงานที่ให้ทำเป็นหมู่เช่นนี้ เวลาตรวจ ให้คะแนนก็ให้คะแนนเท่ากันทุกคน การให้งานเป็นกลุ่มเช่นนี้ก็เป็นการช่วยผ่อนให้ครูตรวจงาน น้อยลงบ้าง

9. การแก้ไขข้อบกพร่องในการเขียนเรียงความ อาจแก้ไขเป็นรายบุคคลและแก้ไข ข้อบกพร่องของส่วนรวมในชั้นก็ได้ โดยรวบรวมข้อบกพร่องต่างๆ ที่นักเรียนผิดเหมือนกัน มาอธิบาย แล้วแก้ไขดูบนกระดานดำ ในบางครั้งครูอาจรวบรวมภาษาที่ใช้ผิดๆ หรือใช้อย่างฟุ่มเฟือยจากที่พบ เห็นทั่วไป มาให้นักเรียนพิจารณาและแก้ไขถูกต้องก็ได้ การทำเช่นนี้อาจจะช่วยให้นักเรียนรู้จักขัดเกลา ภาษาของตนเองให้ดีขึ้นได้ ถ้านักเรียนได้แสดงให้เห็นว่าพยายามฝึกฝนตนเองอยู่เรื่อยๆ ครูก็ควรพูดให้ กำลังใจตามสมควร

10. ตัวอย่างเรื่องสำหรับฝึกเขียนเรียงความในชั้นต่างๆ ตัวอย่างที่เสนอให้ดูนี้เป็น เพียงแนวทาง ครูไม่จำเป็นต้องให้ทำจนครบทุกเรื่อง ควรเลือกบางเรื่องที่เหมาะสมแต่ถ้าสามารถ แจกจ่ายงานให้นักเรียนเลือกทำเรียงความจากเรื่องเหล่านี้ได้ทุกเรื่องก็เป็นการดี นักเรียนในชั้นมี 30-40 คน ไม่จำเป็นต้องทำซ้ำกันทุกเรื่อง

เทคนิคการสอนการเขียน (การสอนให้เกิดทักษะการเขียนสื่อความ)

สุจิต เพียรชอบ และสายใจ อินทร์พรพรย์ (2538) ได้กล่าวถึง การสอนทักษะการเขียนไว้ ดังนี้

การสอนทักษะการเขียน

ทักษะการเขียนเป็นทักษะที่มีความสลับซับซ้อนกว่าทักษะการใช้ภาษาทักษะอื่นๆ ที่กล่าวมาแล้ว นักเรียนจะเขียนได้ดีก็ต่อเมื่อได้ฟังมาก อ่านมาก มีประสบการณ์กว้างขวาง นอกจากนั้นแล้วยังปรากฏว่านักเรียนที่เขียนได้ดีมักจะเป็นผู้ที่มีทักษะการพูดดีความรู้ทางหลักภาษาก็เป็นองค์ประกอบสำคัญอีกประการหนึ่งที่จะช่วยให้นักเรียนสามารถเลือกใช้ถ้อยคำได้อย่างเหมาะสม และสามารถเรียบเรียงประโยคได้อย่างสละสลวย การสอนทักษะการเขียนก็มีใช้แต่เพียงสอนให้นักเรียนรู้จักเขียนเรียงความ จดหมาย ย่อความ และการสะกดคำยากเท่านั้น ยังมีทักษะการเขียนอื่น เช่น การจดบันทึก การเขียนบัตรเชิญ การเขียนข้อความสั้นๆ การเขียนประกาศ การเขียนโฆษณา และอื่นๆ อีกด้วย และการสอนทักษะการเขียนนั้น ครูควรคำนึงอยู่เสมอว่าจะต้องสอนให้สัมพันธ์กับทักษะการใช้ภาษาอื่นๆ หลักภาษาและวรรณคดีด้วย

หลักสำคัญในการสอนทักษะการเขียน

1. ก่อนที่จะลงมือสอนครูควรจะได้ทดสอบความสามารถในการเขียนของนักเรียน ในกรณีไม่มีข้อทดสอบมาตรฐานครูควรสร้างข้อทดสอบขึ้นใช้เอง อย่างน้อยก็เป็นการวัดความสามารถในการสะกดคำ ความสามารถในการใช้คำ การผูกประโยค และการเรียบเรียงข้อความเข้าด้วยกัน
2. ครูควรจะได้ปลุกฝังให้นักเรียนเห็นคุณค่าของการมีความสามารถในด้านการเขียน การส่งสารโดยการเขียน และพยายามชี้ให้เห็นว่าผู้ที่มีความสามารถในการเขียนก็อาจจะยึดการเขียนเป็นอาชีพ ซึ่งนอกจากจะมีรายได้ดีแล้วยังมีเกียรติในสังคมอีกด้วย
3. ในการสอนการเขียนแต่ละครั้ง ครูควรให้นักเรียนได้ทราบวัตถุประสงค์ในการเขียนแต่ละครั้งอย่างชัดเจน พร้อมทั้งทราบประโยชน์ของการฝึกฝนทักษะนั้นๆ ด้วย และถ้าเป็นไปได้ ครูควรจะให้นักเรียนร่วมตั้งวัตถุประสงค์ในการเขียนด้วย
4. ในการสอนทักษะการเขียนนั้น ไม่ว่าจะเป็นการเขียนเกี่ยวกับเรื่องใดก็ตาม ไม่ควรกำหนดหัวข้อเรื่องให้ตายตัว นักเรียนควรจะได้มีส่วนร่วมในการนำเสนอหัวข้อเรื่อง หรือมีโอกาสเลือกเรื่องที่จะเขียนได้พอสมควร
5. การสอนทักษะการเขียนไม่ควรจะแยกออกมาจากทักษะอื่นๆ ควรสอนให้สัมพันธ์กันไปและถ้าหากมีโอกาสก็ควรสอนทักษะการเขียนให้สัมพันธ์กับวิชาอื่นๆ เช่น สังคมศึกษา ศิลปะ เป็นต้น

6. เนื่องจากทักษะการเขียนเป็นทักษะที่ค่อนข้างสลับซับซ้อน นักเรียนส่วนใหญ่ไม่ค่อยสนใจ เกิดความท้อแท้ และรู้สึกไม่ใคร่จะประสบความสำเร็จในการเขียน ครูจึงควรพยายามใช้กลวิธี การจูงใจ และการเสริมกำลังใจหลายๆ รูปแบบ และทำเป็นระยะๆ ตลอดเวลาที่ทำการสอน

7. ความแตกต่างระหว่างบุคคลนั้น ครูควรคำนึงให้มาก การจัดกิจกรรมและการมอบหมายงาน ก็ควรคำนึงถึงความสามารถของเด็กแต่ละคนด้วย

8. เนื่องจากทักษะการเขียนนี้ เป็นทักษะที่ค่อนข้างยาก นักเรียนไม่ใคร่ประสบผลสำเร็จ ทำให้เกิดการท้อแท้และเบื่อหน่ายดังกล่าวแล้ว เนื้อหา กิจกรรมต่างๆ และงานที่ครูมอบหมายให้จึงควรมีระดับความยากง่าย ความสั้นยาว และความสลับซับซ้อน แตกต่างกันไปในแต่ละครั้ง ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความรู้สึกว่าประสบความสำเร็จในการเขียน

9. ในการสอนทักษะการเขียนครูควรจะใช้วิธีการสอนหลายๆ แบบ เพื่อให้บรรยากาศในการเรียนการสอนน่าสนใจ มีชีวิตชีวา และเป็นการส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความรู้สึกดีหรือวันที่จะเขียน

10. ครูควรจะได้จัดกิจกรรมประกอบการสอนหลายๆ ประเภท นักเรียนก็ควรจะได้มีส่วนร่วมในการวางแผนกิจกรรมนั้นๆ ด้วย และกิจกรรมการเขียนนั้นก็ควรจะเป็นกิจกรรมที่ให้ประสบการณ์ตรง นักเรียนได้ลงมือฝึกปฏิบัติด้วยตนเองให้มาก

11. ในการสอนทักษะการเขียนที่จะให้ได้ผลดีนั้น ครูควรจะได้ใช้สื่อการสอนประกอบด้วย เพราะสื่อการสอนนั้นนอกจากช่วยเร้าความสนใจแล้ว ยังช่วยให้นักเรียนได้เข้าใจบทเรียนเร็วและลึกซึ้งยิ่งขึ้น

12. ในการสอนทักษะการเขียนนี้ครูควรจะได้วางแผนการสอนแต่ครั้งแต่ละเรื่องอย่างละเอียด ควรจะมีวัตถุประสงค์อะไรบ้าง และควรจะเป็นวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม ซึ่งสามารถเน้นพฤติกรรมเขียนของนักเรียนอย่างเด่นชัด การนำเข้าสู่บทเรียน การดำเนินการสอน การจัดกิจกรรมที่จะให้ทักษะการเขียนสัมพันธ์กับทักษะอื่นๆ พร้อมทั้งอุปกรณ์และการประเมินผลด้วย

13. การสอนทักษะการเขียนนั้น ควรจะให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการสร้างเกณฑ์การเขียนประเภทต่างๆ ด้วย ทั้งนี้เพื่อฝึกให้นักเรียนเขียนโดยมีหลักเกณฑ์ นอกจากนั้นยังเป็นการช่วยให้การประเมินผลง่ายขึ้น นักเรียนเองก็สามารถปรับปรุงทักษะการเขียนของตนให้เป็นไปตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้

14. ในกรณีที่นักเรียนประสบปัญหาในการเขียน เช่น ไม่สามารถถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดออกมาเป็นภาษาเขียน ครูอาจจะช่วยได้โดยสร้างสถานการณ์และจัดกิจกรรมต่างๆ ที่จะช่วยให้นักเรียนประสบความสำเร็จในการเขียน

15. เมื่อนักเรียนเขียนตามที่ครูมอบหมายแล้ว ครูควรรีบตรวจให้เสร็จแล้วคืนให้นักเรียนพร้อมทั้งเขียนติชมให้ชัดเจน เพื่อให้นักเรียนจะได้ทราบว่ามีข้อดี ข้อด้อยอย่างไร ทั้งนี้เป็นการช่วยให้นักเรียนมีกำลังใจในการเขียนต่อไป

16. นักเรียนควรจะได้มีส่วนร่วมในการวัดผล และการสร้างเกณฑ์ในการประเมินผลการเขียนด้วย ทั้งนี้ เพื่อให้นักเรียนได้ทราบว่าแนวทางในการวัดผลว่าควรจะเป็นอย่างไร นอกจากนี้ยังเป็นการฝึกให้นักเรียนรู้จักใช้เหตุผลและวิตรรกณญาณในตัว

17. นอกจากการเขียนในชั้นเรียนตามปกติแล้วครูควรจะได้จัดกิจกรรมหรือมอบหมายให้นักเรียนไปทำนอกชั้นเรียน ทั้งนี้เพื่อให้นักเรียนได้มีโอกาสเขียนได้อย่างสม่ำเสมอ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

ประไพ แก้วนาวิ (2548) รายงานผลการวิจัยและพัฒนาเรื่อง การศึกษาผลการใช้สื่อประกอบกิจกรรมการเรียนการสอนทักษะการเขียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และประเมินผลการเรียนโดยใช้แฟ้มสะสมงาน (Portfolio) (ฉบับสรุป) หลังจากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มีผลบังคับใช้ ทำให้ผู้เกี่ยวข้องกับการศึกษาทุกฝ่ายมีความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับปฏิรูปการศึกษา เพื่อจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ตามมาตรา 4 ในพระราชบัญญัตินี้ “การศึกษา” หมายความว่า กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคล และสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างจรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

ความมุ่งหมายและหลักการการจัดการศึกษาในมาตรา 6 กำหนดว่าการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายจิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขโดยเฉพาะในการวางแผนการจัดการเรียนการสอนที่จะพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ คือ เป็นคนดี คนเก่ง และอยู่ในสังคม ได้อย่างมีความสุข

การจัดกระบวนการเรียนรู้ในมาตรา 24 กำหนดให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการ ดังนี้

1. จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียนโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล
2. ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา

3. จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่าน และเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง

4. จัดการเรียนการสอน โดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้สัดส่วนและสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ทุกวิชา

5. ส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความอยากรู้และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้วิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ ผู้สอนและผู้เรียนอาจไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอน และแหล่งวิทยาการประเภทต่างๆ

6. จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

นอกจากนี้ในมาตรา 30 ให้สถานศึกษาพัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ รวมทั้งการส่งเสริมให้ผู้สอนสามารถวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละระดับการศึกษา

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งขณะมีชื่อว่า สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานรัฐมนตรี มีนโยบายให้การสนับสนุนครูผู้ที่มีผลงานดีเด่นเป็นที่ประจักษ์และมีแนวคิดใหม่ในการพัฒนาการเรียนการสอนและพัฒนาผู้เรียนด้วยการทำวิจัยและพัฒนา (Research and Development) โดยให้มีการเสนอชื่อครูที่มีผลงานดีเด่นเพื่อคัดเลือกตามกระบวนการของโครงการครูแห่งชาติ ผู้ที่ได้รับการคัดเลือกได้รับยกย่องเป็นครูแห่งชาติ การวิจัยและพัฒนาวิธีการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญโดยใช้สื่อและอุปกรณ์การเรียนการสอนที่ผลิตขึ้น และพัฒนานักเรียนของตนด้วยผลงานวิจัยโดยกลุ่มเป้าหมายการวิจัยและพัฒนาในปีที่ 1 คือนักเรียนที่ครูแห่งชาติทำการสอนอยู่

การดำเนินการวิจัยและพัฒนาปีที่ 2 ให้ครูแห่งชาตินำวิธีการจัดการเรียนการสอนหรือสื่ออุปกรณ์ ที่ครูแห่งชาติได้ทดลอง บันทึกผลเห็นว่ามีพัฒนานักเรียนได้ผลนั้นมาถ่ายทอดสู่เพื่อนครู อาจเป็นครูในกลุ่มวิชาเดียวกัน แต่ต่างระดับชั้น หรืออาจต่างกลุ่มวิชา อาจเป็นครูโรงเรียนเดียวกัน หรือต่างโรงเรียนกับครูแห่งชาติก็ได้ รวมแล้วไม่น้อยกว่า 50 คน ซึ่งจะเรียกว่าครูเครือข่าย ฉะนั้นกลุ่มเป้าหมาย ในปีที่ 2 นี้ คือ ครูเครือข่าย

ในปีที่ 3 ครูเครือข่ายจะได้รับนิเทศ เสนอแนะ สนับสนุนจากครูแห่งชาติตามความเหมาะสม การนิเทศติดตามจะเป็นในลักษณะกัลยาณมิตรนิเทศ คือ เป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และปัญหาที่ได้พบจากการนำรูปแบบการสอน แผนการสอน หรือสื่อการสอนไปใช้แล้วมาปรึกษาหารือกัน เพื่อปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาให้ได้ผลยิ่งขึ้นต่อไป และขั้นสุดท้ายให้ครูแห่งชาติและครูเครือข่ายได้ร่วม

จัดงานนิทรรศการ จัดประชุมสัมมนา ฟังข้อเสนอแนะซึ่งกันและกัน พร้อมทั้งเชิญผู้สนใจสาธารณชนทั่วไปร่วมชมผลงาน รับฟังข้อคิดเห็นที่อาจนำมาปรับปรุง แก้ไขพัฒนางานของแต่ละคน โดยมีแบบสอบถามแบบสัมภาษณ์ ข้อเสนอแนะซึ่งกันและกัน

สำหรับโครงการวิจัยและพัฒนาเรื่อง การศึกษาผลการใช้สื่อประสมประกอบกิจกรรมการเรียนการสอนทักษะการเขียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและประเมินผล การเรียนโดยใช้แฟ้มสะสมผลงาน (Portfolio) โดยครูประไพ แก้วนาวิ ซึ่งได้รับการคัดเลือกเป็นครูแห่งชาติ ประจำปี 2542 สาขาวิชาภาษาไทย และในขณะนั้นผู้วิจัยกำลังอยู่ในตำแหน่งหัวหน้าหมวดวิชาภาษาไทย และสอนทักษะการเขียนภาษาไทย ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายของโรงเรียนโพธิ์ศรีราชาศึกษา อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี พบปัญหานักเรียนมีทักษะการสื่อสารการเขียนลดลง เนื่องจากเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทในการสื่อสารมากขึ้น และการวัดผล ประเมินผลส่วนมากเป็นแบบปรนัย ทำให้นักเรียนไม่ได้ฝึกทักษะการเขียนให้มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร อนึ่งทักษะการเขียนเป็นทักษะที่สลับซับซ้อนยากกว่าทักษะภาษาไทยด้านการฟัง การพูด และการอ่าน จึงเห็นควรที่จะพัฒนานักเรียนในทักษะการเขียนภาษาไทยให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ด้วยการวิจัยการพัฒนาสื่อประสมที่หลากหลาย เพื่อใช้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนทักษะการเขียนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและประเมินผล การเรียนโดยใช้แฟ้มสะสมผลงาน (Portfolio) ซึ่งคาดหวังว่านักเรียนจะสามารถพัฒนาทักษะการเขียนใฝ่รู้ใฝ่เรียน เขียนได้ มีผลงาน และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงขึ้น

สุรชัย จงจิตงาม และคณะ (2551) ได้วิจัยเรื่อง โครงการวิจัยจิตรกรรมฝาผนังและโครงสร้างเจดีย์ วัดอุโมงค์ จังหวัดเชียงใหม่ โดยวิธีการทางเคมีและคณิตศาสตร์เบื้องต้น เป็นโครงการวิจัยและศึกษาจิตรกรรมฝาผนังภายในอุโมงค์ วัดอุโมงค์ โดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ในการศึกษาจิตรกรรมฝาผนัง สถาปัตยกรรมเจดีย์และอุโมงค์ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวัสดุและเทคนิคในจิตรกรรมฝาผนัง ด้วยวิธีเคมี และโครงสร้างเจดีย์ รวมทั้งอุโมงค์ด้วยวิธีการทางคณิตศาสตร์ ผลวิจัยนี้พบว่าองค์ประกอบทางเคมีจากตัวอย่างสีแดง สีน้ำตาล และสีเขียวในจิตรกรรม พบว่า ผงสีแดง ผงสีน้ำตาล และชั้นสีน้ำตาล จากตัวอย่างในจิตรกรรมฝาผนัง ประกอบด้วยปรอทและกำมะถัน จากการถ่ายภาพด้วยกล้องจุลทรรศน์แบบส่องแสง พบว่า จิตรกรรมมี 3 ชั้นสี คือ ชั้นสีแดง สีเขียวสด และสีดำ โดยเป็นการเขียนสีฝุ่นลงบนผนังปูนฉาบผนังโดยตรง โดยไม่พบหลักฐานการทารองพื้น ซึ่งเป็นเทคนิคอันพิเศษในการเขียนภาพจิตรกรรมที่พบน้อยมากในจิตรกรรมไทย งานวิจัยทางคณิตศาสตร์เบื้องต้น พบว่าการนำเทคนิคทางวิศวกรรมโยธา และสถาปัตยกรรมมาใช้ในการรังวัด และทำแผนผัง สามารถทำให้เราสร้างแผนผังบริเวณรอบเจดีย์และอุโมงค์อย่างละเอียด จนกระทั่งทราบว่าอุโมงค์แต่ละอุโมงค์ผู้สร้างอุโมงค์ไม่ได้คำนึงความถูกต้องของเรื่องสัดส่วนในการก่อสร้างตามแบบการก่อสร้างที่มักปรากฏในสถาปัตยกรรมปัจจุบันมากนัก เพราะผลจากการวัดอย่างละเอียดพบว่า มุม ขนาดและความสูงของอุโมงค์ทุกอุโมงค์

ไม่เท่ากันซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่สามารถสังเกตพบได้อย่างชัดเจนเมื่อพิจารณาด้วยตาเปล่า ผลการศึกษาทั้งหมดเป็นฐานข้อมูลเป็นฐานข้อมูลที่สำคัญยิ่งต่อการศึกษาในด้านอื่นๆ อย่างกว้างขวางทั้งในด้านศิลปกรรมและวิทยาศาสตร์ รวมทั้งการอนุรักษ์จิตรกรรม และอุโมงค์ของวัดอุโมงค์ได้ต่อไป

ข้อมูลจากการวิจัยครั้งนี้ทำให้เราสามารถทราบว่าวัดอุโมงค์ที่เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สมควรได้รับการรับรองจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยว่าเป็น 1 ใน Unseen Thailand ของประเทศเราสามารถนำมาเป็นแหล่งเรียนรู้ได้หลากหลายด้านด้วยกัน ตามที่กล่าวไว้ข้างต้น

เยี่ยมฤทัย จวบประสพ (2551) ได้วิจัยเรื่อง พัฒนาแบบฝึกทักษะการเขียนเรียงความเชิงสร้างสรรค์ ด้วยตัวอย่างเรียงความที่หลากหลาย ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/5 โรงเรียนห้างฉัตรวิทยาภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2551 การวิจัยเรื่อง การเขียนเรียงความเชิงสร้างสรรค์ด้วยตัวอย่างเรียงความที่หลากหลาย มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาชุดฝึกทักษะการเขียนเรียงความเชิงสร้างสรรค์ และเพื่อศึกษาผลการใช้ชุดฝึกทักษะการเขียนเรียงความเชิงสร้างสรรค์ โดยกลุ่มเป้าหมายคือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 9 คน โรงเรียนห้างฉัตรวิทยา อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ แบบทดสอบโดยใช้แบบฝึกชุด ฝึกเรียงร้อยถ้อยคำกับการเขียนเรียงความเชิงสร้างสรรค์ ประกอบด้วยแบบทดสอบก่อนเรียนและแบบทดสอบหลังเรียน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยให้นักเรียนเขียนเรียงความตามหัวข้อที่กำหนด ทดสอบกับนักเรียนก่อนรับการฝึกทักษะการเขียนเรียงความที่ถูกต้อง นำแบบฝึกเขียนและสื่อการเรียนไปใช้กับกลุ่มนักเรียนที่เขียนเรียงความ ไม่ถูกต้องเป็นเวลา 3 เดือน หลังจากนั้นจึงทดสอบหลังเรียน วิเคราะห์ข้อมูลโดยแสดงคะแนนเปรียบเทียบระหว่างคะแนนก่อนเรียนและคะแนนหลังเรียนและหาค่าเฉลี่ย

ผลการพัฒนาและหาประสิทธิภาพของแบบฝึกชุด ฝึกเรียงร้อยถ้อยคำกับการเขียนเรียงความเชิงสร้างสรรค์ ผลการวิเคราะห์ประสิทธิภาพของแบบฝึกชุด ฝึกเรียงร้อยถ้อยคำกับการเขียนเรียงความเชิงสร้างสรรค์ โดยใช้เกณฑ์เฉลี่ยหาร้อยละ E_1/E_2 พบว่า แบบฝึกมีประสิทธิภาพเท่ากับ 67.59/93.33 แบบฝึกชุด ฝึกเรียงร้อยถ้อยคำกับการเขียนเรียงความเชิงสร้างสรรค์ ประกอบด้วยแบบทดสอบก่อนเรียน โดยเขียนเรียงความตามหัวข้อที่กำหนดให้เรื่อง รวมพลังร่วมลดปัญหาภาวะโลกร้อน ซึ่งมีชุดฝึกทักษะได้แก่ 1) หลักการเขียนเรียงความเชิงสร้างสรรค์ 2) การเขียนคำจากภาพชุดฝึกทักษะชุดที่ 1, 2 เขียนเรื่องตามจินตนาการ 3) การเขียนเรื่องจากภาพ เป็นการเขียนเรียงความจากภาพที่กำหนดให้ 4) ก่อเกิดเรื่องใหม่ เป็นการเขียนเรียงความ 1 เรื่อง พร้อมตั้งชื่อ และมีการทดสอบหลังเรียน เขียนเรียงความตามหัวข้อที่กำหนดให้เรื่อง แม่ของฉัน

ผลการใช้แบบฝึกชุด ฝึกเรียงร้อยถ้อยคำกับการเขียนเรียงความเชิงสร้างสรรค์ พบว่านักเรียนทุกคน จำนวน 9 คน มีทักษะการเขียนเรียงความเชิงสร้างสรรค์ หลังการใช้แบบฝึกสูงกว่าก่อนใช้แบบฝึก โดยมีคะแนนเฉลี่ยก่อนเรียน 9.56 และ คะแนนเฉลี่ยหลังเรียน 18.67 คะแนนความต่าง 10

ประยงค์ โสมสง (2534) ได้วิจัยเรื่อง ผลของการฝึกเขียนเรียงความ แบบให้ตัวอย่าง โครงเรื่อง และแบบให้เขียนอย่างอิสระที่มีต่อความสามารถในการเขียนเรียงความของนักเรียนที่มีความสามารถในการเขียนต่างกัน การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลของการฝึกเขียนเรียงความ แบบให้ตัวอย่างโครงเรื่อง และแบบให้เขียนอย่างอิสระที่มีต่อความสามารถในการเขียนเรียงความของนักเรียนที่มีความสามารถในการเขียนต่างกัน ตลอดจนศึกษาอิทธิพลร่วมของตัวแปรทั้งสอง กลุ่มตัวอย่าง เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ปีการศึกษา 2534 จากโรงเรียนย่านตาขาวรัฐชนูปถัมภ์ อำเภอย่านตาขาว จังหวัดตรัง จำนวน 180 คน ได้มาโดยการสุ่มนักเรียนที่มีความสามารถในการเขียนสูง 90 คน และนักเรียนที่มีความสามารถในการเขียนต่ำ 90 คน ผู้วิจัยใช้แบบแผน การทดลองแบบหลายองค์ประกอบ โดยมีการสอบหลังทดลองครั้งเดียว (Posttest Only in Factorial Design) ตัวแปรที่ศึกษา ประกอบด้วยตัวแปรอิสระ 2 ตัวแปร คือ แบบฝึกการเขียนเรียงความ 3 แบบ และระดับความสามารถด้านการเขียน 2 ระดับ ตัวแปรตาม คือ ความสามารถในการเขียนเรียงความ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ แบบแฟคทอเรียลสุ่มสมบูรณ์ โมเดลกำหนดแบบ 2x3 (Completely Randomized Factorial Fixed Model) ผลการวิจัยพบว่า 1) แบบฝึกการเขียนเรียงความแบบให้ตัวอย่างเรียงความตัวอย่างโครงเรื่อง และแบบเขียนอย่างอิสระส่งผลต่อความสามารถในการเขียนเรียงความของนักเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยกลุ่มที่ได้รับแบบฝึก การเขียนเรียงความแบบให้เขียนอย่างอิสระ มีคะแนนจากการทำแบบทดสอบวัดความสามารถในการเขียนเรียงความสูงกว่า กลุ่มที่ได้แบบฝึกการเขียนเรียงความแบบให้ตัวอย่างโครงเรื่อง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .01 นักเรียนที่มีระดับความสามารถด้านการเขียนสูง เมื่อให้ฝึกเขียนเรียงความทั้ง 3 แบบ มีคะแนนจากการทำแบบทดสอบวัดความสามารถในการเขียนเรียงความสูงกว่านักเรียนที่มีระดับความสามารถด้านการเขียนต่ำ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และอิทธิพลร่วมระหว่างแบบฝึกการเขียนเรียงความ และระดับความสามารถด้านการเขียนมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยที่นักเรียนที่มีระดับความสามารถทางด้านการเขียนสูง เมื่อได้รับการฝึกการเขียนเรียงความให้เขียนอย่างอิสระ มีคะแนนจากการทำแบบทดสอบวัดความสามารถในการเขียนเรียงความสูงกว่า การได้รับการฝึกการเขียนเรียงความแบบให้ตัวอย่างเรียงความ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 นักเรียนที่มีระดับความสามารถทางด้านการเขียนต่ำ เมื่อได้รับการฝึกการเขียนเรียงความแบบให้ตัวอย่างเรียงความ มีคะแนนจากการทำแบบทดสอบวัดความสามารถในการเขียนเรียงความสูงกว่าการได้รับการฝึกการเขียนเรียงความแบบให้ตัวอย่างโครงเรื่องอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ปราโมช สีหรัักษ์ (2552) วิจัยและพัฒนาการจัดการเรียนรู้เชิงประสบการณ์โดยใช้กิจกรรมเพื่อพัฒนาทักษะกระบวนการทำงานเป็นทีมและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่พัฒนาขึ้น 1) การจัดการเรียนรู้เชิงประสบการณ์โดยใช้กิจกรรม เพื่อพัฒนาทักษะกระบวนการทำงานเป็นทีม และผลสัมฤทธิ์

ทางการเรียนที่พัฒนาขึ้น ประกอบด้วยการดำเนินการ 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 เป็นการเตรียมการและวางแผนการสอนของครู โดยเตรียมเนื้อหา ทักษะกระบวนการ และการจัดทีมนักเรียน ส่วนที่ 2 เป็นขั้นตอนการจัดการเรียนการสอน ประกอบด้วย 3 ชั้นหลัก คือ 1) ชั้นกำหนดแนวทางการเรียนรู้ 2) ชั้นดำเนินการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสรุปบทเรียน และ 3) การประเมินผลการเรียนรู้ ทั้งนี้ครูมีบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ การทำงาน และฝึกทักษะกระบวนการทำงานเป็นทีมให้แก่ นักเรียน

2) จากการตรวจสอบประสิทธิผลของจัดการเรียนรู้เชิงประสบการณ์โดยใช้กิจกรรมดังกล่าวด้วยการทดลองใช้ ปรากฏว่านักเรียนที่เรียนด้วยการจัดการเรียนรู้เชิงประสบการณ์โดยใช้กิจกรรมมีทักษะกระบวนการทำงานเป็นทีมสูงขึ้นและมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ดังนั้น จึงสรุปได้ว่าการจัดการเรียนรู้เชิงประสบการณ์โดยใช้กิจกรรมดังกล่าวนี้สามารถนำไปใช้เพื่อพัฒนาทักษะกระบวนการทำงานเป็นทีมและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนได้

กิ่งแก้ว วานิชกุล (2553) ศึกษาการพัฒนาครูด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงาน มีความมุ่งหมายเพื่อพัฒนาครูโรงเรียนการเคหะท่าทราย ให้มีความรู้และทักษะในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงาน และเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน โรงเรียนการเคหะท่าทราย ระหว่างก่อนและหลังการพัฒนาโดยดำเนินการตามหลักการวิจัยปฏิบัติการ ซึ่งมี 4 ขั้นตอน คือ ขั้นวางแผน ขั้นปฏิบัติ ขั้นสังเกต และขั้นสะท้อนผล กลุ่มผู้ร่วมศึกษา มีจำนวน 47 คน ประกอบด้วย ครูโรงเรียนการเคหะท่าทรายที่สมัครใจเป็นกลุ่มผู้ร่วมศึกษา จำนวน 46 คน และผู้ศึกษา ในฐานะรองผู้อำนวยการโรงเรียน เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา คือ แบบทดสอบ จำนวน 1 ฉบับ แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม จำนวน 3 ฉบับ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง จำนวน 4 ฉบับ และแบบประเมิน จำนวน 2 ฉบับ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณใช้ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ข้อมูลเชิงคุณภาพวิเคราะห์โดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) แล้วนำเสนอโดยการบรรยาย ผลการศึกษา ปรากฏ ดังนี้ 1) สภาพปัจจุบัน ปัญหา ก่อนดำเนินการพัฒนา พบว่า ครูบางส่วนยังยึดวิธีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบเดิม ยึดสอนตามแบบเรียนมากกว่ายึดเด็กเป็นสำคัญ เน้นการบรรยายเป็นหลัก โดยไม่คำนึงถึงความสนใจ ความต้องการ ความถนัด และความแตกต่างระหว่างบุคคล ครูใช้วิธีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ไม่หลากหลาย ขาดการฝึกให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ไม่ส่งเสริมให้นักเรียนคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประยุกต์เอาความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน 2) การดำเนินการพัฒนา ในวงรอบที่ 1 โดยการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการให้ความรู้ สร้างความเข้าใจในเรื่องการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงาน นำคณะครูไปศึกษาดูงานโรงเรียนต้นแบบด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงาน แล้วดำเนินการนิเทศภายในแบบกัลยาณมิตร โดยการประเมินแผนการจัดการเรียนรู้แบบโครงงาน การสังเกตการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงาน และการประเมินโครงงาน เพื่อให้คำแนะนำช่วยเหลือครูในการดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงานอย่างต่อเนื่อง ทำให้ครูมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการ

จัดกิจกรรมการเรียนรู้ แบบโครงงานมากยิ่งขึ้น และสามารถนำความรู้ไปจัดทำแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้อยู่ในระดับดีมาก 2 คน ระดับดี 39 คน อยู่ในระดับพอใช้ 6 คน แต่ยังมีประเด็นที่ต้องปรับปรุงในเรื่องการจัดทำแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงานให้มีความเหมาะสมกับวัยและสภาพแวดล้อมของผู้เรียน และควรมีการปรับปรุงแก้ไขการเขียนรายงาน และการเสนอผลงานโครงงานที่นักเรียนจัดทำขึ้น 3) การดำเนินการพัฒนา ในวงรอบที่ 2 โดยใช้กิจกรรมการปรับปรุงพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงาน และกิจกรรมการปรับปรุงพัฒนาการเสนอผลงานโครงงาน ส่งผลให้ครูสามารถพัฒนาการเขียนแผนจัดกิจกรรมการเรียนรู้และพัฒนาการทำโครงงานได้อย่างถูกต้องและมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน และส่งผลให้เกิดประโยชน์ต่อผู้เรียนอย่างแท้จริงบรรลุตามวัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงาน 4) ผลการพัฒนาครูด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงาน พบว่า 4.1 ครูมีความรู้ ความเข้าใจในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงานได้อย่างถูกต้องและเกิดความมั่นใจในการนำไปใช้สอนนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ 4.2 ครูมีทักษะในการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานได้อย่างถูกต้อง สามารถออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ได้เหมาะสมตามระดับชั้นและวัยของนักเรียน และสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น และสามารถจัดการเรียนรู้แบบโครงงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยผู้เรียนสามารถตั้งชื่อเรื่องที่จะทำโครงงาน ออกแบบโครงงาน ลงมือทำโครงงาน เขียนรายงาน นำเสนอโครงงาน ประเมินผลโครงงานได้อย่างถูกต้อง เหมาะสมเกิดประโยชน์ต่อผู้เรียนอย่างแท้จริง 4.3 นักเรียนโรงเรียนการเคหะท่าทราย มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในปีการศึกษา 2552 โดยรวมเท่ากับ 84.90 และมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในปีการศึกษา 2551 โดยรวมเท่ากับ 76.99 นั้นแสดงว่า ในปีการศึกษา 2552 นักเรียนโรงเรียนการเคหะท่าทราย มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพิ่มขึ้นจากปีการศึกษา 2551 คิดเป็นร้อยละ 7.91 ผลการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงานของครูโรงเรียนการเคหะท่าทรายเป็นอย่างมาก ทำให้ครูได้รับความรู้ ความเข้าใจ และเกิดทักษะ มีความสามารถในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงาน ซึ่งสอดคล้องกับความมุ่งหมายของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในยุคปฏิรูปการศึกษา และเกิดประโยชน์ต่อนักเรียนอย่างแท้จริง

คณฤช เพ็งพิมพ์ (2550) รายงานการวิเคราะห์บทความวิชาการ เกี่ยวกับหลักและทฤษฎีการบริหารการศึกษา การแก้ปัญหาและนำมาประยุกต์ใช้ในสถานศึกษาของตนเอง ผู้บริหารสถานศึกษากับการสร้างแรงจูงใจในการทำงาน บทบาทหน้าที่ของผู้อำนวยการโรงเรียนก็คือ การทำอย่างไรให้ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา บุคคลที่มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ทำงานให้บรรลุเป้าประสงค์สำเร็จได้ นั่นคือผู้อำนวยการจะต้องรู้จักวิธีการสร้างแรงจูงใจให้กับข้าราชการครู ผู้ใต้บังคับบัญชา ผู้ร่วมจัดการศึกษา ในการพัฒนาจัดการศึกษาของโรงเรียน ข้าราชการครู ถือว่ามีความสำคัญมาก ครูต้องจัดกิจกรรม การเรียนรู้ ให้กับลูกศิษย์ เต็มใจและพัฒนาเป็นสมาชิกของชุมชน สังคมที่มีคุณธรรม จริยธรรม

มีค่านิยมอันพึงประสงค์และสามารถดำเนินชีวิตอยู่สังคมได้อย่างมีความสุข อย่างมีคุณภาพ ได้มาตรฐาน บทความนี้ ทำให้ผู้อำนวยการสามารถสร้างแรงจูงใจให้เกิดขึ้นกับข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา รวมถึงผู้ร่วมพัฒนาการศึกษา ทำงานเชิงคุณภาพได้ประสิทธิภาพภายในโรงเรียน และนำมาใช้เมื่อ ต้องการแก้ปัญหา ปรับปรุงพัฒนาแรงจูงใจในโรงเรียน ใช้ในการเสริมสร้างทีมงานของผู้อำนวยการ เพื่อปฏิรูปโครงสร้างโรงเรียนต่อไป